

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

ANNA PŘEMYSLOVNA (1290-1313)

Diplomová práce

Kateřina Telnarová


Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Kateřina Charvátová Csc.



Praha 2007

Prohlašuji, že jsem předloženou práci zpracovala samostatně, výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze 22. dubna 2007



Obsah

1 Úvod	1
1.1 Prameny a literatura	1
2 Postavení urozené ženy ve vrcholném středověku	2
2.1 Svobodné ženy	2
2.2 Mládky z rodu	2
2.3 Vládní paní	2
2.4 Vdovy	2
2.5 Ženy dědičky	2
3 Dětství Anny Přemyslovny	3
3.1 Rodiče - Václav a Guta	3
3.2 Sourozenci Anny Přemyslovny	3
3.3 Dětství a dospívání Pražským hradem	3
3.4 Václavova politika a obecná politika	3
4 Zasnoubení a svatba	4
4.1 Manžeství a jejich vztah k českému království	4
4.1.1 Svatba dějiny rodu Menhartovců	4
4.1.2 Vztah bábap z Tyrol-Ornice k Přemyslovům	4
4.2 Jindřich Karibovský	4
4.3 Česká zemané	4
4.4 Svatba Anny Přemyslovny a Jindřicha	4
5 Rod zeman	5
5.1 Královská vláda Václava III.	5
5.2 Volba roku 1306	5
5.3 První odchod do Tyrol	5
6 Počátek revolce za vlády Jindřicha Karibovského	6
6.1 Volba roku 1311 a politická situace v letech 1311-1312	6
6.2 Prokurace a operace	6
6.3 Anna a bábap	6
6.4 Boje přemyslovské dědičky	6
7 Anna, královna česká 1307 - 1318	7
7.1 Život české královny na pražském dvoře	7
7.2 Dětství manželů	7
7.3 Anna Přemyslovna a Jindřich Karibovský	7

Ráda bych poděkovala paní Prof. PhDr. Kateřině Charvátové Csc. za cenné rady, připomínky a čas, který mi během práce věnovala. Díky patří také mé rodině a příteli za trpělivost a pomoc s grafickou úpravou.

8 Závěr	8
9 Bibliografie	9
9.1 Prameny	9
9.2 Literatura	9

Obsah

1	Úvod	5
1.1	Prameny a literatura	7
2	Postavení urozené ženy ve vrcholném středověku	10
2.1	Svobodné dívky	11
2.2	Sňatky z rozumu	13
2.3	Vdané paní	17
2.4	Vdovy	20
2.5	Ženy dědičky	22
3	Dětství Anny Přemyslovny	24
3.1	Rodiče - Václav a Guta	24
3.2	Sourozenci Anny Přemyslovny	27
3.3	Dětství a dospívání Pražském hradě	30
3.4	Václavova polská a uherská politika	32
4	Zasnoubení a svatba	36
4.1	Menhartovci a jejich vztah k českému království	36
4.1.1	Stručné dějiny rodu Menhartovců	36
4.1.2	Vztah hrabat z Tyrol-Gorice k Přemyslovcům	38
4.2	Jindřich Korutanský	40
4.3	České zasnuby	41
4.4	Svatby Anny Přemyslovny a Jindřicha.....	43
5	Bod zlomu	47
5.1	Krátká vláda Václava III.	47
5.2	Volba roku 1306	48
5.3	První odchod do Tyrol	56
6	Politický vývoj za vlády Jindřicha Korutanského	59
6.1	Volba roku 1307 a politická situace v letech 1307-1308	59
6.2	Protikorutanská opozice	66
6.3	Anna a Eliška	71
6.4	Boj o přemyslovské dědictví	75
7	Anna, královna česká 1307 – 1310	78
7.1	Život české královny na pražském dvoře	78
7.2	Bezdětné manželství?	83
7.3	Anna Přemyslovna a její titulatura	86
8	Druhý odchod do Tyrol	89
8.1	Útěk z vlasti	89
8.2	Život v alpských zemích 1311-1313	91
8.3	Annina smrt	93
8.4	Život Jindřicha Korutanského	96
9	Závěr	100
10	Seznam pramenů a literatury	102
10.1	Prameny	102
10.2	Literatura	104

Přílohy

1 Úvod

K rozhodnutí věnovat se ve své diplomové práci postavě Anny Přemyslovny mne přivedl výběrový seminář Prof. PhDr. Kateřiny Charvátové, nazvaný České královny a kněžny doby přemyslovské, na kterém jsem se poprvé blíže seznámila jak s problematikou postavení ženy ve středověku, tak s osudy Anny Přemyslovny.

Nejstarší dceři českého krále Václava II. a manželce korutanského vévody Jindřicha Anně nebyla dosud věnována žádná rozsáhlejší studie, která by zachycovala její život nejen v Čechách, ale také v Tyrolsku a Korutanech. V českých pramenech i odborné literatuře bývá vedle povětšinou kladně hodnocené a uznávané Elišky Přemyslovny Anna neprávem buď úplně opomíjena, nebo hodnocena negativně.

Za cíl jsem si stanovila zachytit život Anny, první české královny z rodu Přemyslovců, nejen z pohledu Zbraslavské kroniky, jejíž interpretaci přejímá řada historických prací, ale také z hlediska zahraničních kronik a listinného materiálu, který se jí týká. Nezajímala jsem se pouze o její klíčovou úlohu ženy - dědičky po vymření Přemyslovců a o konflikt s Eliškou Přemyslovnou, ale také o další stránky jejího života po boku Jindřicha Korutanského.

Časově jsem práci vymežila obdobím Annina života 1290-1313, ale pro dokreslení celkového obrazu bylo nutné toto rozmezí mírně překročit. Rozvržení práce vychází převážně z hlediska chronologického. Skládá se z úvodu, závěru a sedmi kapitol.

Úvodní kapitola je věnována seznámení se základními prameny a literaturou, které se k tématu vztahují a se kterými jsem převážně pracovala.

O obecnější tématice postavení urozené ženy ve vrcholně středověké společnosti pojednává druhá kapitola. Rozhodnutí zařadit ji na počátek mé práce vychází ze skutečnosti, že životy dcer středověkých panovníků byly v mnoha aspektech podobné a většinou se podřizovaly politickým potřebám jejich rodin. Ani Anna Přemyslovna nebyla v tomto směru výjimkou.

Třetí kapitola se již zabývá životem Anny Přemyslovny, respektive prostředím, v němž vyrůstala, jejím rodinným zázemím, sourozeneckými vazbami a důležitými okamžiky, které její dětství a dospívání ovlivňovaly. Kapitola začíná zasnubami a svatbou Anniných rodičů a je dovedena až po smrt jejího otce Václava.

Čtvrtá kapitola líčí Anniny zasnuby a sňatek, který byl pro její další život naprosto zásadní a určující. Zde se soustředí především na rod Menhartovců, z něhož pocházel

Annin snoubenec a poté manžel Jindřich Korutanský, a na jeho vztahy k Českému království. Pozornost věnuji také osobě Jindřicha Korutanského a důvodům, které vedly k uzavření sňatku s Annou Přemyslovnou, a v neposlední řadě průběhu svatby a odjezdu manželů do Tyrolska.

Následující pasáž popisuje zlomový okamžik českých dějin, olomouckou vraždu, a hlavně důsledky, které z ní pro království plynuly. Klíčové volební jednání sleduji především z hlediska posledních Přemysloven a zabývám se otázkou jejich dědických práv. Kapitola líčí také události, které následovaly po volebním jednání roku 1306, Annin první nucený odchod do Tyrol a vládu Rudolfa Habsburského.

Politickým vývojem v době české vlády Jindřicha Korutanského a Anny Přemyslovny a formováním opozice proti nim se zabývám v šesté kapitole, jejíž důležitou součástí je také pasáž o vztazích Anny a její sestry Elišky a důvodech jejich rozkolu. Kriticky nahlížím především na líčení Petra Žitavského vedené snahou ospravedlnit Eliščin vstup do opozice.

V sedmé kapitole vybočuji z chronologického líčení a vracím se k období let 1307-1310, kdy byla Anna českou královnou. Snažím se postihnout různé stránky jejího života na Pražském hradě. Zpochybňuji všeobecně rozšířený názor, že manželství Anny a Jindřicha bylo bezdětné a zabývám se také Anninou titulaturou v narativních pramenech a listinách, ze které je patrný rozpor mezi tím, jak se vnímala sama a byla vnímána kronikáři.

Poslední kapitola líčí Annin nucený odchod do Tyrolska a poslední léta jejího života poznamenané pocitem nespravedlnosti a křivdy. Velkou pozornost věnuji Annině smrti a její závěti, která se, jako jedno z mála přímých svědectví o Anně Přemyslovně, v přepisu zachovala do dnešních dnů. Na závěr se stručně zabývám životem Jindřicha Korutanského po smrti jeho první ženy Anny.

Práce je doplněna o obrazové a mapové přílohy, které se týkají především Annina života v Tyrolsku, a o rodokmeny Přemyslovců, Menhartovců a Habsburků.

1.1 Prameny a literatura

Základní a nejobsáhlejší pramen pro období života Anny Přemyslovny představuje Zbraslavská kronika (*Chronicon Aulae Regiae*)¹, která vznikla v cisterciáckém klášteře Aula Regia na Zbraslavi v letech 1311 – 1339. Vznikla jako dílo dvou vzdělaných cisterciáků, opata Oty, který sepsal první část po rok 1296, a Petra Žitavského, jehož líčení navazuje na předchozí kapitoly a končí až rokem 1338. Původním cílem kroniky bylo patrně zvěčnit a oslavit zakladatele zbraslavského kláštera, českého krále Václava II. Později se však kronika rozrostla o další části líčící nástup Elišky Přemyslovny a Jana Lucemburského na český trůn, pasáže věnované rodině Jana Lucemburského a jeho vládě v Čechách.

Přestože je kronika pro popisované období pramenem nejdůležitějším, její líčení je z hlediska života Anny Přemyslovny velmi zaujaté a je třeba k němu přistupovat kriticky. Sympatie Petra Žitavského patří především Elišce Přemyslovně, která v jeho očích představuje pravou pokračovatelku přemyslovské dynastie. Petr, který byl nejen svědkem, ale také aktivním účastníkem událostí, Eliščinu rozhodnutí přidat se na stranu opozice ospravedlňuje a líčí ho, jako by šlo o „vyšší“, téměř božský zásah². Naopak vládu Jindřicha Korutanského hodnotí od první chvíle negativně a spatřuje v ní příčinu všeho zlého, co království v té době potkalo.

Kronika tak řečeného Dalimila k životu Anny Přemyslovny neposkytuje mnoho konkrétních informací, ale je důležitou vlasteneckou výpovědí o událostech, které se v Čechách po vraždě posledního Přemyslovce odehrávaly.

Jiný úhel pohledu na dobové události přinášejí zahraniční kronikáři, především Jan z Viktringu a Otakar Štýrský. Latinsky psaná kronika Jana z Viktringu nazvaná *Liber certarum historiarum* začíná obdobím vlády Karla Martella a je dovedena až do roku 1343. Její autor spojil svou životní dráhu, stejně jako Petr Žitavský, s řádem cisterciáků. Od roku 1312 byl opatem korutanského kláštera ve Viktringu, později působil jako kaplan Jindřicha Korutanského a po jeho smrti přešel do služeb Habsburků. Ve službách obou rodů se účastnil diplomatických misí a udržoval úzké kontakty s vládnoucí elitou. Jeho kronika se podrobně zabývá také událostmi počátku 14. století, přičemž informace týkající se oblastí Korutan a Tyrolska jsou spolehlivější než ty, které se vztahují přímo k českým zemím. Z hlediska mé práce je důležitý Janův pohled na vládu Annina

IV plné citaci uvádím prameny a literaturu v seznamu na konci práce.

² Fiala Z.: O kronice zbraslavské a jejích autorech. In: Zbraslavská kronika. Praha 1976. s. 7.

manžela Jindřicha Korutanského, kterou neodsuzuje zdaleka tak tvrdě jako Petr Žitavský, a nachází v ní i pozitivní stránky.

Vzdělaný štýrský rytíř Otakar, autor rýmované kroniky o bezmála 100 000 verších, psané v národním jazyce, tedy středohornoněmčině, nemale přispívá také k obrazu Anniny doby. V kronice zachycuje především dějiny alpských zemí Rakous, Štýrska a Korutan od poloviny 13. století do roku 1309, ale Čechám, které minimálně dvakrát navštívil, také věnuje svou pozornost a mnohdy přináší osobitý výklad událostí.

Kromě narativních pramenů vypovídají o životě Anny Přemyslovny též listiny, které vydala nebo je v nich zmíněna. Vycházela jsem především z edice Josefa Emlera *Regesta Diplomatica nec non epistolaria Bohemiae ez Moraviae II. a III.* Pro období Annina pobytu v Tyrolsku a Korutanech mi byla přínosná Wiessnerova edice *Monumenta historica ducatus Carinthiae VII. a VIII.*

K Anně Přemyslovně neexistuje žádná rozsáhlejší studie, na kterou by bylo možné navázat. Většinou bývá zmiňována jen v souvislosti se svou mladší sestrou Eliškou a dědičnými nároky Přemysloven. Jediný, kdo se osobou Anny Přemyslovny doposud zabýval, byl Ludwig Schönach v článku *Beiträge zur Geschichte der Königin Anna von Böhmen († 1313)* z roku 1909 otištěném v časopise *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, číslo 45. Vycházel hlavně z listinného materiálu, nikoli z dobových kronik.

Obecný přehled dějin událostí mi poskytly především práce Josefa Šusty *Dvě knihy českých dějin (Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300-1308 a Počátky Lucemburské 1308-1320)*, stejně tak *České dějiny (Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví a Král cizinec)*. Z novějších autorů jsem čerpala především z rozsáhlé syntézy Vratislava Vanička *Velké dějiny země Koruny české III.* a navazujícího svazku Lenky Bobkové *Velké dějiny země Koruny české IV. a.* Obdobím posledních Přemyslovců se zabývají také práce Josefa Žemličky *Století posledních Přemyslovců a Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali.* Pro vládu Václava II. mi byla velmi nápomocná také monografie Kateřiny Charvátové *Václav II. Nástupu Lucemburků se věnují práce Josefa Spěváčka Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346, Král diplomat (Jan Lucemburský 1296-1346) a Karel IV. Život a dílo (1316-1378).*

Pro poznání dějin Tyrolska a Korutan jsem vycházela ze starší, ale velmi obsáhlé práce Augusta Jaksche *Geschichte Karntens bis 1335* a z novějších rakouských děl *Geschichte Kärntens* od Claudia Fräss-Ehrfelda a monografie Heinze Wiesfleckera

Meinhard der Zweite. Osobě Jindřicha Korutanského se věnuje disertační práce Fritze Gässera *König Heinrich von Böhmen*. Vzájemné vztahy mezi Českým královstvím a rakouskými zeměmi zachycuje sborník *Česko-rakouské vztahy ve 13.století*.

Velmi přínosné byly také monografie věnující se osobě Elišky Přemyslovny od Boženy Kopiczkové *Eliška Přemyslovna* a Gabriely Šarochové *1.9.1310 Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský. Sňatek z rozumu*.

K problematice postavení ženy ve středověku vyšlo v posledních letech několik zahraničních prací, které se dočkaly českého překladu. Patří mezi ně *Žena v době katedrál* od Regine Pernoudové, *Rytíř, žena a kněz. Manželství ve Francii v době středověku* a *Vznešené paní 12. století* George Dubyho, či z němčiny přeložená kniha Edith Ennenové *Ženy ve středověku*. U nás byla až do osmdesátých let jedinou rozsáhlejší publikací, která se tématu věnovala, kniha *Královny, kněžny a velké ženy české* redigovaná Karlem Stloukalem a vydaná za druhé světové války. K oživení zájmu o problematiku dochází především od devadesátých let. Z českých historiků se jí zabývá hlavně Božena Kopiczková v příspěvcích *Urozená paní (in: Člověk českého středověku)* a *Žena evropského středověku v zájetí své doby (in: Eva nejen v ráji.)*. Problematice královských sňatků se věnuje také František Kavka v úvodní části monografie *Čtyři ženy Karla IV.*

2 Postavení urozené ženy ve středověku

Postavení ženy ve středověku je široké téma, které bylo historiky dlouho opomíjeno. Větší zájem o tuto problematiku lze spatřovat především od 90. let minulého století¹. Pro potřeby této práce se budu věnovat převážně období vrcholného středověku od 12. do 14. století a z hlediska teritoriálního budou předmětem mého zájmu hlavně ženy Středoevropanky. Stranou ponechám postavení žen řeholnic, měšťanek a poddaných a budu se zaměřovat na dámy nejvýše postavené, dcery, manželky, matky a vdovy pocházející z vládnoucích dynastií a panských rodů.

Středověký pohled na ženu se vyznačoval jistou ambivalentností a nebyl v průběhu celé této etapy stejný. Docházelo nejen k proměnám vidění žen muži, ale také ke změnám v přístupu k manželství a tím i v postavení žen.

Pojetí ženy vycházelo především z teologie, která v ní spatřovala d'áblův nástroj, bytost nedokonalou, nesvéprávnou, hříšnou². Byla slabá, fyzicky i morálně, a proto potřebovala neustálou ochranu a poručnictví. Toto poručnictví vykonávala nejprve rodina, otec či bratr, a po svatbě přecházelo na manžela, zasvětila-li život duchovní dráze, ochranu jí poskytoval klášter.

Na druhou stranu byla žena oceňována jako matka a za svou roli v zajištění kontinuity rodu a celého lidstva si zasluhovala úctu. Pohled na ženu se částečně zlepšoval v souvislosti s šířením mariánského kultu, ale také s rozmachem rytířské a dvorské kultury, která uctívala urozené dámy ve zidealizované podobě a pěla ódy na

¹ K postavení ženy ve středověku Pernoudová R.: Žena v době katedrál. Praha 2002; Ennenová E.: Ženy ve středověku. Praha 2001; Duby G.: Rytíř, žena a kněz. Manželství ve Francii v době feudalismu. Praha 2001; Duby G.: Vznešené paní 12. století. Brno 1999. Z českých historiků se problematice věnují: Kopiczková B.: Žena evropského středověku v zasetí své doby. In: Lenderová M.: Eva nejen v ráji. Praha 2002; Kopiczková B.: Urozená paní. In: Nodl M.-Šmahel F.(edd.): Člověk českého středověku. Praha 2002; Kavka F.: Čtyři ženy Karla IV. Praha 2002; Žemlička J.: Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali. Praha 2005; Prokopová I.: Ženy a polická moc (zejména) ve vrcholném středověku. In: Muzejní a vlastivědná práce. Časopis společnosti přátel starožitnosti přátel starožitností. č.3, 2003.

² Formování záporného pohledu na ženy v prvním století po Kristu bylo ovlivňováno řeckými, římskými a židovskými vzory. Dokládají to i dřívější výroky slavných filozofů Aristotela („muž má od přírody převahu nad ženou a žena je mu podřízena, on vládne a ona je ovládána“) nebo Cicerona („ženy mají být v důsledku slabosti svého intelektu postaveny pod mužovo opatrovnickví, tj. poručnictví“). Všeobecně známé jsou také názory a doporučení svatého Pavla vůči ženám z prvního listu Korintským („Hlavou každého muže je Kristus, hlavou ženy je muž... Vždyť muž není ze ženy, nýbrž žena z muže. Muž přece nebyl stvořen pro ženu, ale žena pro muže“). (Kopiczková B.: Žena evropského středověku v zasetí své doby. In: Lenderová M.: Eva nejen v ráji. Praha 2002). K postavení ženy v antice z hlediska římského práva a raného křesťanství Pernoudová R.: Žena v době katedrál. Praha 2002, s. 18-25; Ennenová E.: Ženy ve středověku. Praha 2001, s. 9-43.

Puh

dvorskou lásku³. Církev tento vývoj příliš nevířala a podrobovala vyznavače rytířské a dvorské kultury kritice.

Tyto obecné rysy platily pro všechny společenské třídy nevyjímaje ani ženy narozené do rodin šlechtických či královských. Jinak se život urozených dam od ostatních společenských vrstev výrazně lišil a platily v něm trochu jiné zásady.

Nebylo nijak obtížné rozpoznat urozenou středověkou paní. Odlišovala se již na první pohled svým honosným oděvem z drahých látek, střevíci, šperky či jinými doplňky⁴. Kromě toho upoutávala kadeřavými, někdy také barvenými vlasy a líčením, používala vzácné masti a později i voňavky. Ženy se pochopitelně chtěly co nejvíce přiblížit ideálu krásy, který ve středověku představovala žena spíše hubená, bledá s ideálně okrouhlými malými ňadry, drobnými rameny, nepříliš vystouplými boky a velmi úzkým pasem, který se dal obemknout rukama. Ideální ženská tvář byla téměř trojúhelníkového tvaru s vysokým čelem, malýma ušima, rovným nosem, jasnýma očima a načerno nalíčeným obočím. Ústa měla mít malá s výrazně klenutým horním rtem, malou kulatou bradu a tváře lehce růžové. Ideálem zůstávala žena velmi mladá. Krása jejího těla měla být v harmonii s morální dokonalostí. Za pravé ženské ctnosti byly považovány: cudnost, čistota, mírnost, skromnost, milosrdnost, pokora⁵.

2.1 Svobodné dívky

Dívky, které se narodily do urozených šlechtických nebo dokonce královských rodin, to mívaly v některých ohledech samozřejmě snazší než jejich vrstevnice z nižších společenských tříd, protože byly hmotně zajištěny. Na druhou stranu byly od narození v poručnictví svých vlivných otců, kteří (někdy společně s matkou či jinými příbuznými) nekompromisně určovali jejich životní osudy. Vznesené dívky měly proto mnohdy daleko méně svobody než dívky prosté.

Královské dcery vyrůstaly první léta svého života společně se svými sourozenci. Bývaly v péči matky a jejího dvora, staraly se o ně nejprve kojné, chůvy a poté byly svěřeny do rukou vychovatelů. Chlapci opouštěli toto prostředí ve věku pěti až sedmi let, kdy z péče matky a žen přecházeli do péče otce a mužů. Oproti tomu dívky

³ Ennenová E.: Ženy ve středověku. Praha 2001, s. 132-140.

⁴ Kopiczková B.: Urozená paní. In: Nodl M.-Šmahel F.(ed.): Člověk českého středověku. Praha 2002, s. 57. K dějinám středověkého odívání: Kybalová L.: Středověk. Praha 2001; Pernoudová R.: Žena v době katedrál. Praha 2002, s. 80-88.

⁵ Bumke J.: Höfische Kultur. Díl II., Mnichov 1994, s. 481-483.

zůstávaly většinou až do svého sňatku v této ženské společnosti nebo v prostředí ženských klášterů. Součástí jejich výchovy bylo kromě různých praktických činností, jako byly ruční práce, také vzdělání. Mnohé královské dcery se naučily číst, psát, byly vzdělávány v hudbě, hře na nějaký hudební nástroj a učily se cizí jazyk. Znalost cizího jazyka se jim do budoucna mohla velmi hodit, protože byly často provdávány do ciziny. Od 12. století byla v módě francouzština, ale to se týká hlavně oblastí na západ od Čech. V našem prostředí se dá předpokládat, že se dcery učily německy. Vzdělání královských dcer probíhalo buď při královském dvoře nebo, a to je pro princezny Přemyslovny častější, na půdě zavedených ženských klášterů⁶. V českých zemích plnil tuto vzdělávací funkci hlavně klášter Sv. Jiří na Pražském hradě a premonstrátské Doksany⁷. Oba kláštery působily jako výchovné zařízení nejen pro mladé Přemyslovny, ale také pro šlechtické dcery. Z klášterů odcházely urozené dívky ve chvíli, kdy to určila jejich rodina, většinou když byl dohodnut jejich sňatek.

Někdy rodiče své dcery zasnubovali již v dětském věku a posílali je potom ke dvoru jejich budoucích manželů, aby se naučily jazyk a přizpůsobily se zvykům a tradicím dané země⁸. Dívky to neměly v tomto směru jednoduché, protože opouštěly rodinu a samy (nebo s malým doprovodem) se vydávaly do úplně nového, cizího prostředí. Někdy, jako v případě mladé Anežky Přemyslovny, se dokonce stávalo, že z plánované svatby sešlo. V tomto směru se jeví osud mladé Anežky zvláště pohnutý a dokládá, jak doba přistupovala ke královským dcerám. Nejprve se Anežka měla stát manželkou jednoho z Piastovců a proto ji rodiče vyslali již ve třech letech na výchovu do kláštera cisterciáček v Třebnici. Ze svatby sešlo, protože vyvolený ženich zemřel a Anežka se vrátila zpět do Čech. Rodiče ji svěřili do péče doksanského kláštera, poté pobývala v Praze. Patrně již roku 1219, v osmi letech, Anežce našli nového ženicha a vyslali ji k vídeňskému dvoru vévody Leopolda VI. Pobývala zde, aby přivykla místním dvorským mravům než se provdá za mladého římského krále Jindřicha, syna císaře Fridricha II. Ani v tomto případě k plánované svatbě nedošlo, protože Jindřich se oženil s Leopoldovou dcerou Markétou a potupená Anežka cestovala zpět do Čech. Její další

⁶ K výchově urozených žen: Bumke J.: *Höfische Kultur*. s. 470-482; Pernoudová R.: *Žena v době katedrál*. Praha 2002, s. 58-61.

⁷ Žemlička J.: *Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali*. Praha 2005, s. 206-208.

⁸ Nejen dcery, ale někdy také syny jejich rodiče posílali v dětském věku ke dvoru svých snoubenců. Příkladem může být osud malého Jana Jindřicha, syna Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny, který byl vypraven jako ani ne šestiletý ke dvoru Jindřicha Korutanského. (Zbraslavská kronika. s. 361. Spěváček J.: *Jan Lucemburský a jeho doba*. Praha 1994, s. 425).

osud už byl zřejmě radostnější, protože na poli duchovním, jako zakladatelka a později abatyše kláštera klarisek na Starém Městě, nalezla své uplatnění⁹.

2.2 „Sňatky z rozumu“

Urozené dívky tvořily velice důležitou součást diplomacie svých otců či příbuzných a s jejich využitím ve sňatkové politice panovníci i vysoce postavení šlechtici počítali takřka od jejich narození. Nevzpíraly se tomu a ve většině případů se jako poslušné dcery podvolovaly vůli svých otců. Uzavírání sňatků se ve středověku řídilo kanonickým právem. Prostý lid nebral na právní předpisy příliš velký zřetel, ani přítomnost kněze při uzavírání manželství nebyla až do 17. století povinná. Šlo v první řadě o vznik rodiny a zplození dětí. Oproti tomu u urozených rodů nebo dokonce královských dynastií bylo nutné přesně dodržovat právní předpisy, protože uzavírání manželství s sebou neslo také majetkové závazky nebo dokonce státněpolitické zájmy¹⁰.

Důležitou podmínku uzavírání manželství¹¹ představoval zákonný věk („*aetas legitima*“). Kanonické právo stanovovalo sedmý rok jako zákonný věk pro zasnoubení. Manželství směli snoubenci uzavřít až po dosažení plnoletosti, což pro muže znamenal věk čtrnácti a pro ženy dvanácti let. Kanonické právo tolerovalo i nevěsty mladší, teprve jedenáctileté. Manželství uzavřená ještě dříve byla podle církevního práva neplatná. V královských rodinách se začínalo se sjednáváním manželství ještě dříve než děti dosáhly zákonného věku pro zasnuby. V takových případech se v první fázi přistupovalo ke smlouvám o budoucím uzavření manželství, od kterých však bylo možné odstoupit. Případy takovýchto smluv a předsvatebních dohod jsou poměrně časté i v Čechách.

Nejčastější překážkou uzavření manželství představovalo blízké příbuzenství. To se označovalo jednotlivými stupni a možnost uzavřít manželství se zpočátku povolovala až od sedmého stupně příbuzenství, po IV. lateránském koncilu pak od stupně čtvrtého. Připouštěla se také varianta uzavření manželství ve třetím stupni příbuzenství (tj. mezi bratranci a sestřenicemi), ale jen výjimečně a s papežským dispensem. Blízkým příbuzenstvím bylo také sešvagření, které bránilo v uzavření sňatku nebo příbuzenství

⁹ Polc J.: Světice Anežka Přemyslovna. Praha 1988; Soukupová H.: Svatá Anežka česká v legendě a skutečnosti. Dějiny a současnost 1992, s. 11-17.

¹⁰ Kavka F.: Čtyři ženy Karla IV. Praha 2002, s. 9.

¹¹ K vývoji manželství: Pernoudová R.: Žena v době katedrál. Praha 2002, s. 136-153.

duchovní (kmotrovství)¹². Zákazy se vztahovaly pochopitelně na sňatky osob vázaných celibátem a slibem čistoty, i když i v těchto případech bylo možné žádat o dispenz. Jak jinak by se mohla Kunhuta, dcera Přemysla Otakara II., která vstoupila roku 1277 do kláštera klarisek, na přání svého bratra Václava provdat za mazovského vévodu a mít s ním dvě děti. Další zákazy se týkaly sňatků osob dosud žijících v platném manželství, unesených nevěst nebo osob k sňatku donucených. Pro uzavření manželství byl totiž nutný svobodný souhlas obou¹³. Tento konsenzus, vyžadovaný kanonickým právem, představoval pro ženu základ osobní rovnoprávnosti s mužem v manželství¹⁴. Souhlas rodičů naopak podmínkou uzavření sňatku nebyl. Teoreticky se o svobodě a konsenzu hovořilo, ale fakticky svobodná volba partnera ve vyšších kruzích téměř neexistovala. Oba mladí lidé se ve většině případů podvolovali výběru rodiny.

Po dosažení sedmi let se mohlo přistoupit k zásnubám. Byly příležitostí k bližšímu seznámení všech zúčastněných a prvnímu setkání snoubenců. V době než mladí lidé dosáhli plnoletosti, se někdy přistupovalo k „symbolickému sňatku“, přičemž požadovaná manželská soulož byla kvůli nízkému věku pouze symbolická. I „symbolický sňatek“ byl sňatkem podle práva a dostávalo se mu i církevního požehnání. K „naplnění“ sňatku (manželské souloži) docházelo až po dosažení zákonného věku. Je možné, budeme-li důvěřovat štyrskému kronikáři Otakarovi¹⁵, že takovýto symbolický sňatek uzavřeli s požehnáním basilejského biskupa také Václav II. a Guta Habsburská v listopadu roku 1278 v Jihlavě. V lednu 1279 pak měl být sňatek završen symbolickou manželskou souloží v Čáslavi. Král Rudolf Habsburský měl velký zájem, aby se dynastický svazek mezi rody prostřednictvím manželství Guty a Václava opravdu uskutečnil. Platným a nerozlučitelným se manželství stalo zřejmě až po svatbě a svatební noci v Chebu roku 1285¹⁶.

Odstoupit od sňatku mezi již zasnoubeným párem bylo problematičtější, ale pořád ještě možné. V nejvyšších kruzích někdy vyžadovalo papežský dispenz, jako v případě rakouského vévody Leopolda VI., otce Markéty Babenberské, který chtěl zrušit svoje zasnoubení s nejmenovanou dcerou Přemysla Otakara I.¹⁷.

¹² Kavka F.: Čtyři ženy Karla IV. Praha 2002, s. 9.

¹³ Už od starověkého Říma byla dobrovolnost a souhlas předpokladem platnosti manželství.

¹⁴ Ennenová E.: Ženy ve středověku. Praha 2001, s. 47.

¹⁵ Ottokars Österreichische Reimchronik, MGH Deutsche Chroniken V. Díl I. s. 237-240.

¹⁶ Existují i jiné interpretace události. K tomu Charvátová K.: Václav II. Praha 2007. V tisku.

¹⁷ Klabouch J.: Manželství a rodina v minulosti. Praha 1992, s. 64-67.

Důležitou součástí smluv o manželství byla majetková ustanovení, která se týkala hlavně zajištění manželek¹⁸. Tato ustanovení se mezi rody lišila a k určitému sjednocování zvyklostí v rovině vládnoucích rodů docházelo až v průběhu 14. století. Převládala zásada, že obě strany přispívají nevěstě stejným dílem. Rodina nevěsty přicházela s věnem, které v případě Přemysloven činilo 10 000 hřiven stříbra. Vzhledem k tomu, že věno královských dcer představovalo v rámci státu mimořádný výdaj, mohla se kvůli němu vypsát všeobecná berně, a to i bez souhlasu šlechty. V rámci Evropy nepředstavovalo věno přemyslovských dcer příliš vysokou částku. Ve Francii a Anglii dostávaly královské nevěsty věno ve výši 100 000 zlatých. Úplně nejlepší partií z hlediska finančního zajištění byly nevěsty milánských Viscontiů s věnem okolo 300 000 zlatých. Věno mohlo být buď vyplaceno v hotovosti nebo zajištěno ročním důchodem na nemovitostech k tomu účelu zastavených. O věno se staral manžel, ale v případě jeho smrti přecházelo na vdovu a pak na jejich společné děti. Pokud z manželství potomci nevzešli, vracelo se někdy zpátky do rodiny nevěsty. Mužská strana přispívala nevěstě ve stejné výši, jako bylo její věno, tzn. obvěněním, tedy majetkem, který ženě připadl v případě ovdovění a po ženině smrti se, pokud neměli děti, vracel zpátky rodině muže. Jednou z možností obvěnění byl tzn. „*morgengab*“ (jitřní dar) skládaný po svatební noci. Někdy manžel obvěnění navýšil o třetinu až polovinu oproti věnu, stávalo se to hlavně v případech, kdy muži na sňatku obzvláště záleželo a chápal ho jako vysoce prestižní záležitost. U Přemysloven toto zvýšené obvěnění dosahovalo většinou 15 000 hřiven stříbra. Stejně tak jako věno i obvěnění mohlo být vyplaceno v hotovosti nebo v zástavách a důchodech z nemovitostí.

V nevyšších vrstvách středověké společnosti se manželství chápalo jako prostředek dynastické politiky. Sňatkem se upevňovala spojenectví, nepřátelé se měnili v přátele, získávala se nová území. Narození potomci, obzvláště dcery, byly v očích svých rodin velmi důležitými figurkami na šachovnici evropské diplomacie. Obratná sňatková politika tvořila jeden z nejdůležitějších pilířů úspěšné vlády. Na tomto poli měl velké zkušenosti kupříkladu Rudolf Habsburký, který si prostřednictvím sňatků svých dcer dokázal zajistit cenné spojence proti českému králi. Nakonec i smír s Přemyslem Otakarem podmínil dvojitým sňatkem svých a Přemyslových potomků. K úspěšné sňatkové politice Karla IV. není třeba mnoho dodávat.

¹⁸ Kavka F.: Čtyři ženy Karla IV. Praha 2002, s. 13; Klabouch J.: Manželství a rodina v minulosti. Praha 1992, s. 72-73.

Zpravidla se nebralo moc ohledů na to, zdali se manželé k sobě hodí. Sňatky mezi věkově nerovnými partnery nebyly žádnou výjimkou, kritériem nebyly city a vzájemná náklonnost nýbrž výhodnost sňatku. Nejlepším příkladem takového „sňatku z rozumu“¹⁹ v Čechách je ten, který uzavřel devatenáctiletý Přemysl Otakar II. s téměř padesátiletou Markétou, babenberskou dědičkou. To už byl i na středověk extrémní věkový rozdíl. Manželství, ve kterém musela Markéta tolerovat Přemyslův poměr s mladou Anežkou z Kuenringu²⁰, skončilo „rozvodem“, protože Přemysl potřeboval dědice trůnu.

Mladé Přemyslovny byly většinou provdávány do sousedních zemí za příslušníky významných rodů jako byli Piastovci, Babenberkové, Habsburkové, Sponheimové, Wettinové, Wittelsbachové nebo za členy rodů hraběcí. Málokdy padla volba na ženicha ze vzdálenějších oblastí mimo střední Evropu²¹. Teritoriálně se výběr rozšířil až za vlády prvních Lucemburků, jejichž politika se soustředila také na Francii a Anglii. Pro dívky provdané do cizích zemí byly jedinou spojnicí s domovem a často i jedinými důvěřnicemi dvorní dámy, které do dané země přišly společně s nimi²².

Ženy, které se stávaly českými královnami v období posledních Přemyslovců²³, pocházely ze středoevropských vysoce urozených rodů²⁴. Výběr byl důležitý, protože šlo mimo jiné o udržení nebo zvýšení prestiže české vládnoucí dynastie. Možná právě proto přistoupil Přemysl Otakar I. k „rozvodu“ s Adlétou a oženil se s příslušnicí arpádovského královského rodu. Přemyslovské královny pocházely z rodu Wettinů (Adléta), Arpádovců (Konstancie, Kunhuta), Štaufů (Kunhuta), Babenberků (Markéta), Habsburků (Guta) a Piastovců (Alžběta Rejčka, Viola). Na rozdíl od předchozího

¹⁹ Žemlička J.: Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali. Praha 2005, s. 120.

²⁰ Přemysl nejdříve usiloval o legitimizování svých potomků s Anežkou a žádal papeže o dispenz. Dostal jej, ale s podmínkou, že potomci nesmí dědit českou korunu. Potřeboval syna a dědice a proto přistoupil k rozvodu s Markétou. (Vaníček V.: Velké dějiny III. Praha 2002, s. 90-91. K osudům Markéty Babenberské: Prokopová I.: Markéta Babenberská. Nepublikovaná diplomová práce FF UK, Praha 2005).

²¹ Nejdále byla asi provdána dcera Přemysla Otakara I. a Adléty Mišeňské, Markéta, která se po sňatku se švédským králem nazývala Dagmar a stala se v severské zemi velmi oblíbenou. (Joachimová-Votočková J.: Královna Dagmar, in: Královny, kněžny a velké ženy české, Praha 1941).

²² Koplčková B.: Urozená paní. In: Nodl M.-Šmahel F. (edd.): Člověk českého středověku. Praha 2002, s. 59.

²³ K manželkám českých knížat Žemlička J.: Přemyslovci, Jak žili, vládli, umírali. Praha 2005. s. 105-115.

²⁴ V Evropě západního křesťanství nebylo ve středověku královských dynastií nijak mnoho, jen něco přes tučet. Některé vévodské či markraběcí rody byly považovány za „skorokrálovské“, když byl některý z jejich příslušníků někdy králem. To je případ Habsburků, Wittelsbachů, ale také Menhartovců díky manželství Jindřicha a Anny Přemyslovny. (Kavka F.: Čtyři ženy Karla IV. Praha 2002, s. 14 -15).

knížecího období se o manželkách českých králů zachovalo poměrně hodně jak kronikářských tak listinných zpráv.

2.3 Vdané paní

Základní povinností ženy po vstupu do manželství bylo dát rodu potomstvo, především dědice. Vzhledem k vysoké dětské úmrtnosti bylo vždy lepší mít více dědiců, neboť se nedalo odhadnout, kolik se jich dožije plnoletosti. Život vdané paní někdy vyplňovala takřka nepřetržitá těhotenství, což ženy nesmírně vyčerpávalo a velmi často zapříčiňovalo jejich smrt. Přesně to vystihuje desetileté soužití Guty a Václava II., během něhož královna porodila deset potomků. Zdálo by se, že budoucnost dynastie je zajištěna, ale osud tomu chtěl jinak a ze čtyř synů se dospělosti dožil jen Václav a z šesti dcer pouze Anna, Eliška a Markéta. Poslední těhotenství a porod se královně stal osudným, protože nedlouho po něm, patrně v důsledku poporodních komplikací a velkého vyčerpání, zemřela²⁵. Stejný konec čekal i její dceru Markétu, která nepřežila porod svého třetího syna. Příkladů je mnoho, ve svých třiatřiceti letech zemřela blahoslavená Zdislava, jejíž slabá tělesná konstituce zřejmě neunesla poslední čtvrtý porod. I třetí žena Karla IV. Anna Svidnická poznala během svého manželství pouze těhotenství a porody, od 19 do 23 let porodila tři děti a při posledním porodu zemřela. Vladaři nedrželi smutek příliš dlouho a často záhy po smrti manželky začínali jednat o dalším manželství.

Neplodnost představovala velký problém a mohla vyústit až ve zrušení (anulování) manželství. Když žena nemohla splnit hlavní úkol, který se od ní očekával, dát rodu potomstvo, silně ji to znevýhodňovalo. Hledaly se (a téměř vždy se také našly) důvody, jak anulovat manželství. Kanonické právo rozvod nepovolovalo, protože legálně uzavřená manželství byla nerozlučitelná. Jedinou možností představovala rozluka od stolu a od lože, kdy se ovšem ani jeden z partnerů nesměl znovu oženit nebo vdát, dokud ten druhý žil²⁶. Za určitých podmínek se ale dalo manželství zrušit anulováním.

²⁵ Gutě ublížilo Václavovo rozhodnutí ohledně její účasti na korunovaci. Státněpolitické zájmy pro něj byly přednější a manželka se musela přizpůsobit, to zřejmě uspíšilo nebo dokonce způsobilo Gutinu smrt. (Kopičková B.: Žena evropského středověku v zajetí své doby. In: Lenderová M.: Eva nejen v ráji. Praha 2002).

²⁶ Pokud i přes to člověk vstoupil do druhého manželství, bylo považováno za neplatné a děti z něho vzešlé za nemanželské. To přivodilo řadu problémů také francouzskému králi Filipu I., který byl dán do klatby za svůj postoj k manželství. Bernold ze Saint-Blasien královo chování vystihuje slovy: „Svou vlastní ženu odvrhl a spojil se manželstvím s ženou svého vazala“. Dodává, že důvodem církevního trestu

Pokud se zjistilo, že už při uzavírání sňatku existovaly nepřekonatelné překážky, například dosud trvající manželství jednoho z partnerů, řeholní sliby, nedostatečný věk, mužova impotence nebo příliš blízké příbuzenství, mohlo být manželství prohlášeno za neplatné. Rozhodnutí ale spočívalo v rukou církve. Podle kanonického práva mohlo být rozvedeno také manželství, kde ještě nedošlo k pohlavnímu styku a tudíž se nestalo právoplatným. Z českých králů se „rozváděli“ oba Otakarové. Ten první se po letech manželství, ze kterého vzešlo i potomstvo, rozhodl zapudit svou ženu Adlétou Míšeňskou a pojmout za manželku mladší uherskou princeznu Konstancii. Přemysl dal pražským biskupem prohlásit manželství na neplatné, protože po letech „s údivem“ zjistil, že je s Adlétou vázán příbuzenstvím. Přemyslovo opovážlivé chování vzbudilo nevoli u míšeňských Wettinů a ani Adléta, jejíž děti by se tím staly nelegitimní, se nehodlala vzdát. Obrátila se na papeže Inocence III. a zahájila v Římě vleklý proces. Papež spor záměrně nerozhodl až do Adlétiny smrti a Přemysl si nakonec prosadil svou. Syn Vratislav přišel o právo dědit královský trůn ve prospěch Václava vzešlého z manželství s Konstancíí²⁷. „Rozvod“ Přemysla Otakara II. nebyl tak bouřlivý a jeho důvody pochopitelné, potřeboval dědice, kterého mu Markéta dát nemohla. Zachovala se velmi šlechetně a nebránila se, když se Přemysl rozhodl pro anulování manželství a jako záminku použil Markétiny sliby čistoty před vstupem do manželství.

Šťastná a spokojená manželství v těch nejvyšších vrstvách bychom našli spíše výjimečně. Kromě již zmiňovaných těhotenství a porodů musely ženy těžce snášet častá úmrtí svých dětí nebo odloučení od nich, když byly vychovávány a vzdělávány mimo domov. Navíc v rodinách vyrůstali často i potomci z předchozích manželství, což někdy vyvolávalo silné emoce. Hlavně v případě, kdy nejstarší syn a dědic trůnu či panství pocházel z předešlého manželství a měl mnohem prestižnější postavení než jeho mladší bratři. Ženy musely být skoro vždy tolerantní k nemanželským vztahům svých mužů, protože středověká společnost (i přes kritiku ze strany církve) k nim byla

bylo cizoložství a další prameny k tomu připojují také incest, neboť ona žena králova vazala, hraběte z Anjou, byla královnou (nepokrevní – byla manželkou bratrance) příbuznou. Podobný osud měl i francouzský král Filip II. August, který zapudil svou dánskou manželku hned po svatební noci a i přes to, že manželství anulováno nebylo, se o tři roky později oženil s Anežkou Meránskou. Vysloužil si za to církevní klatbu, která skončila až roku 1201 Filipovým ústupem a návratem dánské manželky ke dvoru. (Duby G.: Rytíř, žena a kněz. Manželství ve Francii v době feudalismu. Praha 2001, s. 5-20, 167-168).

²⁷ Černá M.: Rozvod Přemysla Otakara I. s Adlétou Míšeňskou. Časopis společnosti přátel starožitností českých 30/1922, s. 9-44.

shovívavá.²⁸ Platil zde dvojí metr, poněvadž žena si nic podobného dovolit nemohla, jinak ji stíhaly kruté tresty. Královnu Kunhutu za její vztah k Závíšovi z Faklnštejna veřejně odsuzovali i přes to, že byla vdovou. V podobné situaci královny vdovy byla Alžběta Rejčka, která po smrti svých královských manželů udržovala dlouhá léta vztah s navíc ženatým Jindřichem z Lipé. Kupodivu se ale tak ostrého odsouzení jako Kunhuta nedočkala.

Urozené paní se kromě rodinných povinností a péče o dvůr²⁹ věnovaly mnohdy také donátorské a fundátorské činnosti. V Čechách byla první zakladatelkou kláštera již dcera Boleslava I. Mlada, která se podílela na fundaci prvního kláštera benediktinek. Teprve až další staletí přinesla přívál fundací, které pocházely přímo od kněžen, královen a urozených šlechticů (v některých případech je zakládaly samy, jindy společně s manžely či jinými příbuznými). Obě ženy Vladislava II. se do dějin zapsaly jako zakladatelky klášterů. Ta první, Gertruda Babenberská se podílela na založení premonstrátských Doksan, Judita založila sama klášter benediktinek v Teplicích. Fundace klášterů pokračovaly i ve století třináctém, Konstancie Uherská založila na Moravě klášter cisterciáček Porta Coeli, Anežka Přemyslovna klášter klarisek na Starém Městě, Alžběta Rejčka ženský cisterciácký klášter na Starém Brně. Některé královny či šlechtičny se věnovaly charitativní činnosti, formou almužen nebo dokonce osobně (Zdislava z Lemberka) pomáhaly chudým a nemocným.

Kromě této charitativní a zakladatelské oblasti nemohly ženy oficiálně do veřejného života a politiky nijak zvlášť zasahovat. Bylo hlasitě proklamováno, že žena nemá a nemůže mít žádný podíl na vládě ve státě a nesmí zastávat žádný úřad (kromě úřadů v rámci kláštera). Ve skutečnosti se ale ve všech zemích Evropy našly ženy (převážně to byly manželky, dcery, matky či vdovy vládců), které měly určitý (přímý nebo nepřímý) vliv a zasahovaly do politického života³⁰. Urozené ženy bývaly spojovacím článkem mezi rodinou otce a rodinou manžela. Zastávaly na základě svých úzkých vztahů

²⁸ Nemanželské potomstvo mužů dosahovalo často i významných politických či církevních postů. Příkladem není málo. Mikuláš, syn Přemysla Otakara II., získal Opavsko a byl legitimizován. Významných postů dosáhl také nemanželský syn Václava II. Jan Volek, zastával dokonce úřad kancléře království a od roku 1334 byl olomouckým biskupem. Levoboček Jana Lucemburského Mikuláš zastával funkci norimberského biskupa. (Žemlička J.: Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali. Praha 2005. s. 241-247; Spěváček J.: Jan Lucemburský a jeho doba. Praha 1994. s. 311).

²⁹ K tomu Klapish-Zuberová: Ženy a rodina. s. 258 In: Le Goff: Středověký člověk a jeho svět. Praha 1999.

³⁰ K tomu Ennenová, E.: Žena v politice. In: Ženy ve středověku. Praha 2001. s.216-229; Irena Prokopová: Ženy a politická moc (zejména) ve vrcholném středověku. In: Muzejní a vlastivědná práce. Časopis společnosti přátel starožitností přátel starožitností. č.3, 2003, s. 129-147.

k oběma stranám zprostředkovatelskou roli v konfliktech a diplomatických jednáních. Pokud byly vztahy mezi manželi relativně dobré, bývala žena přirozenou rádkyní svého muže, mohla intervenovat v různých záležitostech a ovlivňovat jeho rozhodnutí. V Čechách díky tomu dosáhla určitého politického vlivu Judita, druhá manželka Vladislava II. Byla prý velmi krásná a vzdělaná, ale také ambiciózní a její zásahy do církevní politiky v rámci volby biskupů jsou všeobecně známy. Podobně zasahovala do politiky její nevlastní snacha kněžna Alžběta Uherská, manželka knížete Bedřicha. Radila svému muži a do dějin se mimo jiné vepsala tím, že když roku 1184 vypukla proti Bedřichovi další vzpoura a on odjel do ciziny zajišťovat pomoc, Alžběta uhájila Pražský hrad a zachránila tím manželův trůn³¹.

V evropských dějinách nalezneme i několik příkladů žen, které dosáhly opravdu výrazného podílu na vládě ještě za života svých manželů³². Někdy se žena podílela na vládě tím, že zastupovala dlouhodobě nepřítomného manžela³³. Zvláště v době křížových výprav bývala nepřítomnost manžela i několikaletá a ženy mezitím spravovaly panství jeho jménem nebo jménem jejich nezletilého syna. Ne vždy byla správou země pověřována manželka vládce, někdy to bývala i matka³⁴.

2.4 Vdovy

Největší nezávislosti a politického vlivu mohla žena dosáhnout většinou až po smrti svého manžela. Vdovy byly ve středověku prakticky nejsvobodnější, bývaly hmotně zajištěny a se svým majetkem mohly disponovat dle svého uvážení. Měly několik možností, jak se svým životem po smrti manžela naložit. Pokud chtěly, mohly uzavřít další manželství. Zvláště když byly mladé a mohly na svět přivést další potomstvo, byl další sňatek žádoucí (zejména ze strany jejich rodiny). Nemohly se pro budoucího

³¹ Zemlička J.: Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali. Praha 2005, s. 204-205.

³² Mezi ně patřila Eleonora Akvitánská, dědička akvitánského vévodství a manželka Jindřicha II. Plantagneta. Až do roztržky si manželé rozdělovali vládu v různých částech země, na ostrovech a na kontinentě. (Ennenová, E.: Ženy ve středověku, Praha 2001, s. 134; Pernoudová R.: Žena v době katedrál. Praha 2002, s. 127-136). Dalším příkladem může být dědička burgundského hrabství Beatrix, manželku Fridricha Barbarossy nebo její snacha, Konstancie, dědička Sicílie. Obě císařovny vykonávaly ve svých dědičných zemích vlastní vládu v zastoupení krále. (Ennenová, E.: Ženy ve středověku, Praha 2001, s. 138-139).

³³ Na území Říše to byla kupříkladu dcera Eleonory Akvitánské Matylda provdaná za Welfa Jindřicha Lva. V době jeho nuceného tříletého vyhnanství v Anglii spravovala od roku 1188 Brunšvicko. (Ennenová, E.: Ženy ve středověku, Praha 2001, s. 137-138).

³⁴ Správou země pověřil svou matku během své nepřítomnosti i francouzský král Filip II. August nebo Ludvík IX.

manžela rozhodnout úplně svobodně, ale měly alespoň možnost výběru z několika navržených kandidátů. Místo druhého či dalšího sňatku však ovdovělé paní volily mnohdy odchod do klášterního ústraní, ať už skládaly klášterní sliby nebo zůstávaly v klášteře v laickém stavu.

Kromě těchto dvou variant se vdovám nabízela ještě možnost usadit se na svých vdovských statcích a volně užívat tu část majetku a práv, kterou jim manžel postoupil při uzavírání svatební smlouvy. Na svém vdovském podílu mohly vládnout samostatně a se stejnými právy jako muž, dokonce mohly předsedat i soudům³⁵. Hmotné zajištění bylo předpokladem jejich nezávislosti a svobody. Nejznámějším příkladem politicky činné vdovy je markraběnka Matylda Toskánská, která nejen že spravovala vlastní panství, ale výrazně zasahovala i do mezinárodní politiky v rámci boje o investituru. Zpočátku zastávala úlohu prostředníka mezi stranou papeže a císaře. Právě ona vlastnila hrad Canossa, k jehož branám vykonal pout' císař Jindřich IV. V další etapě bojů stála Matylda rozhodně na straně římské církve. Proslavila se nejen na poli politiky, ale také jako umělecká mecenáška – zejména v oblasti literární tvorby³⁶. Podobně se do dějin vepsala také nesmírně ambiciózní anglická královna Eleonora Akvitánská, jejíž životní osudy fascinují dodnes. Ovlivňovala vnitřní i mezinárodní politiku již za života svého muže Jindřicha II. Plantagneta, ale po jeho smrti si udržela díky svým potomkům velice silný vliv³⁷. I v Českém království bychom také našli příklad vdovy, dokonce dvojnásobné královny vdovy, jejíž moc a vliv byly pověstné. Alžběta Rejčka, vdova po Václavu II. a Rudolfovi Habsburském, dostala od svých manželů velkorysé vdovské důchody, což jí přineslo značnou nezávislost. Celý život se v různé míře politicky angažovala a po smrti obou manželů žila s prvním mužem státu Jindřichem z Lipé. V Hradci vybudovala honosný dvůr, který předčil ve své době i ten pražský, a do dějin vešla také jako mecenáška umění.

Nesmíme zapomenout ani na vdovy, které byly zároveň matkami nedospělých synů. Jejich postavení bylo ještě výraznější a mohly dosáhnout značné politické moci. Až do doby dospělosti svého syna mohly totiž zastávat pozici regentek. Vláda nezletilého syna zastupovaná vládou matky se neuplatňovala všude a politická moc, kterou žena regentka držela, byla závislá na aktuální vnitřní i mezinárodní situaci. V některých

³⁵ Duby G.: *Vznešené paní II.* s.131-132.

³⁶ Pernoudová, R.: *Žena v době katedrál.* Praha 2002, s. 196

³⁷ Tamtéž. s. 127-136.

případech přejímaly ale matky nezletilých panovníků (regentky) všechna práva synů (vladařská, správní i soudní). Vdovy - regentky dosahovaly největší politické moci, protože pouto mezi matkou a synem bývalo těsnější než pouto mezi manželkou a manželem. Jako regentka za nezletilého syna se v raném středověku prosadila císařovna Theophano, matka Oty III., Agens z Poitu, matka Jindřicha IV nebo Blanka Kastilská, matka Ludvíka IX. V Čechách k vládě vdov - regentek většinou nedocházelo. Pouze v 10. století získala regentskou vládu za nedospělého Václava jeho matka kněžna Drahomíra.

2.5 Ženy dědičky

Ženské právo dědit nebylo ve středověku obecně popřeno, záleželo však oblast od oblasti, jak a nakolik se uplatňovalo. Teoreticky mohla dědit i dcera, ne však vždy a všude.

V Říši se ženská dědičnost lén sice připouštěla, ale nebyla pravidlem. Jednalo se o výsadu, kterou neměl zdaleka každý. Určité rody jí dosáhly zvláštním privilegiem; takové privilegium drželi od roku 1156 Babenbergové, od roku 1184 hrabata von Hennegau, od roku 1204 vévodové Brabantští, od roku 1235 vévodové von Braunschweig-Lüneburg. Zmiňovaná privilegia zajišťovala nástupnictví dcer v případě, že nežil žádný mužský dědic a následník. Neznamenal to ovšem, že by žena zdělila přímou vládu v zemi. Tu měl vykonávat její manžel a poté jejich potomstvo. Prostřednictvím žen – dědiček měla být tedy zajištěna kontinuita vlády v zemi. Otázkou zůstává, zdali také Přemyslovci podobné privilegium získali³⁸.

Ve Francii byla situace odlišná, možnost ženského dědictví se zde uplatňovala častěji a v širší podobě³⁹, i když ne ve všech oblastech a ne vždy. Léna, která ženy dědit nemohly, se nazývala sálská, podle nástupnického zákona francouzského království. Znamenalo to, že žena nemohla zdědit francouzskou korunu.

³⁸ Viz. níže, s. 52, 53.

³⁹ Nejznámější dědičkou byla kupříkladu už zmiňovaná Eleonora Akvitánská, která jako jediná dcera akvitánského vévody Viléma X. zdělila v západofrancouzském prostoru řadu velkých panství a stala se tak ve své době nejatraktivnější nevěstou Evropy. Zajímavý příklad nacházíme také v Provence 13. století. Hrabě Raimond Berengar V. měl pouze dcery – Margarete, Eleanor, Sanchiu a Beatrix. Jelikož se předem nevědělo, která z nich Provence zdědí, byly všechny čtyři žádanými nevěstami. (Pernoudová, R.: Žena v době katedrál. Praha 2002, s. 201).

Ženy dědičky byly pochopitelně nejžádanější nevěsty, protože po sňatku „jejich“ vladařská práva přebíral manžel, který fakticky vykonával moc⁴⁰. Těšily velké úctě od svých potomků, neboť paměť, že to byla ona, od níž pochází majetek rodu, zůstávala zachována. V celé střední Evropě je známa jen jedna žena, která vládla ve středověku neprovdána sama za sebe. Touto výjimkou byla polská královna Jadwiga (Hedvika), dcera a dědička uherského a polského krále Ludvíka I. Velikého, která vládla jako suverénní panovnice Polska. I po sňatku s knížetem Jagellem nadále ve svých listinách užívala titul „Hedwig Rex Poloniae“ a nikoli „Regina Polonia“, čímž zdůrazňovala, že je vládcem ze svého vlastního práva a ne jen jako něčí manželka⁴¹.

Jednou z žen – dědiček byla také dcera krále Václava II. Anna Přemyslovna. Nepatří sice mezi ty úspěšné a uznávané historické osobnosti, ale její životní příběh, plný nečekaných zvratů a dramatických událostí, stojí za povšimnutí a určitou korekturu.

⁴⁰ Příkladů spojených s Českým královstvím není málo. Babenberská dědička Gertruda byla velmi žádanou nevěstou, o kterou usilovali nejen Přemyslovci. Nakonec to byla ale starší Markéta, kdo zprostředkoval babenberské dědictví. Václav II. si vzal Alžbětu Rejčku jakožto dědičku Polska a o deset let později Jan Lucemburský Elišku Přemyslovnu jako dědičku – i když ne jedinou – Českého království.

⁴¹ Wyrozumski J.: Królowa Jadwiga. Krakov 1997.

3 Dětství Anny Přemyslovny

V neděli 15. října roku 1290 měla přemyslovská královská rodina důvod k oslavě. Mladá, teprve devatenáctiletá, královna Guta totiž svému muži porodila zdravou dceru. Holčička byla v pořadí již čtvrtým potomkem panovnického páru a na svět přišla téměř přesně o rok později než její sourozenci, dvojčata Václav a Anežka. Rodiče pro ni vybrali jméno Anna, pravděpodobně po její babičce z matčiny strany, Anně Habsburské¹. V české vládnoucí dynastii se předtím jméno Anna téměř nevyskytovalo².

3.1 Rodiče – Václav a Guta³

Rodiče Anny Přemyslovny Václav a Guta přišli na svět ve stejném roce 1271. „V tom se liší jedno narození od druhého, že Václav přišel na svět okolo svátku svatého Václava, Jitka pak se narodila na den blahoslavené Gertrudy“⁴ dodává zbraslavský kronikář. Pocházeli z vysoce urozených evropských rodů a svedly je dohromady politické zájmy jejich rodičů.

Václav, narozený 27. září roku 1271, byl vysněným dítětem a dědicem českého krále Přemysla Otakara II. a jeho uherské manželky Kunhuty⁵. Narodil se v době, kdy hvězda jeho otce, „krále železného a zlatého“, na evropském politickém nebi jasně svítila. Do osudného léta roku 1278 prožíval snad šťastné dětství na pražském dvoře svých rodičů. Po smrti otce se stal v pouhých sedmi letech českým králem, ale fakticky za něj vládl a zemi spravoval jeho poručník, braniborský markrabě Ota. Pro Václava braniborská vláda znamenala období strádání a osamění. Byl nucen pobývat v internaci, zpočátku i se svou matkou Kunhutou (do jejího útěku) a později sám, na hradě Bezděz a poté v Braniborsku. Poručnická vláda Oty Braniborského přivedla království do

¹ Matka Guty a manželka Rudolfa Habsburského, Gertruda z Hohenberku, přijala po korunovaci v Cáchách nové jméno Anna. (Prokopová I.: Guta Habsburská – česká královna a její dvůr. In: Muzejní a vlastivědná práce 43. Časopis společnosti přátel starožitností 113. Praha 2005, s. 189).

² Jedinou známou Přemyslovnou toho jména byla dcera Přemysla Otakara I., která se provdala za vratislavského knížete Jindřicha Pobožného. (Žemlička J.: Století posledních Přemyslovců. Praha 1986, s. 64-65).

³ Vzhledem k tématu mé diplomové práce se budu soustředit především na ty aspekty života Václava a Guty, které souvisí s jejich manželstvím a společným rodinným životem.

⁴ Zbraslavská kronika. s. 40.

⁵ K osobnosti Václava II. nejnověji Charvátová K.: Václav II. Praha 2007. V tisku.

žalostného stavu, což přimělo část šlechty, aby Václava vykoupila a vynutila si jeho návrat do Čech⁶.

Václavovu následnou vládu téměř až do konce 80. let silně ovlivňoval charismatický Vítkovec Závíš z Falkenštejna, který ke královskému dvoru přišel díky vztahu s královnou Kunhutou⁷. Závíšovo výrazné postavení bylo po několik let neotřesitelné, což s nelibostí sledovala nejen řada českých pánů, ale také Rudolf Habsburský. Sestup a pád mocného Vítkovce přišel až několik let po smrti královny Kunhuty a jistý podíl na něm měla zřejmě také Václavova první manželka Guta.

Guta (česky Jitka) pocházela ze švábsko-alsaského hraběcího rodu Habsburků. Narodila se 13. března roku 1271 jako deváté a nejmladší dítě hraběte Rudolfa Habsburského a Gertrudy z Hohenberku. Poté co její otec dosáhl římské koruny (1273), se změnil i Gutin život, aniž by si to zatím uvědomovala. Stejně jako její starší sestry začala i Guta velmi záhy hrát důležitou úlohu v politických plánech svého ambiciózního otce⁸. Nejprve byla už jako tříletá zasnoubena s vnukem Karla z Anjou⁹. Ke sňatku s ním ale nedošlo, protože král Rudolf změnil své dosavadní plány a priority. Během vídeňských jednání s Přemyslem Otakarem II. roku 1276 vznesl požadavek dvojitého dynastického svazku obou rodů. Přemyslova dcera Kunhuta měla být provdána za Rudolfova syna Hartmana a Přemyslův dědic Václav si měl vzít některou z Habsburkových dcer – ještě nebylo řečeno kterou. Smír mezi Přemyslem a Rudolfem ani první smluvený sňatek se ale nekonal, Kunhuta vstoupila již roku 1277 do kláštera klarisek a její otec Přemysl padl na Moravském poli. Rudolf přesto na sňatkový projekt nezapomněl a obnovil jej roku 1278 během podzimního jednání s královnou vdovou Kunhutou. Tentokrát se rody dohodly na zasnoubení Anežky, druhorozené dcery Přemysla Otakara a Rudolfova stejnojmenného syna. Druhý sňatek se měl uskutečnit mezi Václavem a nejmladší dcerou římského krále Gutou.

Krátce nato se obě rodiny sešly, aby oslavily dvojité zasnuby (nebo dětské sňatky). V tomto směru se prameny rozcházejí, některé z nich hovoří o symbolickém dětském

⁶ Zbraslavská kronika líčí dobu braniborské vlády jako „zlé časy“, kdy království navíc postihl mor, epidemie a obrovská neúroda. Zbraslavská kronika. s. 43-45.

⁷ Královna vdova Kunhuta se do Závíše zamilovala zřejmě roku 1280, tedy v době, kdy byl Václav internován v Braniborsku. Žila s ním na Opavsku (v Hradci nad Moravicí) a porodila mu syna Jana. (Žemlička J.: Století posledních Přemyslovců. Praha 1986. s. 161-164).

⁸ Z šesti svých dcer provdal Rudolf Habsburský čtyři za světské kurfiřty, jednu za příslušníka rodu neapolských Anjouovců a jednu za dolnobavorského vévodu. (Prokopová I.: Guta Habsburská – česká královna a její dvůr. In: Muzejní a vlastivědná práce 43. Časopis společnosti přátel starožitností 113. Praha 2005, s. 190). Viz. Příloha č. 6.

⁹ Tamtéž. s. 190.

sňatku (Jihlava v listopadu 1278 nebo Čáslav v lednu 1279), jiné o zasnubách¹⁰. Poté se Václav i Guta odebrali se svými rodiči každý do své rodné země. Jejich další setkání se uskutečnilo zřejmě až o šest let později v Chebu, kdy oba dosáhli plnoletosti. Při „chebské svatbě“ roku 1285 bylo manželství konečně naplněno i po tělesné stránce, takže od té doby už jeho platnost nemohla být zpochybňována. Během tohoto setkání přijal mladý Václav od svého tchána, římského krále, Čechy a Moravu lénem a začal od té doby užívat královský titul.

Po svatbě v Chebu manželé ještě nezahájili společný život, jak bychom předpokládali, protože Rudolf svou dceru odvezl zpět do Vídně. Římskému králi zřejmě vadil Záviš z Falkenštejna a jeho vliv na Pražském hradě. Záviš, který se někdy v období od podzimu 1283 do června 1285¹¹ oženil s královnou vdovou Kunhutou, měl i po její smrti (zemřela již v září 1285) značnou moc a zůstával prvním mužem země¹².

Václavovi pochopitelně vadilo, že jeho manželka nežije u pražského dvora a usiloval o to, aby ji Rudolf Habsburský konečně poslal do Čech. Na neděli 25. května 1287 ohlásil Václav svou korunovaci, při které manželka rozhodně nemohla chybět. Po dlouhých jednáních¹³ se Guta vypravila s početnou německou družinou do Čech¹⁴. Šestnáctiletá královna do Prahy poprvé vstoupila 4. července roku 1287 a byla zde slavnostně uvítána. K plánované korunovaci ale nedošlo, na tu si Guta musela ještě deset let počkat.

Manželství Guty a Václava bylo, zdá se, harmonické a poměrně spokojené. Je to patrné i z toho, že Guta měla na svého manžela velký vliv, který uplatňovala nejen v oblasti soukromé a rodinné, ale také v politice. Její záporný postoj k Závišovi, jak již bylo řečeno, byl zjevný od počátku pobytu v Praze a částečně přivodil Falkenštejnův konec. Královna Guta se ale také podílela na zahraniční politice tím, že celý život usilovala o dobré vztahy mezi Václavem a jejím bratrem Albrechtem Habsburským.

¹⁰ K tomu Nodl M.: Rituál královských svateb a zasnub. Praha 2007. V tisku; Prokopová I.: Guta Habsburská – česká královna a její dvůr. In: Muzejní a vlastivědná práce 43. Časopis společnosti přátel starožitností 113. Praha 2005, s. 193.

¹¹ Není jisté, kdy přesně se sňatek mezi Závišem a Kunhutou uskutečnil. K tomu Charvátová K.: Václav II. Praha 2007. V tisku.

¹² Susta J.: Záviš z Falkenštejna. ČČH I, Praha 1895, s. 295.

¹³ Jednalo se o podmínkách královnina příchodu do Čech i o jejím materiálním zajištění. (Charvátová K.: Václav II. Praha 2007. V tisku).

¹⁴ Václav nejprve nařídil, aby ji doprovodila jen na zemské hranice, ale nakonec družině povolil vstup do země, s tím, že později rozhodne, kdo smí zůstat. (Vaníček V.: Velké dějiny III. Praha 2002, s. 399).

V rozhodných chvílích se dokázala ujmout role prostředníka mezi oběma tak často znesvářenými muži a jejich konflikty zmírňovat¹⁵.

3.2 Sourozenci Anny Přemyslovny

Během desetiletého soužití od července roku 1287 do června 1297 se královským manželům narodilo deset potomků¹⁶. Opakovaná těhotenství královny byla pozitivní z hlediska zajištění kontinuity rodu, nikoli co se týče jejího zdravotního stavu. Ale nepředbíhejme a podívejme se, jak se po Gutině příchodu do Prahy celá přemyslovská rodina postupně rozrůstala.

„A plným právem nabyli z jejich (Václava a Guty, pozn. K.T.) potěšení příčiny k plesání také obyvatelé celého království, protože postupem času dostali z jejich radostného manželství dědice království.“¹⁷ Václavovi a Gutě se hned v prvním roce společného soužití 6. května 1288 narodil syn, kterého pojmenovali po dědovi Přemysl. Radost z narození dědice trůnu bohužel netrvala dlouho, protože chlapec ještě v listopadu téhož roku zemřel.

Ani ne po roce od Přemyslovy smrti přišla na svět dvojčata Václav (budoucí Václav III.¹⁸) a Anežka. Děti se narodily 6. října 1289 a dostaly tradiční přemyslovská jména po příbuzných. Václav II. vybral Anežce velmi brzy, již v roce 1292, snoubence. Stal se jím syn Adolfa Nasavského, Ruprecht. Příbuzenské spojení mělo posílit vztahy Přemyslovců s římským králem. Když bylo Anežce sedm let (1296), uzavřela s Ruprechtem dětský formální sňatek, ale ještě téhož roku zemřela¹⁹ a s její smrtí skončily i dobré vztahy s nasavským rodem.

Anna Přemyslovna se narodila jako čtvrtý potomek královských manželů 15. října 1290, takže vyrůstala společně s Václavem a Anežkou, od kterých ji dělil pouhý rok.

Po ní následovala Eliška narozená 20. ledna roku 1292. Jméno Eliška (Alžběta) patřilo v druhé polovině 13. století ve šlechtických kruzích k těm nejoblíbenějším a připomínalo durynskou světici Alžbětu. Eliška Přemyslovna vyrůstala na pražském

¹⁵ K tomu Prokopová I.: Guta Habsburská – česká královna a její dvůr. In: Muzejní a vlastivědná práce 43. Časopis společnosti přátel starožitností 113. Praha 2005, s. 199, 200.

¹⁶ Viz. Příloha č. 4. Rodokmen Přemyslovců.

¹⁷ Zbraslavská kronika, s. 57.

¹⁸ O Václavovi a Elišce Přemyslovně se zmiňují na tomto místě jen okrajově, protože o nich bude bližší pojednáno v dalších kapitolách.

¹⁹ Vaníček V.: Velké dějiny III. Praha 2002. s. 427, 439-440. Charvátová K.: Václav II. Praha 2007. V tisku.

dvoře zřejmě až do otcovy smrti. Je poněkud zvláštní, že jí jediné (pomineme-li dcery, které zemřely záhy po porodu a malou Anežku narozenou roku 1305) otec za života nevybral ženicha, o kterém by se prameny zmínily. Nabízejí se proto různá vysvětlení, od teorie, že byla předurčena řeholnímu životu²⁰, až po její možné využití ve sňatkovém plánu Václava II., který již nestačil realizovat²¹.

V letech 1293 – 1296 porodila královna Guta tři děti, které zemřely ještě jako nemluvňata. První z nich byla holčička pojmenovaná po matce Guta (4. března 1293 – 3. srpna 1294). Otec s ní měl hned od počátku své plány a zaslíbil ji Gentilovi z římského rodu Orsini²². Po ní se narodili dva synové. První z nich dostal jméno Jan (26. února 1294 – 1. března 1294), ale zemřel několik dní po porodu. O rok později narozený chlapec, kterému dali rodiče stejné jméno jako nedávno zemřelému bratrovi, se nedožil ani dvou let (21. března 1295 – 6. prosince 1296). Z dnešního pohledu smrt tří dětí tak záhy po sobě působí jako strašná tragédie, ale ve středověku byla novorozenecká úmrtnost velmi častá²³.

V pořadí již devátým dítětem královských manželů byla Markéta narozená 21. února 1296. Václav dceru provdal již v roce 1303 za mladého Boleslava III., knížete lehnického, brežského a vratislavského. Muselo se jednat opět o symbolický dětský sňatek, protože Markéta měla teprve sedm a Boleslav dvanáct let. Mladý lehnický kníže na pražském dvoře pobýval i se svou rodinou (matkou a bratry) již od roku 1302, kdy nad ním převzal český král poručnictví. Záhy po smrti Václava II., když kníže Boleslav dosáhl dospělosti, opustil s devítiletou Markétou a celou svou rodinou České království a odebral se do svých rodových držav²⁴. Po vymření Přemyslovců se Boleslav snažil vstoupit do bojů o polskou korunu, ale v konkurenci s dalšími kandidáty neuspěl. Roku 1308 ovládl Opavsko, které tehdy patřilo Přemyslovcům Mikuláši, a dožadoval se vyplacení slibovaného věna své ženy Markéty. Až v roce 1311 po dohodě s Janem

²⁰ V každé přemyslovské generaci se ve 13. století našla alespoň jedna žena, která strávila život v klášteře. Patřila mezi ně sestra Přemysla Otakara I. Anežka (abatyše u Sv. Jiří), Přemyslova dcera z prvního manželství Hedvika, která byla jeptiškou, Přemyslova dcera Anežka (abatyše kláštera klarisek na Starém Městě), dcera Přemysla Otakara II. Kunhuta (abatyše u Sv. Jiří). (Šárochová G.: Eliška Přemyslovna. Nепublikovaná diplomová práce FF UK. Praha 1995. s. 64).

²¹ Kateřina Charvátová přichází s dvojím možným vysvětlením, proč zůstala Eliška až do Václavovy smrti svobodná. Buď byla Eliška od dětství zasnoubena a teprve kolem roku 1305 se tento předběžný svazek rozvázal, nebo s ní měl Václav II. jiné plány, které se snad týkaly spojení s francouzským králem, ale ty již nestačil realizovat. (Charvátová K.: Václav II. Praha 2007. V tisku).

²² Vaníček V.: Velké dějiny III. Praha 2002. s. 435.

²³ K vazbám mezi rodiči a dětmi ve středověku Kopičková B.: Vstup české medievalistky do studia dětské evropské problematiky? Glosy a otazníky. In: Dítě a dětství napříč staletími. 2. Pardubické bienále 4.-5. dubna 2002. edd. Jiránek-Kubeš, Pardubice 2003. s. 56,57.

²⁴ Bylo to v září roku 1305. (Kopičková B.: Eliška Přemyslovna. Praha 2003. s. 11).

Lucemburským a vyplacení sumy 8 000 hřiven se z tohoto území stáhl. V dalších letech měl již Boleslav s Janem Lucemburským dobré vztahy a podporoval jej. Král Jan ho dokonce v letech 1321 – 1322, když nepobýval v Čechách, pověřil správou království. Markéta svému muži porodila dva syny Václava (1310/1318 – 1364) a Ludvíka (1313/1321 – 1398). Návrat do Čech v době Boleslavovy správy pro ni byl symbolický a osudný. Při porodu svého třetího syna totiž Markéta v Hradci ve věku šestadvaceti let zemřela. Zbraslavský kronikář její smrt připomíná slovy: „*Téhož roku dne 8. dubna zemřela v Hradci při porodu slavná a ctnostná paní Markéta ...a byla pochována na Zbraslavi, v založení otcově, spolu s Mikulášem, svým synem nemluvnětem, mezi sedadly mnichů uprostřed chrámu.*“²⁵.

Jako poslední potomek Václava a Guty se narodila 21. května roku 1297 holčička pojmenovaná po matce Guta, ale zemřela brzy po porodu.

Kromě výše jmenovaných vlastních sourozenců měla Anna Přemyslovna ještě zřejmě několik sourozenců nevlastních. Byly to nemanželské děti jejího otce Václava II., z nichž ale dnes známe jen Jana Volka, který se narodil pravděpodobně ještě před příjezdem Guty do Čech. Jan Volek se od roku 1319, kdy papež zrušil nelegitimitu jeho původu, úspěšně věnoval církevní kariéře, kterou završil v letech 1334 – 1351 jako olomoucký biskup. Zasahoval také do politického vývoje země. Byl blízký Elišce Přemyslovně a stál při ní až do její smrti. Zemřel roku 1351 ve vysokém věku a byl pohřben v klášteře v Pustiměři, který sám založil²⁶.

Z druhého manželství Václava s Piastovnou Alžbětou Rejčkou vzešla Annina poslední sestra, která dostala jméno Anežka. Přišla na svět ani ne týden před smrtí svého otce, 15. června 1305. Václav už do jejího života nemohl nijak zasahovat, pouze její matku zaopatřil vysokým vdovským důchodem. O Anežčině životě rozhodovala Alžběta Rejčka, se kterou dívka žila na jejím hradeckém dvoře. Bez souhlasu či porady s pražským dvorem Rejčka dceru roku 1315 provdala za slezského knížete Jindřicha Javorského. Anežka zemřela bezdětná roku 1337²⁷.

Dá se předpokládat, že Anna Přemyslovna měla nejbližší vztah k těm sourozencům, se kterými vyrůstala. Jejími společníci v dětství byly hlavně sestry Anežka (až do její smrti roku 1296) a Eliška. S téměř stejně starou Eliškou možná také strávila léta dospívání na Pražském hradě. Některé sourozence Anna neměla možnost poznat,

²⁵ Zbraslavská kronika, s. 332.

²⁶ Žemlička J.: Přemyslovci. Jak žili, vládli, umřeli. Praha 2005, s. 246 – 247.

²⁷ Charvátová K.: Václav II. Praha 2007. V tisku.

protože zemřeli velmi brzy a s dalšími, jako byl Jan Volek nebo Anežka (dcera Rejčky), zřejmě nebyla v kontaktu.

3.3 Dětství a dospívání na Pražském hradě

O tom, jak vypadal život královských dětí na pražském dvoře, nejsou k dispozici žádné konkrétní zprávy. Je to velká škoda, protože nevíme, v jakém prostředí vyrůstaly, kdo měl na jejich výchovu a vzdělání vliv, jak trávily čas ani jaké vztahy měly s rodiči. Jistota nepanuje ani v tom, co děti považovaly za svůj mateřský jazyk. U dvora Václava II. se hovořilo hlavně německy, ale není pravděpodobné, že by děti češtinu vůbec neovládaly. Dá se předpokládat, že se učily oba jazyky²⁸. Teoreticky se za dětství ve středověku považovalo období od narození do věku sedmi let²⁹. Snad během této doby, ale možná ani to ne, bývali synové i dcery vychováni ve stejné společnosti. Po sedmém roce následovalo období dospívání, kdy se životy sourozenců definitivně rozdělily. Chlapci jako dědici byli vzděláváni a připravováni na úlohu budoucího vládce, případně na církevní dráhu. Dívky se také věnovaly vzdělání a praktickým činnostem (ruční práce) buď přímo u královského dvora nebo v některém z ženských klášterů³⁰. U posledních Přemysloven se dá předpokládat výchovný a vzdělávací vliv kláštera Sv. Jiří na Pražském hradě³¹. Na výchově mladých Přemysloven, které roku 1297 přišly o matku, se zřejmě podílela i jejich teta, abatyše Kunhuta. Ta se poté, co dosáhla papežské rozluky manželství s Boleslavem Mazovským, vrátila zpět do Čech (nejpozději roku 1302) a vstoupila do kláštera Sv. Jiří. Jako představená kláštera působila ještě téměř dvacet let³².

Na pražském dvoře vyrůstal na přelomu 13. století a 14. století také Annin bratranec Jan, jehož život v leccem připomínal životní příběh samotné Anny Přemyslovny. Syn Václavovy starší sestry Anežky a Rudolfa Habsburkého³³ se narodil stejně jako Anna

²⁸ O Václavu III. víme, že v době nástupu na trůn ovládal čtyři jazyky: němčinu, češtinu, latinu a částečně maďarštinu. Jeho vzdělání bylo ale mnohem důkladnější než vzdělání dívek, byl to chlapec a následník trůnu. (Zbraslavská kronika, s. 148).

²⁹ Ve souladu s učením Sv. Augustina.

³⁰ Někdy byly jak dívky, tak chlapci ve věku dospívání posíláni na výchovu ke dvoru svých snoubenců. Srov. výše, s. 12.

³¹ Jeho výchovný vliv je potvrzen jen u Elišky, ale pravděpodobně se týkal i ostatních dívek, zvláště Anny, která byla stejně stará. (Kopičková B.: Eliška Přemyslovna. Praha 2003, s. 14).

³² Urbánková E., Stejskal K.: Pasionál abatyše Kunhuty. Praha 1975.

³³ Jan se narodil jako pohrobek. Jeho otec Rudolf zemřel v pouhých dvaceti letech. Zbraslavská kronika uvádí, že Anežka s malým Janem přišli ze Švábska do Čech na pozvání krále Václava roku 1296. (Zbraslavská kronika, s. 104).

Přemyslovna roku 1290. Po smrti své matky (roku 1296) zůstal malý Jan již jako sirotek u dvora matčina bratra Václava II., který se staral o jeho další výchovu. Prahu opustil až roku 1303, kdy se po rozhodnutí svých strýců Václava a Albrechta odebral k habsburskému dvoru. Jana i jeho stejně starou sestřenicí v životě trápilo, že jim bylo odpíráno otcovské dědictví a oba postihl (i když z úplně jiných příčin) smutný osud vyhnance. Zemřeli ve stejném věku roku 1313 daleko od Českého království na území dnešní Itálie³⁴.

Události roku 1297 vnesly do života přemyslovské rodiny podstatnou změnu. Václav II. se rozhodl konečně uspořádat několikrát odloženou královskou korunovaci. Slavnostní obřad, který se měl konat v červnu, si vyžádal dlouhé a nákladné přípravy, protože Václav nechtěl nic ponechat náhodě. Měla to být tak nádherná a prestižní událost, jakou Praha ještě nezažila. Jelikož by ani Pražský hrad pro všechny hosty nestačil, dal Václav, podle slov Petra Žitavského, na území dnešního Smíchova vystavět dřevěný palác. Do Prahy se za účelem královské korunovace na konci května sjelo mnoho významných světských i církevních osobností. Samotný obřad stanovený na 2. června se konal tradičně v katedrále Sv. Víta. Podrobné zprávy o něm přinášejí jak Zbraslavská kronika, tak kronika Otakara Štýrského³⁵. Den po korunovaci položil Václav II. společně s magdeburským arcibiskupem a prvním zbraslavským opatem Konrádem základní kámen klášterního chrámu Panny Marie na Zbraslavi.

Korunovačních slavností se pochopitelně účastnila i králova manželka Guta. Bylo to nešťastné rozhodnutí, protože královna nebyla v dobrém zdravotním stavu. Příčinu jejího vysílení a možná už i nemoci lze spatřovat v posledním komplikovaném porodu, ke kterému došlo (snad předčasně³⁶) nedlouho před samotnou korunovaci. Místo odpočinku a klidu, který měl po těžkém porodu následovat, se účastnila dlouhých a náročných obřadů.

„Vznešenou slavnost zmaří hned znamení náhlého smutku. Smrt, jež přichází rychle, v tmě promění počátek šťastný. Při milé slavnosti této ty jsi byla korunována, běda! Teď zbavena je těla ta, jež Dobrou je zvána.“³⁷ Šestnáct dní po korunovaci, 18. června 1297,

³⁴ K životu Jana srov. níže. s. 64.

³⁵ Zbraslavská kronika. s. 109-115; Ottokars Österreichische Reimchronik, MGH Deutsche Chronikem V.2, s. 913-919. K slavnostní korunovaci a Václavově koruně Zemlička J.: Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali. Praha 2005. s. 315-321. Fiala Z.: Přemyslovské Čechy. Praha 1975. s. 209-211. Charvátová K.: Václav II. Praha 2007. V tisku.

³⁶ Prokopová I.: Guta Habsburská – česká královna a její dvůr. In: Muzejní a vlastivědná práce 43. Časopis společnosti přátel starožitností 113. Praha 2005.

³⁷ Zbraslavská kronika. s. 116.

Annina matka Guta ve věku dvaceti šesti let zemřela. Podlehla zřejmě infekci spojené s nedávným porodem. Zanechala po sobě jen čtyři děti, protože ostatní její potomci zemřeli dříve než ona. Přála si být pohřbena na Zbraslavi, ale jelikož tamní chrám ještě nebyl dostavěn, místem jejího posledního odpočinku se stal chrám Sv. Víta.

3.4 Václavova polská a uherská politika

Politika krále Václava II., která upřednostňovala diplomatická jednání před vojenským konfliktem, se na přelomu 13. a 14. století orientovala především dvojitým směrem, na Polsko a Uhry. Polské záležitosti poutaly pozornost a zájem českého krále už od počátku 90. let 13. století³⁸. Po vraždě Přemysla II. Velkopolského³⁹ se Václavovi otevřela cesta k polské koruně, kterou po čtyřech letech završil na podzim roku 1300 hnězdenskou korunovaci.

Ještě než došlo k samotné korunovaci, zasnoubil se český král s téměř dvanáctiletou Rejčkou, dcerou Přemysla II.⁴⁰. Výběrem nevěsty – „dědičky polského království“⁴¹ chtěl ještě více podepřít své nároky na polskou korunu. Rejčka přišla do Čech z braniborského dvora, kde byla po vraždě svého otce vychovávána. Český král se s ní neoženil hned po návratu z Polska, jak by se očekávalo. Místo toho Rejčku poslal pryč z Prahy a svěřil ji do péče krakovské vévodkyně Griffiny⁴², která tehdy sídlila v Budyni nad Ohří. Tento stav, kdy Václavova nevěsta žila mimo královský dvůr, trval tři roky. Ani dnes nedokážeme s jistotou odpovědět, proč král zůstával po smrti své první ženy tak dlouho svobodný a bez dalšího potomka⁴³. Možná že se odpověď skrývá v králově soukromém životě, jehož součástí byla i milenka Anežka, jak líčí štyrský kronikář Otakar⁴⁴.

³⁸ K formování česko – polské unie Vaníček V.: Velké dějiny III. Praha 2002. s. 414-454.

³⁹ Přemysl II. Velkopolský dosáhl s pomocí arcibiskupa Jakuba Świńky souhlasu papežské kurie s obnovením polského království. V červnu 1295 byl v Hnězdně korunován polským králem, ale již následujícího roku zemřel rukou vraha. (Charvátová K.: Václav II. Praha 2007. V tisku).

⁴⁰ Dívka se jmenovala po své švédské matce Richenza, ale v Čechách byla zvána Rejčka. (Hledíková Z.: Alžběta Rejčka. Dějiny a současnost 5, Praha 1991, s. 7-12).

⁴¹ Rejčka nebyla faktickou dědičkou polského království, protože v Polsku dědičnost v ženské linii neexistovala, i přes to jí některé prameny dědičkou nazývají. (Zbraslavská kronika. s. 118, 122).

⁴² Griffina, vdova po krakovském vévodovi Leškovi Černém, udržovala s přemyslovským dvorem dobré vztahy. S Václavem II. jí navíc pojilo blízké příbuzenství, protože byla sestrou jeho matky Kunhuty.

⁴³ Stav, kdy panující král měl jen jediného syna a dědice, byl na pováženou a krále na něj upozorňoval i zbraslavský opat Konrád: „Hle, urozená a vdavků schopná ona dcera královská, s vámi zasnoubená čeká na sňatek, ale vy ho odkládáte. Protože však máte na dvě království, české a polské, jediného syna, musíte se s největším úsilím pro potěšení lidu a království přičiňovati, aby se s pomocí požehnání Božího rozmnožil počet vašich synů.“ (Zbraslavská kronika. s. 123).

⁴⁴ Ottokars Österreichische Reimchronik, MGH Deutsche Chronikem V.2, s. 1127.

K dlouho odkládané svatbě Václava II. a Rejčky došlo 26. srpna roku 1303 na Pražském hradě a její součástí tvořila také královnina korunovace. Rejčka při této příležitosti přijala jméno Alžběta (Eliška). Od té doby pobývala nová královna, která byla jen o pár let starší než její nevlastní dcery Anna a Eliška, na Hradě. Nebyla jediným novým příchozím, protože od roku 1302 žili u Václavova pražského dvora se svou matkou také mladí lehničtí vévodové, z nichž nejstarší Boleslav se stal manželem Přemyslovny Markéty. Královská svatba a Rejččina korunovace byly patrně posledním slavnostním rituálem⁴⁵, který přemyslovská rodina společně na Pražském hradě zažila. Nedlouho po ní došlo k požáru, který zničil přemyslovský palác a k němu přilehlé budovy a královský dvůr se musel přestěhovat do některého ze staroměstských paláců.

Zahraniční politika krále Václava slavila na přelomu století úspěch nejen v Polsku, ale také v Uhrách. Roku 1301 zemřel uherský král Ondřej III., poslední mužský představitel rodu Arpádovců⁴⁶. O jeho dědictví se začalo hlásit hned několik uchazečů, z nichž nejvýrazněji vystupoval Karel Robert z Anjou, který byl sice pokrevním příbuzným Arpádovců, nikoli však jediným. Anjouovská kandidatura v Uhrách se nesečkala s většinovým přijetím a tamní magnáti se rozhodli upřednostnit jiný rod, rod Přemyslovců. Zahájili proto jednání s Václavem II., který po určitém váhání nakonec souhlasil s kandidaturou svého jediného syna Václava na uherský trůn. Pro mladého Přemyslovce hovořilo kromě příbuzenství po babičce Kunhutě také to, že byl zasnouben s dcerou krále Ondřeje III. Alžbětou. Z květnové volby v Budíně vzešel Václav vítězně a při korunovaci ve Stoličném Bělehradě přijal jméno Ladislav V.

Přemyslovská politika stála roku 1301 na vrcholu. Po zisku polské i uherské koruny Přemyslovci vládli takřka v celé střední Evropě. Jak čas ukázal, udržení vlády v obou zemích nebylo snadné a Václavové se museli potýkat s celou řadou problémů.

Proti přemyslovské vládě v Uhrách se stavěli nejen Anjouovci podporovaní papežem Bonifácem, ale také Albrecht Habsburský, kterého znepokojoval růst moci a vlivu českého krále. Společně tedy vytvořili silnou protipřemyslovskou koalici, které

⁴⁵ I když ve srovnání s korunovací Václava a Guty byla jen skromná.

⁴⁶ První dějství sporu o uherskou korunu se odehrálo už po zavraždění Ondřejova předchůdce Ladislava IV., kdy se k nárokům na uherský trůn hlásili jak Habsburkové, tak neapolští Anjouovci. (Vaniček V.: velké dějiny III. Praha 2002. s. 419, 458, 459. Žemlička J.: Století posledních Přemyslovců. Praha 1986. s. 188).

Václav II. se svým synem (také kvůli nestálosti uherských magnátů) nemohl dlouho vzdorovat⁴⁷.

Situace vrcholila od roku 1303, kdy papež Uhry přiřknul Karlu Robertovi. Ještě koncem roku se Václav pokoušel o smír s Albrechtem, ale podmínky, které si jeho švagr stanovoval, byly z Václavova pohledu neakceptovatelné. Po neúspěchu diplomatických jednání vložil Albrecht na českého krále říšskou klatbu a chystal se k vojenské akci. Václav, který před vojenským střetnutím hledal spojence, se obrátil mimo jiné také na tradiční podporovatele Habsburků, Menhartovce. Získal si je příslibem dynastického sňatku s nejstarší dcerou a dosáhl toho, že do té doby vždy Habsburkům věrní Menhartovci zůstali v konfliktu neutrální. Václav samozřejmě netušil, jak výběr ženicha pro nejstarší dceru ovlivní vývoj v Českém království a nepředpokládal, že by se měl Menhartovec v budoucnu někdy stát českým králem, ale to bychom předbíhali.

Když v Uhrách stále sílila anjouovská opozice, rozhodl se český král uspořádat roku 1304 tažení na pomoc svému synovi, ale i tento pokus o upevnění přemyslovské vlády v zemi selhal. Po dvou měsících se navíc Václav II. musel urychleně vrátit do Čech a čelit říšské výpravě, kterou proti němu uspořádal Albrecht Habsburský. Svého syna v Uhrách bez vojenské pomoci zanechat nechtěl a odvezl ho s sebou (i s uherskými korunovačními klenoty) do Prahy.

Říšská vojska vedená Albrechtem a jeho synem Rudolfem se setkala v říjnu 1304 u Českých Budějovic a zamířila ke stříbrné pokladnici Čech, ke Kutné Hoře⁴⁸. K rozhodující bitvě, na kterou Albrecht čekal, ale nedošlo. Český král netoužil po vojenském střetnutí a usoudil, že blížící se zima římského krále donutí odtáhnout. Měl pravdu, vojsko Albrechta i jeho syna Rudolfa z Čech ještě na podzim ustoupilo.

Během dramatických událostí roku 1304 se u českého krále začala projevovat tuberkulóza, kterou trpěl již dříve⁴⁹. Nemoc naplno propukla v té nejméně vhodné době, kdy Václav potřeboval síly na vyřešení sporu s Albrechtem, upevnění vlády v Polsku a řešení krize v Uhrách. Poslední týdny svého života strávil v domě zlatníka Konráda na

⁴⁷ Boj o uherskou korunu podrobně líčí Šusta J.: *Poslední Přemyslovci a jejich dědictví*. Praha, s. 356-420. Zemlička J.: *Století posledních Přemyslovců*. Praha 1986. s. 262-270. Charvátova K.: *Václav II.* Praha 2007. V tisku.

⁴⁸ K říšskému tažení do Čech: Šusta J.: *Poslední Přemyslovci a jejich dědictví*. Praha, s. 415-430.

⁴⁹ O Václavově zdravotním stavu a příčině smrti Vlček E.: *Čeští králové, I. Fyzické osobnosti českých panovníků II. Atlas kosterních pozůstatků českých králů přemyslovské a lucemburské dynastie s podrobným komentářem a historickými poznámkami*. Praha 1999. s. 104-111.

Starém Městě v okruhu své rodiny⁵⁰. Snažil se ještě svému synovi nástup na trůn a počátek vlády co nejvíce ulehčit, a tak ujednal mír s Albrechtem Habsburským. Zbytek sil věnoval vnitrostátním a rodinným záležitostem. Povolal k sobě některé přední šlechtice a svého syna Václava a nechal ho přísahat, že dluhy, které český král má, věřitelům splatí. Svou manželku Rejčku před smrtí zaopatřil bohatým vdovským důchodem. Jedinou radostnou zprávou bylo narození dcery Anežky, která přišla na svět týden před Václavovou smrtí.

Český a polský král Václav II. zemřel zrána 21. června roku 1305 ve věku nedožitých čtyřiatřiceti let a podle svého přání byl pohřben v cisterciáckém klášteře na Zbraslavi. Zůstaly po něm čtyři dcery, Anna, Eliška, Markéta a týdenní Anežka a jediný syn a dědic Václav. Smrtí Václava II. přišlo království o úspěšného a schopného vladaře, kterého si vážilo jak panstvo, tak duchovní. Další tak výrazná osobnost se na české politické scéně měla objevit až s příchodem Václavova vnuka Karla IV.

Nového krále Václava III. čekal obtížný úkol vypořádat se s vládou nejen v Čechách, ale také v Polsku, nemluvě o nedořešené situaci v Uhrách. Dříve než se ale dostaneme k jeho vládě a jejímu tragickému závěru, podívejme se, jakým směrem se po smrti otce ubíral život Anny Přemyslovny.

⁵⁰ Poslední měsíce krále Václava II. podrobně líčí Zbraslavská kronika, s. 128-136. K smrti Václava: Charvátová K.: Václav II. Praha 2007. V tisku. Zemlička J.: Přemyslovci. Jak žili, vládli umírali. Praha 2006, s. 333-340.

4 Zasnoubení a svatba

Již za vlády Annina otce Václava bylo rozhodnuto o zasnoubení s korutanským vévodou a tyrolským hrabětem Jindřichem z rodu Menhartovců. Kým ale Menhartovci na přelomu 13. a 14. století byli a jaký měli vztah k Českému království? A jaké důvody Václava vedly k výběru ženicha ze vzdáleného alpského hrabství?

4.1 Menhartovci a jejich vztah k Českému království

4.1.1 Stručné dějiny rodu Menhartovců

Původ rodu, jehož počátky bychom měli hledat již v 11. století, není zcela objasněn. Dle pramenů a literatury¹ byli jedni z prvních představitelů dynastie – Meinhard a Engelbert – spojeni příbuzenskými vazbami s bavorským zemským hrabětem Hartwigem a jeho syny Aribem a Botem (Potem). Není vyloučeno, že byli přímými potomky zmiňovaného hraběte Ariba a jeho ženy Luitgardy².

Původně Menhartovci vlastnili hrabství Lurn, statky v horních Korutanech, Lienz a Pustertal³. Rozhodující roli při vzestupu rodu hrálo zpočátku velmi těsné spojenectví s aquilejským patriarchátem. Díky aquilejskému patriarchovi Sigehardovi, který byl jejich příbuzným, získali Menhartovci na konci 11. století rozsáhlá území ve Furlánsku a na Istrii. Zde si také zvolili své rodové sídlo – hrad Gorice - a začali se nazývat hrabaty z Gorice (Grafen von Görz). Brzy se jim podařilo získat ještě dědičné fojstství nad aquilejským patriarchátem (1122)⁴.

Moc gorických hrabat podstatně vzrostla v průběhu 13. století a oblast jejich vlivu se z rodového panství rozšířila na Tyrolsko a Korutany. Z aristokracie spíše lokálního významu se stali důležitým alpským rodem, který spoluurčoval středoevropskou

¹ K počátkům rodu Menhartovců Jaksch A.: *Geschichte Karntens bis 1335*. Díl I., Klagenfurt, 1929; Wiesflecker H.: *Meinhard der Zweite*, Innsbruck 1995; *Lexikon des Mittelalters*, díl IV., s. 1564.

² Aribo s Luitgardou založili korutanský klášter Millstatt, který dali pod správu Meinharda a Engelberta. (*Lexikon des Mittelalters*. Díl IV., s. 1564).

³ Wiesflecker H.: *Meinhard der Zweite*, Innsbruck 1995, s. 7.

⁴ Správa nad Aquilejí byla v budoucnu příčinou mnoha sporů mezi gorickými hrabaty s aquilejskými patriarchy. Definitivně je ukončila až smlouva z roku 1202, v níž se aquilejský patriarcha vzdal svých nároků ve prospěch hrabat z Gorice. (Wiesflecker H.: *Meinhard der Zweite*, Innsbruck 1995, s. 10-11).

politiku. Na počátku tohoto období rozkvětu a prosperity stál Menhart III. (1200/1205-1258)⁵, syn Engelberta III.

Základem úspěchu byla obratná sňatková politika a dědické smlouvy, díky nimž Menhartovci ovládli rozsáhlá alpská území. Na základě sňatku hraběte Engelberta III. a Matyldy von Andechs-Pisino získali goričtí po vymření rodu Andechs (1248), respektive jejich syn, Menhart III., državy v Tyrolsku, ve Vindické marce a hrabství Istrijské. Dalším šťastným a úspěšným krokem v jejich politice byl sňatek Menharta III. a Adély, dcery tyrolského hraběte Albrechta III⁶. Po Albrechtově smrti roku 1253 získal většinu tyrolského dědictví díky manželství s Adélou právě Menhart III., který se od té doby označuje jako Menhart I. Tyrolský. Přestože jeho samostatná vláda v Tyrolsku byla krátká, položil základy kompaktní tyrolské země. Byl politickým klientem císaře Fridricha II., který ho jmenoval říšským správcem Rakouska a Štýrska. Nepodařilo se mu však získat širší vliv a po císařově smrti se hodnosti zřekl⁷.

Ve šlépějích svého otce kráčeli i jeho dva synové, kteří vzešli z manželství s Adélou Tyrolskou, Menhart a Albrecht. Společně převzali vládu v rodových državách roku 1259.

Výraznější stopu v evropské politice zanechal starší Menhart II. (1238-1295), který je označován za „tvůrce tyrolské země“⁸. Jeho mládí výrazně poznamenalo pětileté období internace na hradě Hohenwerfen, kde byl držen společně se svým bratrem jako rukojmí salzburského biskupa Filipa Sponheimského. Propuštění ze zajetí se dočkal až po smrti svého otce roku 1259. Během téměř čtyřicetileté vlády se projevil jako dobrý hospodář a podařilo se mu nashromáždit značnou sumu peněz. Mimo to podstatně rozšířil rodové državy tím, že v Tyrolsku získal hirschberský podíl, a sňatkem s Alžbětou Bavorskou⁹, vdovou po králi Konrádu IV., obdržel také velfské državy při horním Innu a ve Vintschgavském údolí. Manželstvím s Alžbětou Menhart vyženil nevlastního syna Konradina, kterého podporoval (především finančně) v jeho snaze

⁵ V české literatuře nebo v Lexikon des Mittelalters je označován jako Menhart III. Gorický, oproti tomu August Jaksch v Geschichte Karntens ho označuje jako Menharda IV. Já se přikláním k první rozšířenější variantě.

⁶ Albrecht III. Tyrolský (ok. 1180-1253) nemaje syna byl posledním mužským představitelem rodu. Měl pouze dvě dcery, Adélu a Alžbětu. (Wiesflecker H.: Meinhard der Zweite, Innsbruck 1995, s. 15-18.)

⁷ Vaníček V.: Velké dějiny, díl III. s. 22).

⁸ Označení užívá například Josef Riedmann v Geschichte Tirols.

⁹ Alžběta Bavorská (1227-1273) byla poprvé provdána roku 1246 za budoucího římského krále Konráda Štaufského. Manželství trvalo do roku 1254, tzn. do Konrádovy smrti, a vzešel z něj syn, Konradin. Do druhého manželského svazku s o deset let mladším Menhartem II. Tyrolským vstoupila 6. října 1259 v Mnichově. (Wiesflecker H.: Meinhard der Zweite, Innsbruck 1995, s. 38, 39; Rall H.: Die Wittelsbacher. Von Otto I. bis Elizabeth I., s. 59).

získat římskou korunu¹⁰. Po Konradinově nešťastné smrti založil Menhart II. společně se svou ženou cisterciácký klášter Stams, který měl připomínat posledního Štaufa - „Mors Conradini vita Stamsii“. Klášter se později stal rodovým pohřebištěm Menhartovců¹¹.

Roku 1271 došlo z hlediska dějin dynastie k významné události. Rod Menhartovců se rozdělil na větev tyrolskou a gorickou a obě větve se pak vyvíjely víceméně samostatně¹². Smluvně se na tom dohodli oba bratři, kteří se od té doby nazývali Menhart II. z Tyrol - Gorice (von Tirol-Görz) a Albrecht II. z Gorice - Tyrol (von Gorz-Tirol). Starší Menhart II. si ponechal vládu v celém Tyrolsku až po Pustarnal, Albrecht II. vládl ve zbylé části, především v rodovém hrabství Gorice. Roku 1272 podstoupil Menhartovi ještě Metliku ve Vindické marce, hrabství Pažinské na Istrii a Rechberg. Společný jim zůstal titul hraběte gorického a tyrolského, fojta aquilejského, tridentského a brixenského¹³.

Od počátku 70. let vsadil Menhart II. na přátelské vztahy s Habsburky, což se mu, jak čas ukázal, vyplatilo a přineslo mu to další uzemní zisky a posílení vlastní moci.

4.1.2 Vztah hrabat z Tyrol-Gorice k Přemyslovcům

Před volbou Rudolfa Habsburského římskoněmeckým králem byly vztahy mezi Menhartovci a českým panovníkem Přemyslem Otakarem II. relativně přátelské¹⁴. Jejich mocenské zájmy se prozatím nekřížily. Menhart II. budoval své panství v Tyrolsku, kde tvrdě uplatňoval moc především na úkor tridentského a brixenského biskupa, s nimiž byl téměř neustále v konfliktu¹⁵. O kontaktech Menhartovců a českého krále, které byly primárně určeny jejich zeměpisným sousedstvím, svědčí několik zpráv. Přemysl Otakar II. byl uveden na prvním místě v listině, kterou nechal vyhotovit hrabě Albrecht Gorický roku 1266 v Litoměřicích ohledně tzn. jitřního daru pro svou ženu Eufémii, dceru slezského vévody. Albrecht je naopak uveden jako první svědek

¹⁰ Ke vztahu Menharta a Konradina Wiesflecker H.: Meinhard der Zweite, Innsbruck 1995, s. 45-51.

¹¹ Klášterní krypta je místem posledního odpočinku samotného Menharta II., jeho ženy Alžběty a jejich potomků.

¹² Viz. Příloha č. 7.

¹³ Gorická linie rodu vymřela až roku 1500 posledním mužským představitelem Ludvíkem a jejich dědictví připadlo na základě smlouvy Habsburkům.

¹⁴ Existuje (poměrně mladá) kronikářská zpráva, která zachycuje ještě hraběte Menharta I. Tyrolského jako účastníka tažení Přemysla Otakara II. do Pruska. (J. Riedmann: Hrabata z Tyrol-Gorice a Přemysl Otakar II. - vliv českého krále v severovýchodní Itálii. In: Česko-rakouské vztahy ve 13.století. Praha 1998. s. 132).

¹⁵ Susta J.: České dějiny II/1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví. Praha 1935. s. 150.

poděbradské smlouvy z roku 1268, kterou vévoda Oldřich Korutanský stanovil českého krále za svého dědice¹⁶. Zpočátku tedy Menhartovci vládu Přemysla Otakara II. v Korutanech schvalovali, i když nemůžeme hovořit vysloveně o spojení mezi nimi.

Volbou římského krále roku 1273 se situace zásadně změnila. Menhartovci ji uvítali, protože spojení s novým římskoněmeckým panovníkem jim přinášelo lákavé možnosti. Přátelské vztahy s Habsburky utužili již roku 1272 dohodou o sňatku nejstarší dcery Menharta II. Alžběty s Rudolfovým prvorozeným synem Albrechtem¹⁷. Spojenectví a vzájemná podpora mezi rody, vzniklá na počátku 70. let, přetrvala po tři desetiletí a oběma stranám přinesla své ovoce.

Menhartovci po boku Habsburků spadali do tábora nepřátel českého krále a nejednou své postoje vůči Přemyslu Otakaru II. projevíli. Menhart II. z Tyrol-Gorice pravděpodobně finančně podporoval postup Rudolfa proti českému králi. Přímé doklady o tom ale neexistují, protože účetní knihy tyrolské knížecí kanceláře, ve kterých by tyto údaje byly zaznamenány, začínají až rokem 1288. Ale korutanský kronikář Jan z Viktringu informoval o generaci později o půjčce ve výši 20 000 nebo 30 000 hřiven, kterou poskytl Menhart II. římskoněmeckému panovníkovi¹⁸. Odpovídá to také Menhartově politice, která preferovala spíše jednání a peníze, před otevřeným bojem.

V srpnu 1276 podnikli bratři Menhart a Albrecht úspěšný útok na Přemyslovo panství v Korutanech, Štýrsku a Kraňsku. Nestálo je to žádné enormní úsilí, protože se setkali jen s minimálním odporem a štýrská šlechta rychle přešla na Rudolfovu stranu. Pouze Štýrský Hradec musel být dle kronikářských údajů obléhán. Menhart usiloval o ovládnutí zeměpanských hradů, ale dále do bojů již nezasahoval, takže Rudolfovi podstatněji nepomohl.

Rozhodující bitvy na Moravském poli se na rozdíl od svého bratra zúčastnil pouze Albrecht Gorický, který již předešlého roku obdržel jako odměnu za podporu habsburské strany panství Meichau v Bílém Kraňsku.

Nároky Filipa Sponheimského na Korutany byly sice římským králem uznány už roku 1275, ale faktickou vládu přenechal Rudolf Habsburský již od roku 1276 svému spojenci, Menhartu II. Po smrti posledního korutanského vévody z rodu Sponheimů se

¹⁶ Tyto a další kontakty uvádí J. Riedmann v článku: Hrabata z Tyrol-Gorice a Přemysl Otakar II.-vliv českého krále v severovýchodní Itálii. In: Česko-rakouské vztahy ve 13.století. Praha 1998. s. 132.

¹⁷ Sňatek se uskutečnil na říšském sněmu v Norimberku roku 1274. (Wiesflecker H.: Meinhard der Zweite, Innsbruck 1995, s. 58).

¹⁸ Riedmann J.: Hrabata z Tyrol-Gorice a Přemysl Otakar II.-vliv českého krále v severovýchodní Itálii. In: Česko-rakouské vztahy ve 13.století. Praha 1998. s. 133.

stal Menhart II. korutanským hejtmanem. Tento úřad mu měl společně se zástavou Kraňska nahrazovat jeho válečné náklady. Menhart se v Korutanech tvrdě prosazoval a toužil si nově ovládané území udržet, ale král Rudolf s udělením Korutan příliš nespíchal. Učinil tak až začátkem roku 1286, kdy Menhart II. Tyrolský získal slavnostně Korutany lénem a byl povýšen do knížecího stavu¹⁹.

Menhart II. se do dějin Koturan a Tyrolska vepsal jako úspěšný a schopný panovník, který zavedl jednotnou správu celé země, provedl mincovní reformu, budoval cesty a silnice a nashromáždil obrovský majetek. Jeho bohatství připomínají jak doboví kronikáři, tak dějepisci. Dělením rodových držav sice přišel o některé oblasti, ale výhodnou politikou získal území nová. Za své sídelní město si zvolil podalpské Meráno.

Z manželství s o deset let starší Alžbětou Bavorskou²⁰ se narodili čtyři synové: Ludvík, Albert, Ota a Jindřich a dvě dcery: Alžběta a Anežka. Starší dcera Alžběta byla již v útlém věku zasnoubena a 20. dubna 1274 provdána za Albrechta Habsburského, Rudolfova nejstaršího syna. Menhart II. sňatkem dětí ještě více utužil spojenectví s Habsburky. Mladší dcera Anežka byla provdána za míšeňského markraběte Fridricha III. S výběrem vhodné nevěsty pro své syny Menhart II. naopak příliš nespíchal, podle pramenů se jediný Albert oženil ještě za života otce²¹.

4.2 Jindřich Korutanský

Nejmladší ze synů a budoucí choť Anny Přemyslovny, Jindřich se narodil roku 1265 nebo 1270²². O jeho dětství a dospívání nemáme zprávy, protože na politické scéně se objevuje až po smrti svého otce roku 1295. V té době se společně se svými bratry Ludvíkem a Otou ujal vlády v rodových državách²³. Zapojil se do říšské politiky a společně se svými bratry stál dlouhá léta věrně po boku svého švagra Albrechta Habsburského a podporoval jej v boji s Adolfem Nasavským. Jindřich se dokonce zúčastnil s Albrechtem bitvy u Gollheimu, kde se proslavil svou statečností a odvahou a vepsal se tím poprvé výrazně do středověkých pramenů.

¹⁹ Jaksch A.: *Geschichte Karnten bis 1335*. Klagenfurt 1929, díl II.; Wiesflecker H.: *Meinhard der Zweite*, Innsbruck 1995.

²⁰ Alžběta Bavorská zemřela 9. října roku 1273 a byla pohřbena v rodinné hrobce kláštera Stams. Menhart II. si na nedostatek dědiců nemohl stěžovat a znovu se již neoženil.

²¹ Schneider F.: *Iohannis abbatis Victoriensis Liber certarum*, Teil 2, Hannover 1910, s. 265-266. Viz. Příloha č. 5. Rodokmen Menhartovců.

²² *Lexikon des Mittelalters*. Díl IV; s. 2070.

²³ Jejich poslední bratr Albert zemřel roku 1292 a zanechal po sobě jen dceru Markétu.

Jeden z autorů, který účast Jindřicha v göllheimské bitvě popisuje, je Ital Ferreto Vicenza. Ve své kronice „Historia rerum in Italia gestarum“ z roku 1330 se zmiňuje o Jindřichu Korutanském na dvou místech, jednou právě v souvislosti s bitvou a podruhé ve smyšlené historice o jednání Jindřicha VII. ve věci nástupnictví v Čechách²⁴. Popis göllheimské bitvy vychází pravděpodobně z líčení očitého svědka. Korutanský vévoda byl podle slov kroniky pověřen prvním útokem a v boji prokázal velkou statečnost.

Německá dvorská literatura a poezie reprezentovaná hlavně Otakarem Štýrským, básníkem Hürzelinem a Peterem Suchenwirtem stylizuje Jindřicha do ideálu rytíře obdařeného středověkými ctnostmi a shodně vyzvedává jeho hrdinnou účast v bitvě u Gollheimu²⁵. Nadmíru pozitivní hodnocení vévody v dvorské poezii zřejmě neodpovídá úplně realitě, protože smyslem dvorské poezie nebylo zachytit skutečnost, ale spíše poskytnout příklady s nimiž je možno se identifikovat. Pro nás je ale tento popis vévody Jindřicha důležitý, protože stojí v ostrém kontrastu k líčení zaujatých českých pramenů, a to především Zbraslavské kroniky, ve které nenalezneme ani stopu po jakémkoli kladném hodnocení vévody.

Po smrti vévody Ludvíka roku 1300 vládli v Tyrolsku a Korutanech už jen Ota a Jindřich. Ota se oženil roku 1299 se slezskou vévodkyní Eufémií Vratislavskou a z tohoto manželství vzešly čtyři dcery. Jindřich, i přes to, že je to ve středověku poměrně netypické, zůstával až do svých pětatřiceti nebo čtyřiceti let stále svobodný.

4.3 České zásnuby

Rozhodnutí oženit se pojal Jindřich Korutanský až po nabídce českého krále. Jednání s Václavem II., které zprostředkoval bavorský vévoda Ota, zásadně měnilo směr, jímž se menhartovská politika až dosud ubírala a otevíralo možnosti nového uspořádání sil ve střední Evropě. Až do roku 1303 byli korutanští vévodové aktivními spojenci Habsburků, Jindřich se dokonce ještě roku 1301 osobně účastnil Albrechtova tažení proti kurfiřtům. Prvním signálem rozkolu mezi Menhartovci a Habsburky bylo odmítnutí účasti korutanských vévodů na habsburském tažení do Čech roku 1304²⁶.

²⁴ Muratori, L.A.(ed.) *Rerum Italicarum Scriptores* 9, Mediolani 1726, s. 992.

²⁵ Razim J.: Jindřich Korutanský jako český král ve světle dobových svědectví. Nепublikovaná diplomová práce FF UK. Praha 2006, s. 103 - 116.

²⁶ Albrecht jednal s Jindřichem Korutanským o účasti na tažení v lednu roku 1304 ve Vídni. Reakce římskoněmeckého krále na odmítnutí účasti byla zpočátku velmi agresivní a výhruzná. (Fräss-Ehrfeld C.: *Geschichte Kärntens*. Díl I, Das Mittelalter. Klagenfurt 1984, s. 368).

Menhartovci (Jindřich Korutanský) v té době již pravděpodobně jednali s českým králem a měli šanci uzavřít výhodnější spojení zajištěné královským sňatkem²⁷. Albrecht si uvědomoval, jak důležitá je pro něj podpora jeho jižních sousedů a snažil se situaci zvrátit ve svůj prospěch a spojení zachovat. Když pochopil, že výhrůžky nemají smysl, zkusil si Menhartovce získat po dobrém. Dokladem tohoto záměru je listina z ledna 1305 z Vídně, ve které Albrecht rozšířil dosavadní práva korutanských bratrů k říšským clům v Luegu a Bolzanu, ale tento ústupek už nestačil²⁸. Otakar Štýrský uvádí ještě jeden důvod, kterým Václav II. přilákal vévodu korutanského na českou stranu. Přislíbil mu vydání všech listin, o které se kdysi opíral nárok Přemyslovců na sponheimské dědictví v Korutanech a Kraňsku. Václav II. se totiž ještě v mládí (roku 1287) dovolával navrácení sponheimského dědictví, čímž teoreticky ohrožoval Menhartovce.

Václav II. zvolil za budoucí nevěstu Jindřicha Korutanského svou nejstarší dceru Annu. Rozhodnutí to bylo zcela logické, protože byla ve věku, kdy se mladé šlechtičny běžně vdávaly a vhodný sňatek byl tím, čím nejvíce mohla svému otci a jeho politice prospět. Jak již bylo řečeno, Václav II. si potřeboval zajistit mocné spojení pro další kolo bojů s Albrechtem Habsburským.

Pro Jindřicha Korutanského znamenal sňatek s nejstarší Přemyslovnou vysoce prestižní záležitost. Přemyslovci patřili ke královským rodům a manželství s přemyslovsou princeznou pootevíralo dveře do nejvyšší politiky. Jindřich Korutanský si také dobře uvědomoval, že v případě smrti posledních mužských dědiců českého trůnu by měl ke královské koruně velmi blízko.

Obě strany se na sňatku dohodly zřejmě na přelomu let 1304 a 1305 ještě za života Václava II. Snoubenci se předtím neznali a poprvé se setkali buď během svatebních jednání nebo až těsně před svatbou. Je možné, že Anna o svém budoucím muži už ledacos zaslechla, protože i Jan z Viktringu v souvislosti se sňatkem poznamenává, že Jindřich byl znám svou statečností a válečnými zkušenostmi²⁹.

²⁷ Štýrský kronikář spatřuje důvody rozkolu mezi Habsburky a Menhartovci jinde, a to v místní nevěřivosti mezi švábským a korutanským rytířstvem.

²⁸ Gustav J.: Dvě knihy českých dějin. Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300-1308. Praha 1926. s. 439.

²⁹ Schneider F.: Iohannis abbatis Victoriensis Liber certrarum, Teil 2, Hannover 1910, s. 337.

4.4 Svatba Anny Přemyslovny a Jindřicha Korutanského

Jelikož Václav II. zemřel dříve, než stačil provdat svou nejstarší dceru, záleželo na jeho nástupci, Václavu III., zdali svatbu své setry uskuteční. Král neměl žádný důvod od sjednaného sňatku odstupovat, spojenectví s korutanskými vévody se mu jevilo jako perspektivní.

Dříve než přistoupil ke svatbě své sestry, oženil se Václav III. sám. Již od dětství byl zasnouben s Arpádovnou Alžbětou, dcerou Ondřeje III. Od sňatku si Václav II. slíboval upevnění pozice svého syna v Uhrách. Když se ale Václav III. na podzim 1305 rozhodl svůj boj o uherskou korunu vzdát, zrušil také zasnoubení s Alžbětou³⁰. Události, které následovaly, zaskočily i současníky. Během říjnového pobytu v Brně král slavnostně předal svatoštěpánskou korunu bavorskému vévodovi Otovi a vzdal se v jeho prospěch titulu krále uherského, který do té doby užíval. Překvapením byl sňatek krále Václava s mladou Violou, dcerou těšínského knížete Měška, který se uskutečnil 5. října roku 1305 v Brně. Ani současníkům nebylo jasné, proč se Václav tak náhle oženil a navíc s dcerou nevýznamného slezského knížete, který byl vlastně vazalem českého krále. Petr Žitavský to dával za vinu „ničemným rádcům“, kteří chtěli zabránit tomu „aby se tento mocný král nestal nějakým příbuzenstvím ještě mocnějším“³¹. Možná hrál roli Václavův pocit, že se může rozhodnout sám za sebe. I historikové hodnotí Václavův sňatek rozporuplně, někteří ho považují za projev mladické nezralosti, jiní za taktickou snahu těsněji k Praze připoutat Slezsko, bránu k ovládnutí Polska³².

Od podzimu tedy přibyla ke královskému dvoru další žena, kterou Přemyslovny Anna a Eliška nevívaly s velkým nadšením. Jediné, co se jevilo jako pozitivní, byla naděje na brzké rozšíření přemyslovského rodu o mužského potomka.

Na únor roku 1306 byla naplánována svatba Anny a Jindřicha. Korutanský vévoda se do Čech vypravil záhy poté, co ve své vlasti oslavil Vánoce³³. Doprovázela ho jeho bratranec Albrecht, hrabě Gorický, Oldřich, hrabě z Heunburka, a další páni z alpských zemí³⁴.

³⁰ Alžběta se již nikdy neprovdala, vstoupila do habsburského rodinného kláštera, kde strávila zbytek života.

³¹ Zbraslavská kronika, s. 148.

³² Zemlička J.: Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali. Praha 2005, s.123. Barvitě líčí události Šárochová G.: 1.9.1310 - Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský. s. 53-56.

³³ Jaksch A.: Geschichte Karntens bis 1335. díl II., Klagenfurt 1929, s. 165.

³⁴ Patřili mezi ně Jindřich von Osterwitz, Jindřich Gralant, Dětmar von Weisseneck, Reibert von Glanegg, a Otta von Halleg. Při příležitosti svatby měl český král Jindřichovi odevzdat poděbradskou smlouvu, kterou si Přemysl Otakar II. nárokoval Korutany. A právě u tohoto vydání byl přítomen hrabě Oldřich

Dne 13. února 1306 se patnáctiletá Přemyslovna Anna provdala za pětaticetiletého (nebo čtyřicetiletého) korutanského vévodu Jindřicha. Svatba se odehrávala v Praze, zřejmě na Pražském hradě, který byl již z části opraven po mohutném požáru roku 1303. Kroniky k průběhu sňatku nepřinášejí žádný podrobnější popis, což ale není v českém prostředí nic zvláštního. Kronikáři o svatební slavnosti nejevili příliš velký zájem a většinou nepopisovali ani způsoby předání si manželského slibu³⁵. Svou pozornost soustředili spíše na rituály spojené se skládáním či přijímáním lenních slibů nebo s královskou korunovaci³⁶.

Petr Žitavský neupustil ani při zmínce o sňatku od svého negativního postoje k Jindřichovi a Anně. „*Také léta páně 1306, dne 13. února, provdal tento král svou starší sestru Annu v Praze za Jindřicha, vévodu korutanského. Tento zajisté manželský svazek přinesl na počátku radost, uprostřed zármutek a nakonec měl závěr, bohužel, ne dobrý, jak budeš moci poznati z obšírného vypravování, níže obšírněji zaznamenaného.*“³⁷

Svatby se ze strany ženicha zúčastnili již zmiňovaní páni z alpských zemí. Překvapivá byla ale nepřítomnost Jindřichova bratra Oty. Příčinou mohla být Otova slabá tělesná konstituce, kvůli níž velice špatně snášel cestování, ale také, a to se mi zdá zásadnější, nesouhlas s bratrovým sňatkem³⁸. Ota si nechtěl znepřátelit mocné Habsburky a dokud to nebylo nevyhnutelné, zůstával navenek neutrální. Mezi bratry nepanovaly tou dobou nejlepší vztahy a Jindřich s Otou dokonce zvažovali rozdělení své alpské země.

Anna dostala tradiční věno Přemysloven, které činilo 10 tisíc hřiven stříbra. Tato částka nepředstavovala žádnou závratnou sumu, královské dcery v okolních zemích mívaly věno vyšší. Pro Jindřicha Korutanského nebyla výše věna jeho ženy zásadní, sňatek byl pro něj v mnoha ohledech výhodný, protože se přiženil do královské rodiny.

z Heunburka, který před lety zmiňovaný dokument stvrzoval svým podpisem. (Jaksch A.: Geschichte Karntens bis 1335. díl II., Klagenfurt 1929, s. 165).

³⁵ Podrobněji zaznamenaný průběh zasnub a sňatku nalezneme jen v případě Václava II. a Guty Habsburské. Svatba Elišky Přemyslovny je ve Zbraslavské kronice popsána sice velmi detailně, ale jelikož se odehrávala ve Špýru a organizoval ji Jindřich VII., svou rituální podobou vycházela ze zvyklostí francouzských a lišila se od českých svatebních rituálů. (Zbraslavská kronika, s. 182).

³⁶ Případně se věnovali pouze svatebním slavnostem často spojeným s korunovacemi královen, jako byl případ korunovační slavnosti Alžběty Rejčky. (Zbraslavská kronika, s. 123).

³⁷ Zbraslavská kronika, s. 148. Přesné datum svatby uvádí také Přibík Pulkava z Radenína v Kronice České. In: Kroniky doby Karla IV. s. 391.

³⁸ Jaksch A.: Geschichte Karntens bis 1335. díl II., Klagenfurt 1929, s. 166.

Novomanželé se v Praze nezdrželi dlouho, nejspíš jen několik dní, a poté se společně vydali přes Bavorsko do Jindřichovy vlasti.

Bylo by jistě zajímavé nahlédnout do mysli mladé Přemyslovny a zjistit, jaké pocity a očekávání ji na cestě do alpských zemí provázely. Sňatek pro ni nebyl překvapením, zřejmě již za života otce věděla o ženichovi, kterého jí vybrali. Už od malička byla vychovávána s vědomím, že jednou opustí České království a bude následovat svého muže. Pro mladé dívky nemohl být odchod z domácího prostředí jednoduchý, ale mnoho dalších možností jim nezbývalo. Žádná přemyslovská princezna se ještě nestala českou královnou (těmi se naopak dle sňatkové politiky stávaly urozené dívky a ženy z okolních zemí). A ty, které v Čechách zůstaly, uzavřely svůj život mezi zdmi nějakého kláštera. Když Anna opouštěla České království, nebyla už dítětem a smířovala se s tím, že odchází dost možná definitivně. Jistě pociťovala stesk po blízkých a po zemi, které její dynastie vládla celá staletí.

Cestou z Čech se manželé zastavili v Landshutě na dvoře bavorských vévodů, hlavních vyjednávačů jejich sňatku. Tam nechal Jindřich sepsat a mnohými přítomnými, mezi něž patřili bavorští vévodové Rudolf a Štěpán, Albrecht Gorický, Oldřich z Heunburku, Jindřich z Rotenburku, Jindřich řečený Galant, Dětmár z Weisenaku, Reinbert z Glanegg, Ota z Hallegg a Ota z Hennenburku, potvrdit listinu určenou své mladé manželce³⁹. Zavázal se v ní dát, respektive zastavit, své ženě majetek v hodnotě 25 tisíc hřiven stříbra. Z těchto dvaceti pěti tisíc tvořilo 10 tisíc věno, které měla Anna dostat od svého bratra, českého krále⁴⁰, a zbylých 15 tisíc dostala od Jindřicha jako svatební dar (obvěnění). Tímto obvěněním byly míněny některé statky v Tyrolích i s jejich výnosy, které Jindřich připsal své ženě. Konkrétně to byly hrad a město Halle, hrad Thaur a Tratzberg⁴¹. Kromě toho ještě Anně daroval jako *morgengab* (jitřní dar) hrad Friedberg s okolím a se všemi výnosy. Finančně to podle smlouvy představovalo dalších 6 tisíc hřiven, takže dohromady dostala Anna věno, obvěnění a jitřní dar v hodnotě 31 tisíc hřiven⁴². Nepočítalo se, že by s těmito prostředky

³⁹ Emler J.: RBM II. s. 898-900, č. 2083. Listina je také v širší verzi otištěna v příloze k článku Ludwiga Schönacha; Beiträge zur Geschichte der Königin Anna von Böhmen († 1313). In: Mitt. d. Ver.; č. 45, str. 126-129.

⁴⁰ Věno bylo Anně pravděpodobně přislíbeno vyplatit někdy v budoucnu, nicméně nikdy se tak nestalo.

⁴¹ Viz Příloha č. 1, 2, 3, 8.

⁴² Jindřich částku později snížil na 30 tisíc, jak vyplývá z listiny z roku 1311, ve které dal své ženě („*domine Anne, regine Bohemie*“) do zástavy místo výše jmenovaných jiné statky v Tyrolsku. Ty dříve patřily Konrádovi, purkrabímu z Gevröt a nacházely se západně a jižně od Innsbrucku. Byly to:

samostatně disponovala, spravovat je měl její muž, ale byly zárukou, že v případě jeho smrti bude dostatečně hmotně zajištěna. Ve smlouvě z Landshutu se totiž kromě majetkových záležitostí ustanovilo také, jak má být s majetkem naloženo v případě Jindřichovy smrti. Anna a její potomci, vzešlí z manželství s Jindřichem, měli mít právo s majetkem volně nakládat dle svého svobodného uvážení. Pokud by Anna chtěla uzavřít nové manželství, mají nástupci vévody Jindřicha její zmiňované statky odkoupit, pokud se tak nestane, má mít Anna možnost statky sama prodat. Mimo to se Jindřich zaručil, že kdyby se v budoucnu s vévodou Otou dohodli na rozdělení země, tak by ta část Tyrolska, která byla dána do zástavy Anně, zůstala v jejím držení nebo by byla nahrazena stejně hodnotnými statky. Na závěr se všichni přítomní zavázali, že v případě Jindřichovy smrti Anně pomůžou a budou při ní stát a postarají se o to, aby dostala přislíbené majetky. Smlouva byla sepsána 28.2. roku 1306.

V Jindřichově vlasti si Anna měla navyknout na tamní životní styl, zvyky i jazyk a plnit roli korutanské vévodkyně a tyrolské hraběnky. Neměla na to ale dostatek času, protože osud ji zanedlouho postavil do role úplně jiné.

Mühlbachl, Gufidaun, Imst, Landeck, Prutz, Ewers. (Wiessner H.: Monumenta historica ducatus Carinthie. Díl VIII., s. 2, č. 5). Viz příloha č. 8.

5 Bod zlomu

5.1 Krátká vláda Václava III.

Podívejme se nyní na vládu Annina bratra Václava, která předcházela bouřlivým událostem léta 1306. Jediný dědic zemřelého krále Václav III. se svých panovnických povinností ujal v šestnácti letech. Nebylo to pro něj nic nečekaného, k tomuto okamžiku byl připravován a vychováván již od dětství. Na poli politiky měl možná také, díky uherské vládě, určité zkušenosti. Otec se mu v posledních měsících svého života snažil nástup na trůn ulehčit tím, že urovnal vztahy s Habsburky, ale vše ostatní už záleželo na schopnostech mladého Václava.

Brzy se ale ukázalo, že mladý král nedbá o své vladařské povinnosti, jak by měl. Správu země z velké části přenechal skupině otcových lidí, na což byl zřejmě zvyklý už z Uher. Prameny se shodují, že procházel mladickou krizí osobnosti. Neměl již nad sebou rodičovský dohled a tak se začal oddávat nezřízenému způsobu života. Pořádal hostiny, pil, ponocoval, věnoval se dámské společnosti a rozhazoval peníze. K tomu všemu Václav svým kumpánům pod vlivem alkoholu nasliboval různé královské majetky. Petr Žitavský vinu přičítá „špatné společnosti, která kazí dobré mravy“, konkrétně synům některých zemských pánů, kteří sváděli krále k mnohým nedovoleným věcem¹. A aby toho nebylo málo, uzavřel král v říjnu 1305 nerovný sňatek s mladinkou Piastovnou Violou. I Václavovy sestry Annu a Elišku muselo chování jejich bratra vzhledem k vnitřní i mezinárodní politice znepokojovat, obzvláště v porovnání s obdobím vlády jejich otce.

A že se opravdu bylo nad čím starat, je zřejmé především z kritického vývoje v Polsku. Již během jara a léta 1305 zabral Jindřich Hlohovský Poznaň a další místa ve Velkopolsku a tamní šlechta ho uznala za svého pána². Když se potom v lednu 1306 další piastovec Vladislav Lokýtek zmocnil krakovského Wawelu, česká vláda v Polsku se již značně otrásala ve svých základech.

¹ Zbraslavská kronika, s. 148.

² Charvátová K.: Václav II. Praha 2007. V tisku.

Zdá se, že dění v Polsku mladého krále přimělo k většímu zájmu o politiku a vyvolalo změnu v jeho dosavadním chování³. Další země se již bez boje vzdát nechtěl a začal připravovat letní tažení do Polska.

Uprostřed léta se král vypravil na Moravu, z níž hodlal pokračovat dál na sever a svést boj o polskou korunu. Zastavil se na pár dní v Olomouci, kde se soustřeďovaly vojenské síly pro polské tažení. K tomu už ale nedošlo, protože Václav III. byl 4. srpna 1306 v domě děkana Budislava ve chvíli odpočinku zavražděn. Pro České království to byl pochopitelně šok, přišlo o svého pána a další Přemyslovec, který by jej mohl nahradit, neexistoval.

Logicky se rozpoutalo hledání viníků, ale marně, dodnes je tento čin zahalen tajemstvím. Kdo byl oním vrahem a kdo jej pověřil, se již nedovíme. I když vraždu zaznamenala většina dobových kronikářů, neshodli se ani v motivu, ani v původci. Vyslovili jen domněnky a hypotézy, které vrhly stín podezření prakticky na všechny strany od Německa (Durynska) přes římského krále Albrechta až k místní šlechtě⁴.

5.2 Volba roku 1306

*Silný královský rod byl přemožen uštknutím smrti
zcela, neb potomek mužský tu žádný na světě nezbyl.*

Zůstaly toliko svazky, jež pohlaví ženského byly.

Sirý národe český, pěj proto žalozpěv smutný-

Sklíčen tu leží, hle, král český, přemožen smrtí:

běda, tvůj rodný král, jaký nikdy už nebude dán ti.

Právem, království, lkáš: neb králů českých již sedmi,

Ejhle, zbaveno jsi a ovdovělo jsi bídě.⁵

³ Změnu v králově chování přičítá Petr Žitavský rozmluvě s opatem Konrádem, která se ale uskutečnila až během výročí smrti Václava II., tj. na přelomu června a července 1306. Zbraslavský opat prý králi promluvil do duše a mladý Václav se „od oné hodiny ukazoval vážnějším a lépe se vyhýbal tomu, co nebylo dovoleno“. (Zbraslavská kronika. s. 149).

⁴ Událost na sebe upoutala pozornost všech historiků tohoto období. Za všechny připomínám alespoň Šusta J.: Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví. s. 676-677; Zemlička: Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali. s. 347-352; Vaníček V.: Velké dějiny. Praha 2002, s. 479-483; Fiala Z.: „Z kronikářských ohlasů vraždy Václava III.“ Vlastivědný věstník moravský. 2006/3, s. 237-341.

⁵ Petr Žitavský líčí situaci po smrti Václava III. Jeho vraždu chápe jako osudové neštěstí postihující celou zemi. (Zbraslavská kronika. s. 150).

Zpráva o vraždě posledního Přemyslovce zasáhla Čechy jako blesk z čistého nebe a vyvolala patriční rozruch a emoce. Snad každý se zabýval otázkou, kdo usedne na uprázdněný český královský stolec, který po staletí dědičně patřil rodu Přemyslovců. Lidé si ještě dobře pamatovali na neradostné období po smrti Přemysla Otakara, kdy zemi vládli Braniboři, a obávali se dalšího období zmatků a nepokojů. Tím, že smrt mladého krále přišla tak náhle, nebylo České království na tuto osudnou chvíli připraveno a nebyly promyšleny varianty, jak dál postupovat. Nejtěživěji dolehly tragické události na Václavovu nejbližší rodinu, manželku Violu a hlavně na mladé Přemyslovny, Václavovy sestry Annu, Elišku a Markétu, které již byly ve věku, kdy dění velmi silně vnímaly⁶.

Situace byla úplně jiná než v raném středověku, kdy by družina zřejmě povolala na stolec některého přemyslovského levobočka nebo domácího příbuzného. Na počátku 14. století již podobný přístup nepřicházel v úvahu, neboť by ani neprošel schválením kurie, jak ostatně dokazuje případ Mikuláše Opavského⁷. O jeho nástupnictví či nástupnictví Jana Volka se proto roku 1306 vůbec neuvažovalo. Pozornost byla věnována především několika vznešeným Přemyslovnám, které představovaly jedinou pokračující linii rodu. V době Václavova skonu žila ještě sestra Václava II., Kunhuta, abatyše svatojiřského kláštera, která měla sice významné postavení v Českém království, ale do rozhodování v roce 1306 zasáhnout nemohla. V hlavní linii Přemyslovců žily čtyři sestry zemřelého krále, Dalimilem označované jako „Václavovny“. Byla to Anna, provdaná za vévodu korutanského, doposud svobodná Eliška, Markéta, která byla již jako dítě provdána za lehnického vévodu Boleslava, a teprve roční Anežka, dcera Rejčky a Václava II. S posledními Přemyslovci byly těsně spjaty také vdova po Václavu II. Alžběta Rejčka a mladá Viola Těšínská.

Co se týče výběru nového krále, platily v Čechách odedávna dvě zásady zároveň, zásada dědičnosti a zásada volitelnosti⁸. Od nejstarších dob až po rok 1306 byl knížecí a později královský stolec dědičný a právní nárok k němu měli jen členové rodu

⁶ Markétě bylo v době bratrovy vraždy teprve deset let, ale její hlavní důsledek si snad již uvědomovat mohla.

⁷ Přemysl Otakar II. žádal papeže Alexandra o dispens, jímž by legitimizoval své nemanželské děti, vzešlé ze vztahu s Anežkou z Kuenringu, Mikuláše, Elišku a Anežku. Papež v listech z října 1260 uznal legitimitu Mikuláše i jeho sester, ale ustanovil, že se nemohou stát pány a dědici království českého. Mikuláš i jeho potomci se tím opravdu řídili a ani roku 1306 ani po vymření Lucemburků se o získání trůnu nepokusili. (Wihoda M.: Mikuláš I. Opavský mezi Přemyslovci a Habsburky. ČČH, ročník 99, č. 2 (2001), s. 209-230).

⁸ Kalousek J.: České státní právo. str. 168-170.

~ 21. 12. 2014

Přemyslovců. Volební sněm, skládající se z předních českých pánů, měl buď pravomoc rozhodnout, kdo z Přemyslovců na trůn usedne, nebo v některých případech pouze uznával nástupnictví. Břetislav I., který měl pět synů, zavedl ve snaze zamezit bojům o trůn roku 1055 pevný nástupnický pořádek - stařešinský řád (seniorát). Na základě tohoto řádu měl na knížecí stolec nastupovat vždy nejstarší představitel přemyslovského rodu. Řád se ve své plné platnosti udržel po dvě generace. Na konci 12. století, nastolením Bořivoje II., bylo pravidlo porušeno a Čechy se staly doslova místem bojů o trůn, do něhož zasahovala také říše⁹.

Tento stav se změnil až za vlády Přemysla Otakara I. Vydáním Zlaté buly sicilské bylo právo volit českého krále výslovně svěřeno zemské reprezentaci. Římský císař se jednou provždy a za všechny své nástupce vzdal práva zasahovat do volby českých panovníků, kterou ponechal v rukou zemských předáků. Ze strany říše zbylo jen právo tuto volbu potvrdit, udělit království lénem. Během celého 13. století se počet mužských představitelů královského rodu ztenčil natolik, že volba se vlastně stala pouhým „přijímáním“ krále.

byl
? 13. století
ci 13. století
↑

V osudném roce 1306 nebylo volební právo státní elity, tedy šlechtických předáků a v té době již také vlivných jedinců z řad měšťanstva, zpochybňováno. Stěžejním dokumentem, který toto právo potvrzoval a poskytoval právní výklad situace po smrti vládce „z vlastní krve“, byla právě zmiňovaná Zlatá bula sicilská.

„A tak bylo vykonáno obecné svolání jak pánů šlechticů, tak měšťanů k oktávu Nanebevzetí do Prahy pro volbu jiného krále.“¹⁰ Podle slov Zbraslavské kroniky se sněm k volbě nového krále sešel v druhé půli srpna, osmnáct dnů po smrti Václava III.¹¹ Názory zúčastněných na další postup se značně lišily, jednota nepanovala ani v právním hodnocení nastalé situace a volitelé se nemohli shodnout na vhodném kandidátovi.

1306
18. srpna
1306

⁹ Žemlička J.: Přemyslovcí, jak žili, vládli, umřeli. Praha 2005. s. 80.

¹⁰ Zbraslavská kronika. s. 151.

¹¹ Tento spěch při volbě českého krále měl podle mínění Františka Palackého na svědomí Jindřich Korutanský, který chtěl co nejdříve prosadit svou volbu. (Palacký F.: Dějiny II., s. 311). Josef Šusta se ale domnívá, že sněm se musel konat později, spíše v průběhu září. (Šusta J.: K volbě roku 1306. Gollův sborník. 1906. s. 153-160).

Podobně jako v případě jiných středoevropských rodů (Babenberků¹² či Arpádovců¹³) sehrávala při rozhodování o novém králi po vymření domácí dynastie specifickou roli princezna dědička. Jejím prostřednictvím měla být zajištěna kontinuita vlády v zemi, pokračování dynastie, ale také výchova očekávaného nástupce trůnu. Nemáme tím na mysli ženské nástupnictví a vládu, o tom se v Českém prostředí nikdy neuvažovalo, ale roli zprostředkovatelskou. Její význam spočíval v tom, že dědička zprostředkovala nástupnictví svému muži, který se díky ní stal panovníkem.

Jak již bylo zmíněno, osudného léta roku 1306 žily čtyři dcery krále Václava II., které si mohly, nadneseně řečeno, „nárokovat otcovské dědictví“. Nejvýznamnější postavení mezi nimi zaujímala nejstarší Anna, pro kterou hovořilo kromě jejího věku šestnácti let¹⁴, také v únoru uzavřené manželství s korutanským vévodou Jindřichem¹⁵. Jindřich se díky ní stal jedním z hlavních kandidátů královské volby¹⁶. V jeho prospěch hovořil ještě fakt, že jej Václav III. před odjezdem na tažení do Polska pověřil správou země. Když bezdětný Václav III. odcházel do války, musel jistě zvažovat možnost předčasné smrti a případné důsledky pro České království. Zemi nesvěřil žádnému českému šlechtici, ale manželovi své sestry.

Na volební jednání, k němuž se Jindřich Korutanský připojil pravděpodobně až v průběhu září¹⁷, byly přineseny z královského archivu dokumenty, mezi nimiž se

¹² Babenberkové získali roku 1156 od římského císaře Fridricha Barbarossy tzn. privilegium minus, které mimo jiné zajišťovalo možnost nástupnictví v ženské linii a povýšení markrabství rakouského na rakouské vévodství. Roku 1246 vymřel rod Babenberků po meči, aniž by rakouský vévoda zanechal závět, takže jedinou právní normou bylo privilegium minus s nejasně definovaným dědictvím v ženské linii. Rakouská domácí šlechta zdůrazňovala, na rozdíl od římského císaře, který prohlásil babenberské državy za uvolněná říšská léna, kontinuitu rodu prostřednictvím ženské představitelky, nejprve Gertrudy a později Markéty Babenberské, a dynastickou spřízněnost. (Veber a kol.: Dějiny Rakouska. Praha 2002, s. 109 – 115).

¹³ Podobná situace byla také v Uhrách po vymření Arpádovců po meči, kdy se kandidáti odvolávali na spojení s uherskými králi v ženské linii. (Žemlička J.: Přemyslovci, jak žili, vládli, umřeli. Praha 2005. s. 355).

¹⁴ Dívka byla považována za dospělou již od věku dvanácti let, kdy se mohla provdat. (Kavka F.: Čtyři ženy Karla IV. Praha 2002, s. 9).

¹⁵ V dané chvíli se to, že byla vdaná, jevílo jako výhoda. (Šusta J.: Konec Přemyslovců a jejich dědictví. s. 477.) Naopak později protikorutanská opozice uvítala, že mladší přemyslovna Eliška je dosud svobodná a sama si vybrala budoucího krále.

¹⁶ V podobném postavení jako Jindřich byl také manžel Anniny mladší sestry Markéty, patnáctiletý lehnický vévoda Boleslav. Ten se sice nehlásil k dědictví českého trůnu, ale nárokoval si Polsko, což podkládal sňatkem s Markétou. Již 6. září 1306 se tituloval „heres regni Polonia“. Nebyl zdaleka sám, kdo tento titul užíval, kupříkladu další kandidát polského trůnu, Jindřich Hlohovský, se také označoval dědicem polského království, byť na základě jiných práv. (Šusta J.: Dvě knihy českých dějin. Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300-1308. Praha 1926. s. 487).

¹⁷ Pochybnosti o tom, zdali Jindřich Korutanský s Annou v době olomoucké vraždy a v průběhu srpna v Čechách pobývali, vyslovil Josef Šusta, který se opírá o svědectví kroniky Jana z Viktringu. (Šusta J.: K volbě roku 1306. Gollův sborník. 1906. s. 153-160). Oproti tomu Zbraslavská kronika uvádí, že Jindřich byl u volebního jednání osobně přítomen. (Zbraslavská kronika. s.151).

údajně nacházelo i jakési císařské privilegium o dědičných nárocích královských dcer. Kronikáři i historikové se v hodnocení tohoto dokumentu značně rozcházejí. Zdali opravdu císařem vydané listiny existovaly nebo, jak tvrdí František Palacký, byly podvrhem příznivců korutanské kandidatury, se dnes již s jistotou nedovíme, protože se nezachovaly¹⁸.

Pro existenci privilegia upravujícího dědictví po přeslici hovoří některé zprávy kronikářů. Petr Žitavský, zapřísáhlý odpůrce kandidatury a vlády Jindřicha Korutanského, nad nimi žádné podezření nevyslovuje a píše: „*Jsou předloženy v jeho (Korutancův) prospěch císařské listiny: kdyby některý z českých králů odešel bez mužského potomstva z tohoto života, že se má dcera těšiti témuž právu v království jako syn, aby někdy nepřetrhla dravost smrti nit královského pokolení.*“¹⁹ Zprávu o nich nalezneme také u štyrského kronikáře Otakara. Konkrétně se zmiňuje o císařských privilegích, které získal král Přemysl. Čeští stavové však s nimi vystoupili až ve chvíli, kdy bylo vojsko římského krále Albrechta doslova pod hradbami, tedy v říjnu 1306. Nemohli ale najít žádné říšské privilegium, které by upravovalo posloupnost mezi královskými dcerami a proto byli odmítnuti²⁰. Dalším kronikářským záznamem o nich je zpráva Jana z Viktringu. Vznikla sice se značným časovým odstupem, ale má svůj význam. Autor, jako zpovědník a osoba blízká Jindřichu Korutanskému, mohl mít představu o právech svého bývalého pána k českému trůnu a o jejich listinném podkladu. Celou situaci hodnotí opatrnějšími slovy, protože v době, kdy dílo psal, byl již ve službách Habsburků. Zpravuje nás o tom, že nástupnická práva se v Čechách řídila normou, která byla definována jakýmsi privilegiem²¹. Císařské listiny zaručující nástupnictví dcer se také objevují v kronice Přibíka Pulkavy z Radenína²².

¹⁸ V jejich existenci věří Josef Šusta: Dvě knihy českých dějin. Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300-1308. Praha 1926. s.477., Václav Novotný: České dějiny, díl 1/4, s.140. či Vratislav Vaníček: Velké dějiny III., s. 483. Skeptičtější se na jejich možnou existenci dívá Josef Žemlička: Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali. Praha 2006, s. 355. Zamítavé stanovisko k této problematice zaujímá například Martin Wihoda: Zlatá bula sicilská. Praha 2005, s. 156, 157.

¹⁹ „...*instrumenta producuntur pro ipso imperialia: ut si quis regum Bohemiae sine masculina progenie discederet ex hac vita filia eodem iure in regno, quo et filius gaudere debeat, ne mortis aliquando rapacitas filum generacionis regie interrumpat.*“ (FRB IV. Ed. Emler J., Praha 1884, s. 110; Zbraslavská kronika. s. 151).

²⁰ „*doch der kunic in empot, daz si die hantvest sehen liezen, ob si wolden geniezen, nû suochten hin und her, die Beheim under in, wer, oder wâ man weste, die hantveste. Und swie vil man gesuochte si, doch beleip man videns fri, des beliben si in scham.*“ (Ottokars Österreichische Reimchronik, MGH Deutsche Chronikem V.2, s. 1171).

²¹ „*Stabatque regnum Bohemie sine principe, nutantibus nobilibus terre, quem ad hoc eligerunt, dubitabant, quia Herodem masculum non habebant; quamvis femelle in eodem regno dicantur successionem paternam ex indulto privilegio heredere, nichilominus sine virili amminiculo videtur turpe*

Přikloníme-li se k verzi o pravosti privilegií, představovaly by pak jakousi českou variantu privilegia minus, tzn. zaručovaly by nástupnictví žen v Přemyslovském rodě. Nejspíše je mohl získat Přemysl Otakar II. od římského krále Richarda Cornwallského²³ v době, kdy ještě neměl mužského dědice. Pokud takovéto privilegium o nástupnictví dcer, které se v jeho případě týkalo zřejmě nejstarší dcery Kunhuty²⁴, opravdu získal, ztratilo roku 1271 narozením Václava význam. Po olomoucké vraždě se ale otázka nástupnictví dcer a existence privilegia, které toto nástupnictví umožňuje, stala opět aktuální.

V nastíněných úvahách ale stále zůstává mnoho nejasností a otazníků²⁵. Ať už to bylo s existencí či pravostí císařských privilegií jakkoli, faktem zůstává, že v bojích o český trůn měl nakonec vždy šanci jen ten uchazeč, který spojil svou budoucnost s některou z žen blízkých posledním Přemyslovcům.

U Přibíka Pulkavy z Radenína se v líčení volebních jednání vyskytuje ještě jedna zajímavá zpráva, která se váže k posledním Přemyslovnám. Na volebním sněmu se podle slov Přibíka odehrála velmi neobvyklá a emocionálně vypjatá scéna, kdy sestry Anny, Eliška a Markéta poklekly před české pány a prosily je, aby nebyly zbavovány dědictví, království českého.²⁶ Vzhledem k tomu, že ve starších pramenech tato scéna není, je možné, že si ji kronikář pro zvýšení dramatičnosti vymyslel. Pokud by se opravdu odehrála, nemohla se jí účastnit Markéta, která žila se svým manželem ve Slezsku a během volebních měsíců se v Praze pravděpodobně vůbec nevyskytovala. Přítomnost Elišky, svobodné dívky, na volebním sněmu vyloučit nemůžeme, protože

Handwritten notes: "H. L. ..."

Handwritten notes: "L. J. ...", "K. B. ..."

feminam habenas sine armic regnorum et gencium gubernare." (Schneider F.: *Iohannis abbatis Victoriensis Liber certrarum*, Teil 2, Hannover 1910, s. 373-374).

²² Přibík Pulkava vycházel z líčení Zbraslavské kroniky „...*imperialia documenta, quibus canebatur: si quis regum sine prole masculini sexus decederet, superstes filia eadem successione qua filius gaudere deberet, ne mortis occasio aliquando dum non sunt filii successione regiam interrumpat.*“ Przibiconis de Radanin dicti Pulkave *Chronicon Bohemiae*. (FRB V. Ed. Emler J. Praha 1893, s. 188).

²³ Tuto variantu hájí Josef Šusta: *K volbě roku 1306*. Gollův sborník. 1906. s. 153-160.

²⁴ Václav Novotný původ privilegií datuje právě do roku 1265, kdy se Kunhuta narodila. (Novotný V.: *České dějiny*, díl 1/4, s. 140).

²⁵ V existenci takto nastíněných císařských privilegií nevěří Martin Wihoda. Zpochybňuje slova Petra Žitavského o tom, že na sněmu byly předloženy císařské listiny (*instrumenta imperilia*), přičemž Richard Cornwallský nikdy císařem nebyl a není známo, že by někdy vydával písemnosti pod autoritou císařské pečeti. Další otazník visí podle Wihody nad tím, že údajná dědická privilegia vlastně kromě účastníků sněmu roku 1306 nikdy nikdo neviděl, tudíž sněm byl prvním a také posledním dokladem jejich existence. (Wihoda M.: *Zlatá bula sicilská*. Praha 2005, s. 156, 157).

²⁶ „... *Henricus, dux Carinthie, filiam regis Wenceslai seniore nomine Annam uxorem haberet, et sorores prefate Anne, scilicet Elizabeth et Margaretha, flexis genibus coram omnibus nobilibus regni Bohemie publice supplicarent, ne hereditate sua, puta regno Bohemie, privarentur, nec Rudolphus sed Hencirus, sororius earum, potius ligatur in regem, producentes pro se imperialia documenta*“ (Przibiconis de Radanin dicti Pulkave *Chronicon Bohemiae* 90. FRB V. Ed. Emler J. Praha 1893, s. 188).

v té době žila v Praze a byla druhou nejstarší Přemyslovnou. Nejlogičtější se zdá účast Anny, která jako vdaná paní dospělého věku do jednání snad mohla vstoupit a hlásit se o dědické nároky po předcích.

Účastníci volebního sněmu se od počátku nemohli na výběru nového panovníka shodnout a tak se mezi nimi vytvořily dva tábory. Větší část zemské reprezentace podporovala korutanského vévodu, pro něhož kromě již nastíněných okolností hovořilo také veřejné mínění širších vrstev obyvatel. Petr Žitavský tuto podporu vzhledem ke svým postojům k vládě Jindřicha Korutanského pochopitelně zavrhuje. „*Hloupý lid totiž neví, co žádá a nezná, jaký je ten, koho volí.... A tak přízeň obecného lidu vzbudila křik a žádala, aby se stal Jindřich, vévoda korutanský, volbou českým králem*“²⁷.

Bez šancí ale nebyli ani Habsburkové podporovaní částí zemských reprezentantů. Když se římský král Albrecht o situaci v Čechách dověděl, zanechal připravované výpravy do Durynska a obrátil svou pozornost na české záležitosti. Vyslal do země posly a vyzýval české pány k odložení rozhodnutí. Poté požadoval, aby sami zvolili za krále jeho syna Rudolfa. Nevsadil na svého synovce Jana²⁸, který měl k pražskému dvoru blízko, ale rozhodl se prosadit své vlastní potomky. Českou korunu chtěl získat stůj co stůj, nepůjde-li to legitimním postupem, tak silou. Nemohly jej zastavit ani příbuzenské vazby k Jindřichu Korutanskému, jehož sestru Alžbětu měl za manželku.

Z volebního sněmu vzešel zprvu vítězně manžel nejstarší Přemyslovny, který v očích většiny představoval návaznost na domácí dynastii. Vévoda Jindřich byl zvolán králem někdy v průběhu měsíce září, ale dlouho se ze svého nového postavení radovat nemohl, protože habsburská reakce byla rychlá a velmi rázná. Habsburská vojska vtrhla ze dvou stran na české území, Albrechtovo táhlo ze západu od Chebu a vojsko jeho syna Rudolfa z Vídně na Jihlavu. Albrecht označil Čechy za léno, které připadlo po smrti posledního mužského potomka z rodu Přemyslovců Říši. Nedbal tak ani na dědičné nároky přemyslovských dcer ani na volební právo české elity obsažené ve Zlaté bule sicilské. Jindřich Korutanský na válku nebyl připraven, ale věděl, že je nevyhnutelná a že je třeba jednat. Spěšně hledal spojence, protože vlastní vojsko v Čechách neměl²⁹. Již 8. září se sešel s dolnobavorským vévodou Štěpánem a uzavřel

²⁷ Zbraslavská kronika. s. 151.

²⁸ Jan, syn Anežky Přemyslovny a Rudolfa Habsburského, který vyrůstal u dvora Václava II.

²⁹ Nemohl ani doufat v posláni vojska z Korutan či Tyrolska, protože bratr Ota, se kterým se o vládu dělil, si nechtěl hned zneprátelel mocného švagra a navíc válčil zrovna na jižních hranicích se svými gorickými sousedy. (Šusta J.: Dvě knihy českých dějin. Poslední Přemyslovcí a jejich dědictví 1300-1308. Praha 1926. s. 481).

s ním obrannou spojeneckou smlouvu. Štěpán smlouvu podepsal také jménem svého bratra Oty, který zrovna zápasil o uherský trůn³⁰.

Jindřich s Annou ale nepočítali s tím, že velká část jejich nedávných příznivců a volitelů Jindřicha se brzy přikloní na stranu Habsburků. Král Albrecht se obrátil na mnohé české pány³¹ a nabízel jim za přijetí svého syna tučné odstupné. Řada z nich se těmito přísliby nechala zlákat a přiklonili se na habsburskou stranu. Hromadnou dezerci českých pánů z tábora Jindřicha a Anny líčí velmi názorně Otakar Štýrský. Tvrdí, že se čeští páni dřívějšího závazku zbavili s tím, že chtějí sice hájit podle práva nároky Přemysloven, ale že by bylo velmi obtížné vojensky čelit římskému králi a jeho synovi. Nebyli ochotni za právě nastoleného krále válčit a pokládat životy³². Zbraslavský kronikář jejich chování taktně omlouvá: „... vědouce, že otec je přemocný a jeho syn, vévoda rakouský, moudrý a spravedlivý...“³³

Po těchto událostech ztratil Jindřich naději, že by se mu vládu v zemi podařilo udržet a zvolil raději cestu ústupu. Nechtěl vést předem ztracený boj o českou korunu, k níž ho nepojil žádný osobní vztah. Jeho žena Anna musela nést toho rozhodnutí velmi těžce. Byla hrdá na rod, z něhož pocházela a toužila si jeho dědictví v Čechách udržet. Jistě si také velmi rychle zvykla na představu, že právě ona se stane českou královnou a zárukou pokračování dynastie. Úspěch římského krále a jeho syna zřejmě vnímala jako zradu českých pánů, těch, kteří ještě nedávno přísahali věrnost jejímu otci a bratrovi a nyní korunu zaprodali Habsburkům. Těžko si představit, že by sama chtěla boj o přemyslovské dědictví vzdát, ale toto rozhodnutí nezáleželo na ní, nýbrž na jejím muži, kterého musela následovat.

Jindřich se rozhodl využít možnosti útěku ještě dříve než došlo k vojenskému střetu a obléhání Prahy. Tajně a nečekaně uprchl společně se svou mladou ženou v noci z Pražského hradu a zamířil přes Bavorsko do svých rodných Tyrol. S rozhodnutím opustit Prahu se manželé zřejmě nikomu nesvěřili. Odpovídá tomu překvapení a zklamání pražské veřejnosti, ale také reakce mladé Elišky, která poté, co se o útěku sestry a jejího chotě dověděla, dostala téměř hysterický záchvat. Zbraslavský kronikář reakci vysvětluje tím, že byla na Annu velmi vázaná a pojilo je v té době silné sesterské

³⁰ Šusta J.: Dvě knihy českých dějin. Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300-1308. Praha 1926. s. 480.

³¹ K tomu Vaníček V.: Velké dějiny III. s. 484.

³² Mnozí si na králi Albrechtovi a na Rudolfovi vymohli cenné ústupky a přísliby. (Šusta J.: Dvě knihy českých dějin. Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300-1308. Praha 1926. s. 481).

³³ Zbraslavská kronika. s. 151-152.

pouto. „...začala pro odchod švagra a své sestry po plné důvěře tolik naříkati a plakati, že bylo žalostno se na to dívati, protože nechtěla od nikoho z lidí přijmout útěchu. Neboť by byla ráda s celou toužebností viděla, aby byl korutanský vévoda Jindřich zároveň s její setrou získal království. To tehdy pokládala za dobré a prospěšné pro sebe a království...“³⁴. Pokud se nejedná o účelové, Elišku idealizující, líčení Petra Žitavského, zdá se, že osudného léta roku 1306 panoval mezi Přemyslovnami až do Annina útěku soulad a sesterská láska.

5.3 První odchod do Tyrol

Anna s Jindřichem uprchli do Tyrol někdy v druhé půlce září nebo v říjnu, přesné datum neznáme. Jisté je, že to muselo být před polovinou října 1306³⁵. České království, i když neradi, ponechali jeho nejistému osudu. Anna toho roku již podruhé následovala svého muže do země, která jí byla neznámá a cizí. Jindřichův rodný jazyk zřejmě ovládala, protože na dvoře Václava II. se hovořilo jak německy, tak česky a němčina byla také rodným jazykem její matky Guty.

Během několika hektických dní, kdy byl Jindřich prohlášen českým králem, se ani nedočkal slavnostního nastolení a korunovace. Jindřich si proto po útěku z Čech netroufl užívat titulu českého a polského krále. Naopak Anna na své postavení dědičky přemyslovského odkazu nezapomněla, i když královnou se v tomto údobí ještě nenazývala. V listině vydané v létě 1307, kde potvrzovala manželce Eberhatda Ziegel plat 5 šilinků týdně, se v protokolu uvádí: „*Wir Anna von gottes genaden erbe des kunigreichs ze Beheim, herczogin ze Kragen, grefin ze Tyrol unde ze Gorize...*“³⁶. Anna se tedy v době mezi podzimem 1306 a létem 1307 označovala jako dědička českého království. Fakt, že si Přemyslovna nárokovala tento titul, může potvrzovat teorii o existenci císařského privilegia o dědictví a nástupnictví královských dcer.

Vévoda korutanský a hrabě tyrolský se vrátil do své vlasti a spravoval ji opět společně se svým bratrem Otou. Jindřichovy země byly jiné než Čechy, netvořily celek a neměly za sebou tak dlouhou společnou minulost jako České království, proto zde neexistovalo jen jediné politické a správní centrum, do kterého by se soustředila vévodská vláda a dvůr. Jindřich, zdá se, pobýval v různých částech své rozlehlé a

³⁴Zbraslavská kronika, s. 152.

³⁵Podle svědectví dvou nezávislých pramenů, Kroniky erfurtské a Beneše Minority, byl již 16. října na sv. Havla Rudolf slavnostně zvolen králem.

³⁶Listinu má v plném znění otištěnou Ludwig Schönach v Mitt. d. Ver. 1909, č. 47, s. 283.

hornaté vlasti. Anna Přemyslovna ho na všech jeho cestách nenásledovala a pobývala především v Tyrolsku ve městě Hall nebo na svém věnném hradě Tratzberg. Ten je jediným místem, které nám až do dnešních dnů Přemyslovnu připomíná, a to v názvu jedné z místností „Königinzimmer“³⁷.

Do vývoje v Čechách neměli vévodští manželé možnost zasahovat, i když informace o událostech, které nastaly po jejich útěku, se k nim pochopitelně dostaly.

Díky Jindřichovu ústupu se Habsburkům otevřela snadná cesta s českému trůnu. Král Albrecht byl ochoten znovu uznat volební právo Čechů opřené o Zlatou bulu sicilskou³⁸, ale jen za předpokladu, že Češi upustí od dědických práv Přemysloven a zvolí jeho syna Rudolfa. Ještě v polovině října byl Rudolf skutečně zvolen českým králem. Volba se vztahovala pouze na Rudolfovu osobu, ne na Habsburky jako rod, jeho bratři neměli na český trůn nárok. K požadavkům české šlechty patřilo, aby se Rudolf oženil s některou z Přemysloven³⁹. Štýrský kronikář uvádí, že se zprvu, ale jen krátce uvažovalo o Elišce, ale bylo od toho rychle upuštěno. Představovala by sice ideální nevěstu, protože by došlo i na respektování dědických nároků Přemysloven, ale byla jeho sestřenicí. Kanonické právo ve středověku nepovolovalo uzavření sňatku mezi blízkými příbuznými a žádost o dispenz by celou věc protáhla⁴⁰. Rudolfovi vybrali tedy jinou nevěstu, sedmnáctiletou královnu – vdovu Alžbětu Rejčku, která v té době žila s roční dcerou Anežkou na pražském dvoře. Navíc prý, jak hovoří kroniky, Rudolfa přímo okouzila. Tímto sňatkem získával Habsburk spolu s českou korunou ještě nárok na království polské, jehož dědičkou byla Rejčka označována. Den po Rudolfově slavnostní korunovaci 16. října 1306 se konala svatba.

Ze slov Dalimilovy kroniky vysvítá, že veřejnost nebyla s novým královským dvorem příliš spokojena. Urážlivě působilo, že se Eliška⁴¹ musela stěhoval z Hradu do města, posměšné poznámky se týkaly také úsporného habsburského hospodaření nebo královny kašovitě stravy vynucené jeho nemocí.

³⁷ Vybavení „královnina pokoje“ se z dob, kdy na hradě pobývala Anna nezachovalo, dnešní podoba je až z roku 1560. Viz. Příloha č. 1.

³⁸ Čeští páni si na Albrechtovi vymohli potvrzení Zlaté buly sicilské, tedy svého práva volit českého krále. Je to zřejmé z listiny českých pánů z 23. října 1306. (RBM II., s. 910, č. 2112. K této konfirmaci a jejímu významu blíže Wihoda M.: Zlatá bula sicilská. Praha 2005. s. 157-159).

³⁹ Rudolfova první manželka francouzská princezna Blanka Kapetovna zemřela 19. března 1305 bezdětná.

⁴⁰ K problematice uzavírání manželství R. Pernoudová: Žena v době katedrál. Kavka: Čtyři ženy Karla IV.

⁴¹ Dalimil přímo uvádí: „Václavovy dcery z hradu poslal Rudolf do podruží...dcery trpí stejnou nouzí jako dřív sirotkové mnozí“ Není jasné, koho měl Dalimil na mysli, když užil množného čísla. Byla to jistě panna Eliška a tou druhou mohla být jediné Markéta, která ale s největší pravděpodobností žila se svým mužem v e Slezsku. (Kronika tak řečeného Dalimila. s. 171).

Král Albrecht pokládal za nezbytné převést české země do rodového vlastnictví celé habsburské dynastie. V lednu 1307 proto podnikl ve Znojmě rafinované opatření, aby České království přešlo dědičně nejen na Rudolfa, ale také jeho bratry⁴². Král Rudolf odevzdal otci českou korunu, kterou Albrecht s plnou autoritou římského krále znovu slavnostně udělil 18. ledna nejen Rudolfovi, ale zároveň všem svým synům⁴³.

Doba habsburské vlády v českých zemích se ale blížila ke konci. Král Rudolf se v létě 1307 vypravil na tažení proti odbojným šlechticům z jihozápadních Čech, kteří stále hájili nároky Jindřicha Korutanského a jeho ženy. Při obléhání Horažďovic v době kapitulace Bavora III. ze Strakonice⁴⁴ 3. července zemřel. Příčinou smrti byla pravděpodobně úplavice⁴⁵. Byla to již třetí královská smrt v krátkém úseku dvou let a v zemi se stupňovaly pocity nejistoty. Habsburkům nastaly nečekané komplikace. Nový kandidát českého trůnu, rakouský vévoda Fridrich Krásný, bratr zemřelého Rudolfa, ještě v červenci překročil moravské hranice, ale Znojmo mu neotevřelo brány. Stoupenčí habsburské strany (kolem Alžběty Rejčky) požadovali, aby byl Fridrich uznán králem na základě znojenských dohod. Zdaleka ne všichni by to uvítali a tak začalo nové kolo bojů o českou korunu.

⁴² Znojenské záležitosti možná vyplynuly ze špatného zdravotního stavu krále Rudolfa a Albrechtovy obavy, že by si česká šlechta po smrti jeho syna zvolila jiného nehabsburského panovníka. (Vaníček V.: Velké dějiny III., s. 486).

⁴³ Vaníček: Velké dějiny zemí Koruny České III., s. 486-487; Šusta J.: České dějiny II/1, s. 707, 708.

⁴⁴ Bavor III. ze Strakonice byl po matce polovičním Přemyslovcem (z boční linie). Od počátku preferoval a aktivně podporoval vládu Jindřicha Korutanského.

⁴⁵ Šusta J.: Smrt krále Rudolfa, Úvahy a drobné spisy historické J. Šusty I.; s. 293-298.

6 Politický vývoj za vlády Jindřicha Korutanského

6.1 Volba roku 1307 a politická situace v letech 1307-1308

Vyhlídky korutanského vévody a jeho ženy se po smrti Rudolfa podstatně změnily a manželé se opět stali, aniž by toho zpočátku byli aktivní součástí, středem zájmu a žhavými kandidáty trůnu. Pro Annu to znamenalo novou naději na návrat do rodné země a pokud její muž nebyl hned od počátku této variantě nakloněn, jistě to byla v první řadě ona, kdo ho přesvědčoval. Důležité bylo, že podpora veřejnosti zůstávala stále na straně dědických nároků Přemysloven.

Sněm, který byl svolán v létě do Prahy, měl stejně jako před rokem rozhodnout o osudu království. Jednání se konalo na Malé Straně v domě biskupa Jana IV. z Dražic¹. Názory zúčastněných nebyly jednotné, opět se zde střetával tábor habsburský s táborem korutanským. Hlavním příznivcem habsburské kandidatury byl starý maršálek království, pan Dobeš z Bechyně, který navrhoval možnost provdání dosud svobodné princezny Elišky za člena habsburského rodu. Návrh se ale nesetkal s kladným přijetím. Dokonce padla i ironická poznámka pana Dobeše, kterou zaznamenal Beneš z Weitmile², že by bylo třeba jet do Stadic pro některého vzdáleného příbuzného vymřelého rodu, když je v Čechách takový odpor k přijetí panovníka z ciziny. Korutanská strana byla v převaze, i odbojní šlechtici ze západních Čech se přes červencovou porážku opět rázně postavili na Jindřichovu stranu. Ke korutanskému vévodovi vyslali zvláštní posly, kteří jej vyzývali, aby se vrátil do Čech a usiloval o český trůn.

Dne 24. července se sešli někteří čeští šlechtici v biskupském domě k poradě o nastalé situaci. Přítomný byl také starý Dobeš z Bechyně, který oslabený nemocí musel zůstat na lůžku. Na jednání vtrhli mladí radikální příznivci korutanské strany, vedení Oldřichem a Hynkem Krušinou z Lichtenburka, a naléhali, aby byl Jindřich Korutanský okamžitě zvolen českým králem. Ve vypjaté situaci byl hlasitě protestující pan Dobeš před očima všech zúčastněných zabit některým z Lichtenburků³. Smrt předáka

¹ Hledíková Z.: Biskup Jan IV. z Dražic. Praha 1991.

² Beneš z Weitmile: Kronika pražského kostela. In: Kroniky doby Karla IV. Praha 1987, s. 181.

³ Svou roli sehrávala zajisté také stará rodinná zášť Lichtenburků proti panu Dobešovi. Hynek Krušina byl totiž zetěm Závíše z Falkenštejna, na jehož pádu měl prý největší vinu právě Dobešův rod. (Šárochová: 1.9.1310 Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský. Sňatek z rozumu. Praha 2002. s. 86; Vaníček: Velké dějiny III. s. 413).

habsburské strany byla impulsem k bouřím v pražských ulicích. Poprvé se zde odehrály otevřené boje mezi korutanskou a habsburskou stranou, protože i městský patriciát se dělil do těchto dvou táborů. Jindřichovi stoupenci, především z řad Olbramoviců, rychle získali převahu a prohabsburští patriciové se dávali na útěk. Nejen Praha, ale také Kutná Hora se stala bojištěm místního patriciátu⁴. Korutanská strana byla jasně silnější a během několika málo dní zcela ovládla situaci a volba Jindřicha Korutanského byla zajištěna.

Přestože se v Čechách zdála otázka dalšího krále vyřešena, korutanský vévoda se do země nevypravil hned po Rudolfově smrti, naopak váhal. Nebyl si jistý, má-li se po loňském útěku do Čech vracet. Situace nevypadala o moc lépe než před rokem, stále měl proti sobě nesmírně mocného nepřítele, římského krále Albrechta, který se Čech nehodlal vzdát. Vojenské střetnutí s ním by bylo nevyhnutelné. Rozdíl byl ale v tom, že většina Čechů nyní stála při něm. Ale mohl se na ty, kteří před deseti měsíci zradili, nyní spolehnout? Je možné, že by o české království nestál? Nebo byl jen pohodlný a jeho váhavost znamenala, že se chtěl vyhnout problémům? Skutečné důvody Jindřichovy počáteční nerozhodnosti již nezjistíme. Osobně se domnívám, že stál před zásadním rozhodnutím a zřejmě nechtěl jednat unáhleně a potřeboval čas, aby zvážil své šance a možné důsledky.

Česká koruna byla lákavou a prestižní nabídkou a k jejímu přijetí Jindřicha kromě vlastní ženy vehementně přesvědčoval také bavorský vévoda Štěpán⁵. Jindřichovu zdráhavost zachycuje štýrský kronikář Otakar, který líčí, jak vévoda Štěpán⁶ Jindřicha vyzýval k přijetí koruny a dokonce mu hrozil, že navždy pozbude cti, bude-li váhat anebo odmítne českou korunu⁷. Přisliboval mu svou pomoc a začal jednat o podpoře také s Eberhardem Virtemberským a wettinským lantkrabětem Fridrichem.

Ovlivněn přísliby pomoci, ale hlavně avizovanou podporou české šlechtické obce, se Jindřich Korutanský rozhodl přijmout českou korunu a vydal se s malou družinou do

⁴ V čele korutanské strany v Kutné Hoře stál hornický rod Ruthardovců.

⁵ Důvody nevráživosti bavorských vévodů Oty a Štěpána vůči Habsburkům byly zřejmé. V boji o uherskou korunu podporovali Habsburkové aktivně Karla Roberta. Poté co se Ota III. dostal do zajetí v Uhrách - což bylo podle vyprávění bavorského kronikáře také „návodem krále římského“ - měli oba bratři eminentní zájem na tom, aby Habsburkové v Čechách nepanovali. Od vymření Přemyslovců byl bavorský Landshut centrem protihabsburské politiky. (Šusta J.: Dvě knihy českých dějin. Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300-1308. Praha 1926. s. 496, 503).

⁶ V textu je mylně uveden vévoda Ota III. Bavorský.

⁷ Ottokars Österreichische Reimchronik, MGH Deutsche Chronikem V.2, verš 92430-92443.

Čech. Svou ženu Annu prozatím zanechal v alpských zemích. Její pobyt v Tyrolsku dokládá listina z 20. srpna 1307 vydaná v Hallu⁸.

Praha přivítala Jindřicha Korutanského s radostí „...a on za jáсотu většiny získal jméno krále českého léta páně 1307 v měsíci srpnu“⁹. V den Nanebevzetí Panny Marie 15. srpna roku 1307 byl Jindřich provizorně bez přítomnosti své ženy, která byla vlastně pravou dědičkou království, „korunován“ českým králem¹⁰. Rakouská historiografie se pyšní ziskem české koruny a srovnává pozici Jindřicha Korutanského s Přemyslem Otakarem II: „Role se vyměnily – nejdříve získal český král Otakar Korutany, nyní měl korutanský vévoda český trůn.“¹¹

Na další oslavy a veselí nebyl čas, nový panovník se musel rychle připravit na útok římského krále, který byl nevyhnutelný. První dny Jindřichovy vlády v Čechách byly naplněny přípravami na obhajobu znovu získané koruny. Prioritně si chtěl zajistit zdroj příjmů, tzn. horní města. Již čtyři dny po korunovaci se nacházel v sedleckém klášteře u Kutné Hory, kde jako český král vydal své první listiny. Novým maršálkem se po panu Dobešovi stal odpůrce Habsburků Jindřich z Lipé, podkomořím Rajmund z Lichtenburka. Jindřich Korutanský přišel do Čech bez velké finanční hotovosti, jak svědčí listiny vydané záhy po jeho nástupu na trůn¹². Musel se spolehnout na pomoc českých pánů, jimž asi příliš nevěřil, ale kteří jediní mu mohli poskytnout dostatečnou vojenskou oporu.

Kromě této české pomoci si Jindřich rychle zajišťoval také zahraniční spojení. Na konci srpna přijel do Prahy markrabě Fridrich Míšeňský, který s Jindřichem uzavřel 1. září 1307 smlouvu o vzájemné obraně a zůstal po Jindřichově boku v Čechách. Bylo to trochu symbolické, protože i následná Jindřichova vláda se až do samotného závěru o míšeňskou pomoc opírala. V téže době uzavřel Jindřich námezdní smlouvu s Eberhardem Virtemberským. Hrabě se v ní zavázal přivést do Čech takové množství bojovníků, jak jen bude moci, ale to vše na Jindřichův účet¹³. Později si zajistil také spojení se slezskými Piastovci a svým švagrem, lehnickým vévodou, který byl manželem Anniny sestry Markéty.

⁸ Listinu má otištěnou Ludwig Schönach v Mitt. d. Verj 1909, č. 47, s. 283.

⁹ Zbraslavská kronika, s. 156.

¹⁰ Ke „korunovaci“ srov. níže. s. 82, 83.

¹¹ Fräss-Ehrfeld, Claudia: Geschichte Kärntens. Díl I, Das Mittelalter. Klagenfurt 1984, s. 371.

¹² Soupis listin vydaných Jindřichovou kanceláří má Antonín Haas: Česká královská kancelář za Jindřicha Korutanského. Praha 1947.

¹³ Tyto státní smlouvy byly uzavřeny 27. a 28. srpna 1307. (Emier J.: RBM II.; č.2139, 2140).

Albrecht pokládal Čechy za uprázdněné léno Říše, které bylo již uděleno jeho synovi Fridrichovi. Nezareagoval okamžitě, protože se domníval, že má pod svým vlivem klíčové šlechtice. Po pádu Benešoviců ztratil i Vítkovce a přišel o podporu moravských pánů. Připravil mohutné vojsko složené ze švábských, durynských a porýnských válečníků a táhl trasou z Chebu do Čech. Do jižních Čech vstoupilo vojsko vedené Fridrichem Habsburským a poddaly se mu Budějovice i Písek. Oba Habsburkové se spojili ve středních Čechách a oblehli Kutnou Horu a Kolín, které ale úspěšně uhájili Jindřich z Lipé a Jan z Vartemberka.

Významnou roli v boji o českou korunu sehrála dvojnásobná královna vdova Alžběta Rejčka. Zůstala věrná habsburské politice a od smrti svého druhého muže podporovala a hájila nároky jeho bratra. Právě kolem ní se soustřeďovali stoupenci habsburské strany. Pochopitelně se po volbě Jindřicha Korutanského nemohla cítit v Praze bezpečně, její názory byly veřejně známé a podle slov Zbraslavské kroniky za ně „*utrpěla některé urážky a potíže*“. Nový král se jí snažil střežit, ale zcela bezúspěšně. Podle plánu smluveného s Habsburky jedné noci, nedlouho po Jindřichově volbě, z Prahy uprchla společně se svou malou dcerkou Anežkou a jednou služkou. Za městskými branami u kláštera na Zderaze na ni osobně čekal rakouský vévoda Fridrich s několika jezdci¹⁴. Byl to velký úspěch habsburské strany, neboť Alžběta nařídila svým věnným městům v severovýchodních Čechách, aby Fridrichovi a jeho otci otevřely brány¹⁵. V konečném důsledku ale Albrechtovi nepomohla ani tato podpora královny vdovy, neboť česká vyšší šlechta se tentokrát postavila na stranu nově zvoleného krále Jindřicha a také hlavní městská centra království, za četné výsady, zachovala věrnost Korutanci¹⁶.

Kriticky se vyvíjela situace v Jindřichově vlasti, Korutanech a Tyrolsku, kam přenesli rakouští Habsburkové se svými spojenci těžiště války. Jindřichův bratr Ota vystupoval až do srpna 1307 neutrálně a osobně se nechtěl zaplést do války se svým švagrem, ale situace ho donutila postoj změnit. Současně s českým útokem zaútočila totiž v půlce srpna roku 1307 na Albrechtův nebo Fridrichův rozkaz nepřátelská vojska v Korutanech. Byly to především oddíly štýrského hejtmana Oldřicha z Wallsee,

¹⁴ Zbraslavská kronika, s. 156.

¹⁵ Byly to Hradec Králové, Chrudim, Jaroměř, Políčka a Vysoké Mýto. Neudělali to ale jen z dobré vůle a úcty ke královně vdově, naopak vyžádali si za svůj postoj od římského krále četné výhody. Vlastenecky cítícího kronikáře Dalimila to velmi rozhořčilo. (Kronika tak řečeného Dalimila. Praha-Litomyšl 2005).

¹⁶ Podrobný popis habsburského tažení do Čech má Josef Šusta: Dvě knihy českých dějin. Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300-1308. Praha 1926. s.509-525.

podporované salcburským arcibiskupem Konrádem. Bez velkých problémů se zmocnili důležitých měst Klagenfurtu, St. Veit a Volkermarktu. Na stranu Habsburků se stavěli mnozí šlechtici (jako hrabata z Ortenburku, Heunburku či Jindřich II. Gorický¹⁷, kteří využívali vhodné příležitosti k vyrovnání starých účtů) a duchovní, mezi nimiž nechyběl aquilejský patriarcha, biskup z Gurku a bamberský biskup. Vévoda Ota, podporovaný zejména Konrádem z Autem, nebyl schopen čelit tak rozsáhlým útokům, které se rozšířily i do Kraňska a k hranicím s gorickým sousedem¹⁸. Jindřichovi spojenci, kteří v létě nabízeli podporu, mu nebyli příliš nápomocni. Zejména bavorský vévoda Štěpán neprojevil velkou obětavost, byl totiž v té době vážně nemocný, což se ukázalo až později. Anna Přemyslovna se v průběhu těchto neklidných měsíců vrátila do Čech a vystupovala zde jako dědička království a česká královna po boku svého muže.

Podle slov Otakara Štýrského prý Jindřich Korutanský už na počátku roku 1308 lítoval a tesknil po svém rodném panství¹⁹. Jeho postavení v Čechách bylo stále vratké, nepřišel s téměř žádným vlastním vojskem a musel se proto spoléhat na dobrou vůli svých českým voličů. Bratři v Korutanech nemohl pomoci, když bylo ohroženo celé jejich panství a už vůbec nemohl v tak tíživé situaci z Korutan žádat posily. České pány si za jejich „věrnost“ musel neustále kupovat různými ústupky, přísliby a dary, jak o tom svědčí listinný materiál Jindřichovy kanceláře z první poloviny roku 1308. Kdekdo, a nejzjevněji snad pražský biskup Jan IV. z Dražic, se snažil využít tíživé situace nově zvoleného krále ve svůj prospěch a Jindřichovi nezbývalo než souhlasit. Právě v těchto dobách narůstala moc šlechty a městského patriciátu na úkor českého krále. Můžeme-li věřit slovům štýrského kronikáře, zdá se, že byl Jindřich dokonce tak zoufalý a nerozhodný, že zvažoval znovu utéci do svého alpského panství. A nebýt Oty Bavorského, který se již dostal ze zajetí sedmihradského vévody a pobýval v zimě roku 1308 v Praze, možná by boj o českou korunu opravdu vzdal. Ota totiž krále neúnavně přesvědčoval o nutnosti setrvání v boji. Dokonce sám z Prahy jednal s Fridrichem Míšeňským o udržení sjednaného spolku. Pod jeho vlivem uzavřel Jindřich Korutanský

¹⁷ Jeho bratr Albert II. podporoval stranu korutanských vévodů. (Fräss-Ehrfeld, C.: Geschichte Kärntens. Díl I, Das Mittelalter. Klagenfurt 1984, s. 374).

¹⁸ Události v Korutanech věrohodně líčí Jan z Viktringu: Liber certarum historiarum III., MGH SRG XXXVI, s. 382, 383. K průběhu korutanské války Jaksch: Geschichte Karntens bis 1335. Díl I., Klagenfurt, 1929, s. 169-171; Fräss-Ehrfeld, Claudia: Geschichte Kärntens. Díl I, Das Mittelalter. Klagenfurt 1984, s. 371-375.

¹⁹ Ottokars Österreichische Reimchronik, MGH Deutsche Chronikem V.2, s. 1208, verš 93056.

další státní smlouvu s Eberhardem Virtemberským, ve které se švábský hrabě zavazoval za sumu 10 tisíc hřiven podporovat českého krále a jeho stoupence v boji proti Albrechtovi. Zajímavou součástí smlouvy je prohlášení, že v případě smrti Jindřicha nebo jeho dědiců, bude podporovat královnu Annu a její sestry, Elišku a Markétu. Pouze ony vystupují v listině jako skutečné dědičky českého království, o jejich nevlastní sestře Anežce zde není žádná zmínka²⁰. Souvisí to se situací, kdy Alžběta Rejčka stála na straně nepřítele, což její dceru z dědických nároků v očích korutanské strany pochopitelně vylučovalo.

Na zimu Albrecht Čechy opustil a odebral s Fridrichem a vdovou Alžbětou Rejčkou do Rakous²¹. Válku tím nevzdával, naopak připravoval další mohutnou ofenzívu do Čech, kterou chtěl uskutečnit v jarních měsících roku 1308. I česká strana se chystala k obnově bojů. O Velikonocích opětovně do Prahy přicestoval Ota Bavorský společně s virtemberským hrabětem a připravovali se na vojenské střetnutí s Habsburky. Nečekané rozuzlení bojů přinesla zprvu až neuvěřitelná zpráva o událostech prvního květnového dne.

Římský král Albrecht byl v době příprav českého tažení zavražděn svým synovcem Janem, na základě tohoto činu zvaným Parricida (= vrah otce nebo blízkého příbuzného). Jan, který byl po matce Anežce Přemyslovec, strýci vyčítal jeho přezíravé chování a soustavné zadržování podílu na rodovém jmění. Albrecht opravdu ignoroval Janovy nároky na podíl na rodové moci, nezajistil mu slíbení vévodské postavení ve Švábsku ani otcovské držby a navíc ho vůbec nepřibral mezi možné uchazeče českého trůnu. To Jan zřejmě těžce nesl, neboť vyrostl na pražském dvoře a snad znal i český jazyk. Po královraždě se mu podařilo uniknout a po letech skrývání našel útočiště v klášteře San Nicolo v Pise, kde roku 1313 zemřel²².

Vražda krále Albrechta vyvolala obrovský rozruch a protichůdné nálady. Svého muže oplakávala hlavně královna Alžběta, sestra Jindřicha Korutanského, která nechala na osudném místě vybudovat klášter Königsfelden. V rakouských zemích byl čin mladého Jana přirovnáván k vítězství Lucifera a smrt římského krále byla oplakávána²³. Naopak v některých částech Říše a hlavně v Čechách způsobila zpráva všeobecnou radost a veselí. Dalimil vidí Jana Parricidu jako zachránce českého národa: „...v jedné

²⁰ Smlouva byla uzavřena 11. února 1308. (Emler: RBM II. č. 2168).

²¹ Rejčka tam zůstala asi rok a poté se odhodlala k návratu a usadila se v Hradci.

²² Životní osudy a Jana Parricidy a jeho čin inspirovaly německy a italsky psanou historickou beletrii i drama, např. Fridricha Schillera - Vilém Tell.

²³ Ottokars Österreichische Reimchronik, MGH Deutsche Chronikem V.2, s. 1217.

chvilce ušlechtilý Ješek zabil svého strýce...a zem zbavil vraha úkladného...správné je, když ruka příbuzného zdrtí lotra, který na svém provinil se rodu, neunikne nikdo z nás božimu soudu...“²⁴.

Jindřich Korutanský a Anna byli ze zprávy o vraždě Albrechta pochopitelně nadšeni, protože se jim konečně otevírala možnost plnohodnotné a svrchované vlády v Čechách. „ *A když uslyšel Jindřich, král český, že byl římský král Albrecht zabit, zaradoval se radostí velmi velikou, neboť myslel, že musí z jeho pádu nabyti mocnější síly v Čechách...“²⁵. Nejen král, ale také prostý lid se podle Petra Žitavského radoval, že bude pod korutancovou vládou v bezpečí. Lidé věřili, že válečné tažení a s ním spojené útrapy obyvatelstva země jsou u konce.*

O tom, že se po Albrechtově smrti situace zklidnila také v Jindřichově vlasti, svědčí už počátkem července uzavřený mír mezi korutanským vévodou Otou a gorickým hrabětem Jindřichem, spojencem Habsburků.

Rakouský vévoda Fridrich, po vraždě otce hlava habsburského rodu, se jen krátký čas snažil udržet své vojenské pozice v Čechách. Záhy realisticky zhodnotil celkové šance a rozhodl se pro ukončení českého tažení. Již v červenci bylo v Čechách sjednáno předběžné příměří. Rakouský vévoda se poté s Jindřichem Korutanským setkal symbolicky opět ve Znojmě, kde 14. srpna 1308 uzavřeli mírovou smlouvu. Fridrich se zřekl nároků na českou korunu a slíbil Jindřichovi předat všechna města na českém území. Suma, kterou se Jindřich za to zavázal zaplatit, byla obrovská, činila 45 tisíc hřiven stříbra²⁶. Kromě toho musel český král přislíbit respektování všech právních aktů učiněných Habsburky v Čechách. Znamenalo to také zaručení amnestie všem svým nepřátelům, přívržencům Habsburků. Při prosazování tohoto požadavku myslela habsburská strana především na Alžbětu Rejčku, která prozatím sídlila v rakouském Klosterneuburku pod Fridrichovou ochranou. Královna vdova se tedy vyhnula jakémukoli postihu a mohla se vrátit do svých věnných měst, ze kterých jí plynuly vysoké důchody. Tuto podmínku míru jistě nelibě nesla Anna Přemyslovna, která stejně jako její sestra Eliška svou macechu neměla v lásce. Nebylo toho málo, co Rejčce Přemyslovny zazlívaly, ale nic proti ní v této chvíli podniknout nemohly. Rejččina

²⁴Dalimilova kronika. kap. 101, s. 174.

²⁵Zbraslavská kronika. s. 156.

²⁶Prozatímně byla Fridrichovi zastavena města v Korutanech – St. Veit, Völkermarkt a Klagenfurt, dále skupina měst v Kraňsku a na Moravě – Znojmo a Jihlava.

pozice byla díky jejímu věnnému majetku, podpoře Habsburků a zajištěné amnestii, neotřesitelná.

Znojenská smlouva byla i přes obrovský dluh vůči Habsburkům velkým úspěchem Jindřicha Korutanského. Konečně se mohl stát suverénním panovníkem a po téměř dvou letech zvrátů a krizí vládnout v zemi své ženy.

Celých pět let zápasili Habsburkové o České království, nejdříve, aby omezili moc Přemyslovců a později, aby celé království zdědili. Boj si vyžádal mnoho obětí a v jeho průběhu zemřeli téměř všichni hlavní aktéři. Skončil sice rezignací Habsburků na českou korunu, ale ani České království ze zápasu nevyšlo jako jasný vítěz. Polská i uherská koruna, které Přemyslovcí na počátku 14. století získali, byly fakticky ztraceny a mocenské postavení českého panovníka nebylo zdaleka tak pevné jako za vlády Václava II.

6.2 Protikorutanská opozice

Pokud královští manželé věřili, že smrtí Habsburka a znojenským mírem jejich starosti končí, byli na omylu. Klidného období suverénní vlády v Čechách si příliš neužili. Netušili, že hned v následujících letech budou muset čelit mnohem těžšímu protivníkovi, protivníkovi z vlastních řad.

Ani po rezignaci Habsburků na českou korunu se království nesjednotilo za svým panovníkem. Spíše právě naopak, v řadách šlechticů, měšťanů a hlavně duchovních stále existovali významní odpůrci Jindřichovy vlády, i když to otevřeně prozatím neprojevovali. V jejich postoji je utvrzovaly různé více či méně nešťastné politické kroky českého krále.

První velká chyba, kterou Jindřich Korutanský učinil, se týkala mezinárodní politiky. Po Albrechtově smrti byla samozřejmě aktuální otázka volby nového římského krále. Jindřich Korutanský patřil jako český král mezi světské kurfiřty, o jehož hlas byl zájem na všech stranách. Ve chvíli, kdy mohl a měl uplatnit svou moc, projevil obrovskou nerozhodnost a ve finále se volby nezúčastnil. Těžko říct, proč tak učinil, volbou mohl posílit svou mezinárodní prestiž a získat cenné spojení²⁷. Nesprávné rozhodnutí mu mělo v budoucnu přinést mnoho potíží. Díky diplomatické aktivitě

²⁷ Kandidátem na římský trůn byl bratr francouzského krále Karel z Valois a hrabě Jindřich Lucemburský. Fridrich Habsburský zpočátku na kandidaturu pomýšlel, ale nakonec od ní upustil. (K volbě a Jindřichově neúčasti Šusta J.: Počátky Lucemburské. Praha 2002. s. 1-13).

arcibiskupů Balduina Trevírského a Petra Mohučského byl nakonec ve Frankfurtu 27.11.1308 zvolen římskoněmeckým králem lucemburský hrabě Jindřich VII.

Na domácí politické scéně se Jindřichovi také nedařilo, ani nemohlo. Komplikovaná situace v Čechách si žádala rázného panovníka, který by sjednal pořádek. Jindřich nebyl vysloveně špatným vladařem, což prokázal v alpských zemích, kde panoval ještě 25 let relativně úspěšně, ale české poměry byly zřejmě nad jeho síly.

Jeden z podstatných problémů představovalo Jindřichovo zadlužení, část dluhů zdědil ještě po svých předchůdcích, část nadělal sám. Musel splácet pohledávky na všech stranách, u českých pánů, pražského biskupa, v zahraničí, což mu vládu dosti komplikovalo.

Znojemský mír situaci spíše zhoršil než zlepšil. České panstvo, které do té doby s novým králem spojoval společný nepřítel, se po ústupu Habsburků cítilo jako vítěz a začalo tvrdě uplatňovat svoje osobní zájmy. Nebyli to všichni čeští páni, nýbrž jen určitá skupina, která z nastalé situace profitovala. Veškeré finanční operace převzal pod svou kontrolu Jindřich z Lipé, který se stal po Rajmundu z Lichtenburka novým podkomořím. I kolem státních financí se soustřeďovala malá skupina pánů a patricijů²⁸.

Na počátku roku 1309 se odehrála nečekaná událost, která vyvolala velký rozruch a pozdvižení. Skupinka pražsko-kutnohorských měšťanů²⁹, která se nehodlala smířit s růstem moci některých českých pánů a patricijů, obklopujících korutanského krále, se pokusila o ojedinělý převrat³⁰. V noci 15. února 1309 zaútočili někteří kutnohorští měšťané na přední zemské úředníky, především Jindřicha z Lipé a Jana z Vartemberka, kteří přenocovali v sedleckém klášteře, a zajali je. Ve stejnou dobu se také odehrál útok proti dalším představitelům veřejné moci v Praze, při kterém měšťané zajali kancléře Petra, nejvyššího purkrabího Hynka a Rajmunda z Lichtenburka. Vzbouřená skupina měšťanů chtěla získat podíl na politické moci a dosáhnout určité formy spoluvlády

²⁸ K situaci v království po Znojenském míru Šusta J.: Počátky Lucemburské 1308-1320. Praha 2002, s. 13-15; Vaníček V.: Velké dějiny III. Praha 2002, s. 498

²⁹ Byli to hlavně příslušníci hornického rodu Ruthardovců a Perugin Puš v Kutné Hoře a Jakub Velfovic a Mikuláš Thusintmark v Praze.

³⁰ Pokus o převrat barvitě líčí Zbraslavská kronika. s. 158-159. Podrobný popis událostí Palacký F.: Dějiny II.1, s. 333-335; Šusta J.: Počátky Lucemburské 1308-1320. Praha 2002, s. 16-31. Naposledy k převratu Martin Musílek: Zajetí českého panstva patriciátem roku 1309. Nepublikovaná diplomová práce FF UK. Praha 2006.

šlechtické a měšťanské elity. Měšťané dokonce vystoupili s požadavkem zasnoubit své děti s dětmi zajatých pánů, aby si celou záležitost pojistili³¹.

A jak se ve vyhocené situaci zachoval král? Bohužel velmi nerozhodně a pasivně, čímž opět utrpěl jeho panovnický kredit. Ve složité situaci si zřejmě nevěděl rady a neměl ani velký zájem do bojů mezi šlechtou a měšťany rázně zasahovat. Neučinil nic pro to, aby byla situace urovnána a páni propuštěni a ani se nepostavil za měšťany. Ze zajatí si šlechtici museli pomoci sami a přistoupili na podmínky měšťanů. Když se ale Jindřich z Lipé dostal na svobodu, na požadavky měšťanů přestal brát ohled, tvrdě se chopil iniciativy a provedl odvetou akci.

V těchto neklidných měsících král působil spíše jako figurka, se kterou je manipulováno, než jako suverénní panovník. Ještě před propuštěním pána z Lipé prý měšťané, podle kusých zpráv kronikářů, vylákali krále Jindřicha z Hradu a na nějakou dobu ho uvěznil na Starém Městě, nebo jej donutili, aby se zde usídlil. Z této ponižující internace mu musel pomoci až jeho stabilní spojenec bavorský vévoda Ota, který v květnu 1309 Prahou projížděl. Podle slov štyrského kronikáře za Jindřichem v té době pevně stál alespoň nižší pražský lid, kterému vadilo, že je s manželem Přemyslovny tak nakládáno. Jednou se proto tito lidé vzbouřili a vyrabovali domy některých patricijů. Jindřichovi tím pochopitelně nepomohli, ale dali alespoň najevo, na čí straně stojí³².

Nespokojenost s vládou Jindřicha Korutanského přicházela ještě z další strany, od duchovních, představených klášterů (převážně cisterciáckých), které musely v dobách Jindřichovy vlády snášet mnohé násilnosti a příkoří³³. Rozhořčení nad stavem království vyslovuje nejostřeji pochopitelně zbraslavský kronikář, v jehož černobílém úhlu pohledu spadá vina za všechny problémy království na hlavu Jindřicha Korutanského. *„Neboť pod vládou tohoto Korutance upadá v nevážnost stav Čech, povstávají bezbožníci, padají nevinní a spravedliví, vládne násilnost, panuje nespravedlnost, soud a spravedlnost jsou vyhnány z vlasti, jsou olupovány kostely, deptány kláštery, statky pozemské jsou jim odnímány, libovůle je vším zákonem, přibývá loupeží, nářkům vdov a sirotek není poskytována žádná pomoc, truchlí kněžstvo, úpí každá krajina, protože se rozmnožilo zlo v Českém království.“*³⁴. V hodnocení osoby

³¹ Syn Mikuláše Rutharda se měl oženit s dcerou Jindřicha z Lipé a jeden z mladých pánů z Lichtenburka si měl vzít dceru Jakuba Velfovice.

³² Ottokars Österreichische Reimchronik, MGH Deutsche Chronikem V.2, verš 96695.

³³ Král si navíc na kláštorech vynucoval mimořádné daně a půjčky (Šusta J.: Počátky Lucemburské 1308-1320. Praha 2002, s. 39).

³⁴ Zbraslavská kronika. s. 156-157.

Jindřicha Korutanského je Petr Žitavský naprosto nekompromisní. V podobném duchu se nesou i slova pozdějších kronikářů doby Karla IV. O trochu shovívavěji vyznívá jen Kronika tak řečeného Dalimila „*Jindřich Korutanský pak českou zemi řídil, byl to sice dobrák, ale trochu břídil...o zem nestará se, má veliký hřích, že ho nezajímá nic než vlastní břich...*“³⁵. Vlastenecky cítící Dalimil má vůči Jindřichovi (v porovnání s jeho hodnocením dalších cizích vladařů) poměrně smířlivý tón.

levo by
z mluví
Korut

Oproti českým pramenům nejsou ty korutanské a štyrské v hodnocení Jindřichovy vlády zdaleka tak vyhraněné. Otakar Štyrský líčí Jindřichovu českou vládu dosti podrobně, nevšímá si přitom jenom role panovníka, ale také ostatních aktérů politického vývoje, tj. zemských předáků a měst. Úpadek Českého království po vymření Přemyslovců se podle něj projevuje hlavně v postavení panovníka, který je „troufalými českými předáky pokládán za nulu“³⁶. Za hlavního strůjce neúspěchu korutanské vlády pokládá na rozdíl od Petra Žitavského zpupné české panstvo. Manžel Přemyslovny Anny je v očích Otakara Štyrského spíše smutnou figurkou dobrého, mírného a vcelku schopného krále, trpně přihlížejícího událostem, jež nemůže nikterak ovlivnit³⁷.

Korutanský kronikář Jan z Viktringu byl o českých událostech dobře zpraven, ale referoval o nich až s odstupem času, a proto i v mnoha ohledech nepřesně. Někdy si jeho výroky trochu protiřečí. Píše, že Jindřich byl dosti chabý a líný, protože svým pánům dovolil páchat škody na klášterech, kléru a lidu, a proto zakoušel nenávisť proti své osobě³⁸. Na další straně ale k Jindřichovu hodnocení přidává, že to byl muž silný, zbožný, šlechtné mysli, jen kdyby byl přísnější³⁹. Viktringský opat vidí situaci tak, že „špatní“ bránili Jindřichu Korutanskému rozvinout větší aktivitu k obnově míru a spravedlnosti.

Pravdu nejspíše budeme muset hledat někde uprostřed všech těchto tvrzení. Každý z kronikářů vzešel z jiného prostředí a obhajoval rozličné postoje, objektivní zhodnocení bychom nacházeli jen těžko. Čeští kronikáři píšou pod vlivem Zbraslavské

³⁵ Kronika tak řečeného Dalimila. s. 172. Dalimil naráží zřejmě na Jindřichovu pověstnou zálibu v hodování.

³⁶ Ottokars Österreichische Reimchronik, MGH Deutsche Chronikem V.2, s. 1248, verš 96275, 96276.

³⁷ Razim J.: Jindřich Korutanský ve světle dobových pramenů. Nepublikovaná diplomová práce, FF UK, Praha 2006, s. 86, 87.

³⁸ „*Heinricus autem Bohemorum regnum tenuit, in quo satis remissus et desed fuit, suisque multa contra monasteria, clerum et terre populum agere permisit nec eos aliquando averit, et propter hoc sibi plurima offendicula, invidiam et inimicicias suscitavit*“ (Schneider F.: Iohannis abbatis Victoriensis Liber certrarum, Teil 2, Hannover 1910, s. 383).

³⁹ „*...alias quidem corporis fortitudine et pulchritudine, pietate ac liberalitate animi decoratus, si severior ad emendacionem excessuum extitisset...*“ (Schneider F.: Iohannis abbatis Victoriensis Liber certrarum, Teil 2, Hannover 1910, s. 383-384).

kroniky, ze které číší Petrova nenávisť ke korutanské vládě. Petr Žitavský měl k tomuto postoji své důvody, byl součástí protikorutanské opozice a velkým obdivovatelem Elišky Přemyslovny, tudíž se na stránkách své kroniky snažil všemožně ospravedlnit lucemburskou kandidaturu a Eliščinu roli v ní. Netřeba dodávat, že se mu to mistrovsky podařilo. Jeho líčení událostí a úhel pohledu převzali nejen další kronikáři, ale také řada dějepisců. Zahraniční kronikáři nebyli na věci osobně zainteresováni, a proto pokládám některé jejich výroky za věrohodnější. Jindřicha charakterizují jako relativně schopného, ale mírného a málo přísného panovníka, který na rozbouřené české vody v danou chvíli prostě nestačil. Podstatný podíl viny na korutanském neúspěchu v Čechách spatřují v přílišné moci českých pánů.

Královští manželé si již v průběhu roku 1309 dobře uvědomovali, že jejich pozice je vratká a moc radikálně okleštěná. I když byla Anna tou nejdůležitější oporou Jindřichovy vlády a lid ji stále ctil jako pokračovatelku přemyslovského rodu, nemohla svému muži nijak zvlášť pomoci. Věděla o problémech, které otrásají královstvím, a tížily ji možná více než jejího muže, ale i kdyby chtěla, sama s tím nic učinit nemohla. I když už zřejmě pochopila, že Jindřich postrádá politický talent srovnatelný s talentem jejího otce, stála vždy při něm a podporovala jej.

Nespokojenost s královskou vládou doutnala nejvíce v prostředí cisterciáckých klášterů, odkud vzešel také první plán na spiknutí proti králi a královně. U zrodu stáli představení zbraslavského a sedleckého kláštera, opat Konrád a Heidenreich. Nechtěli vystřídat stávajícího krále jen tak kdekým, takže se nakonec z možných variant rozhodli vsadit na spojení s novým římským králem Jindřichem Lucemburským, respektive jeho bratrem nebo synem. Kontinuita vlády měla být zajištěna sňatkem nového uchazeče s některou z Přemysloven. V úvahu přicházela hlavně sedmnáctiletá Eliška, protože byla dosud svobodná⁴⁰.

Zbývalo tedy zjistit, zdali se Přemyslovna do plánu zapojí. Zbraslavský opat Konrád se setkal s mladou Eliškou, která si mu, podle slov Zbraslavské kroniky, sama postěžovala, že „...*království otců mých je přivedeno na mizinu a tento můj švagr, v němž jsem čekala svého utěšitele a obnovitele království, upadl takřka v posměch všeho lidu ... má sestra, jak se obávám, bude zítra nebo dnes se svým manželem vypuzena z království. A kam půjdu já?*...“⁴¹. Z rozhovoru Konrád vyrozuměl, že Eliška

⁴⁰ Z dcer Václava II. byla neprovdána ještě Anežka, ale té byly teprve čtyři roky.

⁴¹ Zbraslavská kronika. s. 169.

s účastí na protikorutanském spiknutí souhlasí⁴². To byl rozhodující okamžik, bez něhož by cisterciácký plán jen stěží vyšel. Eliška se postavila na stranu odpůrců vlády Jindřicha Korutanského, i přesto, že to znamenalo zahájení boje proti vlastní sestře. I když se Petr Žitavský snažil její rozhodnutí všemožně zjemnit a ospravedlnit, faktem zůstává, že vedlo k otevřenému nepřátelství a definitivnímu rozkolu mezi Eliškou a Annou.

6.3 Anna a Eliška

Mezi posledními Přemyslovnami Annou a Eliškou nepanovaly vždycky špatné vztahy, spíše právě naopak. Jako děti i ve věku dospívání si byly velmi blízké, vždyť je od sebe dělily pouhé dva roky. Vyrůstaly společně na Pražském hradě, kde prošly stejnou dynastickou výchovou formující jejich životní postoje. V těžkých životních chvílích si byly vzájemnou oporou a jistotou. Toto období ukončila až svatba Anny roku 1306 a její odjezd z Čech. Ani sestry samozřejmě nepředpokládaly, že je osud tak brzy opět svede dohromady. Po tragické vraždě jejich bratra se všechny „Václavovny“ staly posledním ztělesněním přemyslovské tradice. Nejdůležitější, dle zásady primogenitury, se stala nejstarší, vdaná a dospělá Anna. V této době Eliška Anně království snad ještě přála, možná i veřejně hájila její nároky na trůn⁴³. Když Anně na začátku podzimu 1306 nezbyvalo než urychleně prchnout se svým mužem z Čech, nespovědila se ani Elišce. Ta byla na Annu hodně fixovaná a scéna (hraničící s hysterií)⁴⁴, kterou ztropila, když se o útěku své sestry dověděla, upoutala i dobové kronikáře. Reagovala zkratkovitě a chtěla se dokonce za sestrou do Korutan vydat sama. Annin útěk způsobil první trhlinu ve vzájemných vztazích, kterou sestry stále ještě mohly překonat.

Když se Jindřich s Annou v následujícím roce do Čech vrátili, byli vítáni s otevřenou náručí. Annu lidé stále vnímali jako dědičku království a mladší sestra její

⁴² Ve skutečnosti probíhaly události asi naopak a Konrád byl iniciátorem rozhovoru. Byl osobou ztělesňující upomínku velikosti a slávy Václava II. a proto pro něj nebylo nijak zvlášť obtížné přesvědčit Elišku k účasti na jejich plánu. Události byly v odborné literatuře již mnohokrát popsány. (V poslední době Šarochová G.: 1.9.1310 Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský. s. 104-107, Kopičová B.: Eliška Přemyslovna. Praha 2003, s. 24-26).

⁴³ Příbík Pulkava z Radenína: Kronika česká. In: Kroniky doby Karla IV. Praha 1987, s. 393.

⁴⁴ I když většina dějepisců líčí Elišku převážně v pozitivním světle, najde se i názor opačný. Jiří Spěváček vidí Elišku jako ženu, která „zdědila po otci cílevědomost, vypjatou hrdost na svůj vznešený původ, panovačnost a neústupnost, značnou vychytralost, avšak labilní nervovou soustavu se sklonem k hysterii a vášnivosti.“ (Spěváček J: Karel IV. Praha 1980, s. 30).

pozici zřejmě stále respektovala. Vrátila se zpět z města, kam se v období vlády Rudolfa Habsburského musela přestěhovat, na Pražský hrad a žila zde v Annině blízkosti. Počáteční nadšení obou sester vystřídala už podstatně méně optimistická realita. Království se potýkalo s řadou problémů a nespokojenost s korutanskou vládou narůstala. Obě sestry si to uvědomovaly, ale jejich reakce na danou situaci byly diametrálně odlišné. Zatímco vdaná Anna se rozhodla potíže řešit všemožnou podporou svého muže, protože to znamenalo chránit i svou vlastní pozici, svobodná Eliška, nespokojená se švagrovou vládou, upřednostnila vlastní zájmy a radikální vstup do opozice.

Nejpodrobněji, ale také nejtendenčněji zachytil události Eliščin obdivovatel Petr Žitavský. Musel se vypořádat s ožehavým problémem, jak ospravedlnit otevřenou vzpuru proti právoplatně zvolenému králi. Vzpuru, jejíž hlavní hrdinkou je sestra panující královny. Petr Žitavský proto (s cílem ospravedlnit Eliščino chování) přesunul celý sesterský spor do vyhoceného modelu *zlá, nenávistná Anna a hodná, pronásledovaná Eliška*. Zbraslavský kronikář vycházel z přesvědčení, že Anna měla ke království nezadatelná práva, která Eliška respektovala, ale pro vladařskou neschopnost svého manžela Anna tato práva ztratila.

Než se Eliška rozhodla přejít k opozici, v rozhovoru s opatem Konrádem, který se uskutečnil zřejmě v červenci 1309, si údajně postěžovala: „*že mne má sestra bez příčiny pronásleduje, jak jsem poznala ze zkušenosti, a že mně nepřeje života na tomto světě, ačkoli jsem jí ráda přála a přeji z údělu království, který patří mně*“⁴⁵. Eliška žila po Annině návratu s malým dvorem na Hradě (snad v komplexu kláštera Sv. Jiří, kde byla její teta stále abatyší) a minimálně do letních měsíců roku 1309 Annu ani Jindřicha ničím neohrožovala. Žila z královy a královniny podpory a sama o sobě žádné nebezpečí nepředstavovala. Proč by ji potom Anna v této době „pronásledovala a nepřála jí života“? Jaké důvody by ji k tomu vedly? Hádky a rozepře jistě existovaly a jednou z jejich příčin byly mimo jiné spory o vydržování Eliščina dvora a o zabezpečení jejího věna⁴⁶. Vztahy obou Přemysloven se začaly v roce 1308 a v první polovině roku následujícího zhoršovat, ale o nepřátelství a „pronásledování“ tady opravdu nešlo. O

⁴⁵ Zbraslavská kronika. s. 169. Otázkou zůstává, zdali považovat citovanou pasáž za autentické výroky Elišky nebo za součást tendenčního líčení Petra Žitavského, který událost zaznamenal až s odstupem několika let.

⁴⁶ Šusta J.: Počátky Lucemburské 1308-1320. Praha 2002, s. 43.

tom můžeme hovořit až od okamžiku, kdy se Eliška postavila na opačnou stranu barikády a Anna se o tom dověděla.

Mezitím se na poli diplomacie odehrávalo složité a zatím ještě tajné jednání o budoucím českém králi a manželovi Elišky Přemyslovny. První poselstvo, které směřovalo ke dvoru římského krále Jindřicha VII., se na cestu vydalo již v létě 1309. Římský král si situaci vykládal podobně jako jeho habsburský předchůdce a Čechy po vymření přemyslovské dynastie pokládal za říšské léno. Opat Konrád Zbraslavský a Petr z Aspeltu⁴⁷ ale krále přesvědčili, aby nevylučoval všechny čtyři dcery Václava II. z práv na českou korunu. Podařilo se jim to natolik, že král uznal práva „*květem moudrosti obdařené*“ Elišky Přemyslovny. Annina práva k českému trůnu byla zpochybněna slovy opata Konráda „*Anna ... se sice nazývá královnou českou, třebaš má pramálo za úděl úctu královské důstojnosti pro neoblíbenost svého manžela*“⁴⁸. Římský král se s poselstvem předběžně dohodl, že se s Eliškou ožení buď jeho syn nebo bratr. Smělý plán tedy mohl pokračovat. V průběhu zimy se k opozici přidali už i někteří významní představitelé české šlechty⁴⁹.

Zřejmě až do zimních měsíců zůstal cisterciácký plán královským manželům utajen. Na počátku roku 1310, kdy se lucemburská kandidatura stala reálnou, už ale Anna s Jindřichem o plánovaném spiknutí prokazatelně věděli⁵⁰. Donesly se k nim i detaily o klíčové roli Elišky Přemyslovny. To už pochopitelně byl důvod k otevřenému nepřátelství mezi Přemyslovnami. Kdo by v takové chvíli zůstal v nečinnosti a čekal, až ho svrhnu z trůnu? Hrdá královna Anna rozhodně čekat nehodlala a začala se bránit. Měla výhodu, protože dokud žila Eliška na Hradě, nemohla být využita v protikorutanském plánu. Proto zřejmě v této době nechala Anna svou sestru střežit.

O Elišce se šířily pomluvy (musela jim čelit i u dvora Jindřicha VII.), které podle Petra Žitavského do světa vypouštěla právě její sestra. Dost možná; byl by to jeden ze způsobů, jak Elišku v očích římského krále zdiskreditovat. Někdy zachází zbraslavský kronikář ve své plamenné obžalobě královny ještě mnohem dál, když Annu obviňuje

⁴⁷ Petr z Aspeltu byl od roku 1306 mohučským arcibiskupem a celému protikorutanskému spiknutí nemálo pomohl.

⁴⁸ Stejnou interpretaci přejímá (v líčení Petra Žitavského) i římský král Jindřich VII. „... *jestliže upadla pro svého manžela v nemilost říše paní Anna, vévodkyně korutanská, která se nyní nazývá královnou českou ...*“ Zbraslavská kronika, s. 170, 171.

⁴⁹ K formování protikorutanské opozice a jednání s římským králem Šusta J.: Počátky Lucemburské 1308-1320. Praha 2002, s. 42-61; Spěváček J.: Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1320. Praha 1994, s. 119-127.

⁵⁰ K tomu Spěváček J.: Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1320. Praha 1994, s. 127.

dokonce z pokusu Elišku otrávit. „...*přízeň pánů a obecné mínění... vzbudilo proti ní u její sestry paní Anny a jejího švagra tak prudkou nenávisť, že se jednalo o jejím tajném usmrcení jakýmsi ženami, které se neodvažují jmenovati. A to poznala ze zkušenosti princezna ke své škodě, když přijavši v jakémsi jídle otravný jed, téměř by byla zemřela.*“⁵¹. Pokus otrávit Elišku se nezdá pravděpodobný vzhledem k tomu, že existovala mnohem snazší varianta, jak se svobodné sestry zbavit. „...*prospěje nám, abychom ji v manželství spojili s některým rytířem, který ji, i kdyby nechtěla souhlasit, přece donutí mocí i násilím.*“⁵² Záměr provdat Elišku za nevýznamného šlechtice, který by Jindřicha a Annu neohrožoval, inicioval zřejmě míšeňský hrabě Fridrich, který od jara 1310 na žádost Jindřicha Korutanského pobýval se svými oddíly opět v Praze. Oním šlechticem měl být durynsko-míšeňský baron Ota z Burgau - Lobdaburgu⁵³. Eliška manželství zarytě odmítala. Cítila ale, že další odmítání nebude dlouho platné a proto se obrátila na Jana z Vartemberka s žádostí o pomoc. Dne 28. května 1310 princezna v přestrojení za stařenu utekla z Hradu v doprovodu dvou služek na Vyšehrad, kde na ni čekal pan Jan z Vartemberka a odvezl ji do Nymburka. Tímto okamžikem skončila přímá konfrontace obou Přemysloven z očí do očí. Hlavní kolo bojů ale mělo teprve přijít a napříště se sestry měly setkat, pokud se vůbec setkaly, už v opačných pozicích.

Negativní obraz královny Anny, který vzešel z pera zbraslavského kronikáře, si předává historická tradice až do dnešních dnů. Pro ilustraci uvádím ten nejradikálnější náhled na Annu, se kterým jsem se setkala, a který mě do jisté míry inspiroval k napsání této práce „*Mluviti o Anně Přemyslovně provdané za neschopného krále nemá v celku smyslu. Je-li u macechy její (Alžběty Rejčky – pozn. KT) alespoň líc světlý, má tato podřadná žena, která dává dokonce svolení nebo snad sama připravuje otrávení nadané sestry Elišky, jen černé rysy. Umírá záhy a zapomenuta. Dějepisce zajímá jen jako aktér jedné z největších ženských a lidských tragédií českých dějin. Elišku Přemyslovnu ... na*

⁵¹ Zbraslavská kronika. s. 175. Zdá se, že travičské historiky byly v době korutanské vlády poměrně populární. Podle korutanského kronikáře Jana z Viktringu se naopak kdosi pokusil otrávit samotného Jindřicha. Králi byl prý podán jed a on po jeho požití „*jen o vlásek unikl smrti, ztrativše přitom jedno oko*“. (Schneider F.: *Iohannis abbatis Victoriensis Liber certrarum*, Teil 2, Hannover 1910, s. 383). Těžko říct, jestli se těmito historikám dá věřit, v každém případě vypovídají o napjaté atmosféře na královském dvoře.

⁵² Zbraslavská kronika. s. 175.

⁵³ Přibík Pulkava z Radenína tvrdí, že sňatek naplánoval samotný Jindřich Korutanský, jehož údajným příznivcem Ota z Burgau-Lobdaburgu byl. (Přibík Pulkava z Radenína: *Kronika česká*. In: *Kroniky doby Karla IV.* Praha 1987)

*popud svého mizerného manžela dovedla týrati...*⁵⁴. Na druhou stranu je třeba dodat, že o korekci, kterou si jedna z posledních Přemysloven jistě zaslouží, se už pokusila Gabriela Šarochová ve své diplomové práci o Elišce Přemyslovně a následně v knize „1.9.1310 Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský“⁵⁵.

6.4 Boj o přemyslovské dědictví

Zatímco cisterciáci pokračovali v opozičních aktivitách, Jindřich Korutanský se snažil posílit své vratké postavení v Českém království povoláním válečné posily z Korutan⁵⁶. Od konce října 1309 v Čechách pobývala družina vedená Jindřichovým věrným podporovatelem, korutanským maršálkem Konrádem z Aufenštejna. Korutanské oddíly obsadily strategická místa království – Pražský hrad a Vlašský Dvůr v Kutné Hoře⁵⁷. V řadách obyvatelstva to vyvolalo negativní odezvu a další vlnu nespokojenosti s vládou krále z Korutan.

Hrozba protikorutanského spiknutí se stávala stále reálnější, což přimělo Jindřicha hledat další vojenskou posilu. Počátkem roku 1310 uzavřel státní smlouvu o vzájemné pomoci s míšeňským markrabětem Fridrichem. Podstoupil mu do zástavy bohaté území (s městy Litoměřicemi, Mělníkem, Mostem a Louny), které tehdy přímo hraničilo s Míšeňskem. Krom toho měl mít Fridrich v zástavě hlavní věž Pražského hradu. Smlouva navíc ustanovovala, že vláda v Čechách má přejít na Fridricha, pokud Jindřich zemře bez potomků. Královnu Annu by v tom případě zaopatřil náležitým vdovským důchodem. Fridrich, jehož první oddíly přišly do Čech v květnu 1310, získal nad Českým královstvím obrovskou moc.

Ani korutanská a míšeňská vojenská pomoc už Jindřicha a Annu nezachránila. Zásadní bylo, že se přední čeští páni postupně od konce roku 1309 přikláněli na stranu protikorutanskou⁵⁸. K dalšímu jednání opozice s římským králem, kterého se účastnili už i zástupci české šlechty, došlo v lednu 1310. Jindřich VII. na základě tohoto jednání

⁵⁴ Birbaumová A.: Česká žena doby přemyslovské. In: Česká žena v dějinách národa. Praha 1940, s. 60.

⁵⁵ Šarochová G.: 1.9.1310 Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský. Sňatek z rozumu. Praha 2002.

⁵⁶ Vévoda Ota musel zastavit řadu korutanských statků, aby mohl bratrovi do Čech poslat vojenskou pomoc. (Šusta J.: Počátky Lucemburské 1308-1320. Praha 2002, s. 66).

⁵⁷ Oddíly Konráda z Aufenštejna se obracely především proti cisterciáckým klášterům. Ty doplácely na diplomatickou aktivitu svých představených zaměřenou proti Jindřichovi. Zbraslavská kronika je plná stížností a nářků na tyto časy. (Zbraslavská kronika. s. 177, 178).

⁵⁸ Na jaře 1310 se na stranu opozice postavili Jindřich z Lipé a Jan z Vartemberka, což bylo pro úspěch akce velmi důležité.

šalamounsky potvrdil zachování veškerých práv a svobod Českého království (i Zlatou bulu sicilskou), pokud Češi za krále zvolí jím vybranou osobu.

Po útěku Elišky z Hradu, což byl zlomový moment v lucemburské cestě k trůnu, se situace přiosvětila. První otevřený boj, kdy se v Praze střetly oddíly české šlechty s oddíly Konráda z Aufeštejna, vypukl v červnu 1310. V bitce před Hradem porazili čeští páni korutanské posádky a oddíly prolucemburského Jana z Vartemberka dobyly Kutnou Horu.

Na konci června 1310 již Jindřich s Annou z oken a hradeb Pražského hradu sledovali triumfální příjezd Elišky do města, které bylo od konce června částečně prolucemburské. Svobodná Přemyslovna se v Praze účastnila narychlo svolaného sněmu, který měl prohlásit Jindřicha za sesazeného. Česká šlechta ani v této chvíli nebyla jednotná. Odmítla bratra římského krále, Walrama, jako budoucího manžela Elišky, a rozhodla se vyslat do Říše další poselstvo se žádostí, aby byl za manžela Přemyslovny zvolen králův jediný syn Jan. Po dlouhých a komplikovaných jednáních nakonec uspěli, když Jindřich VII., podle Zbraslavské kroniky, prohlásil: „*Hle, Jan, můj prvorozený, má si vzít princeznu Elišku za zákonitou manželku*“⁵⁹. Eliška Přemyslovna se proto vydala do Špýru, kde se 1. září roku 1310 uskutečnila slavná svatba⁶⁰.

Jindřich s Annou, ale hlavně jejich spojenec Fridrich Míšeňský, se nechtěli jen tak lehce vzdát. Míšeňská vojska v čele s Fridrichem (a Jindřichem, který Prahu v červenci opustil a jel vstříc míšeňské posile) se pomocí Ruthardovců zmocnila v červenci 1310 opět Kutné Hory. Královna Anna se v době Jindřichovy nepřítomnosti přestěhovala z Hradu na druhý břeh Vltavy. Ubytovala se na dnešním Ovocném trhu (čp. 587) v blízkosti Prašné brány, v domě pana Mikuláše Velfovice. Po úspěšném získání Kutné Hory obklíčily míšeňské oddíly Prahu. Jindřich s Pražany vyjednával o otevření městských bran, byl však odmítnut. Ne snad kvůli němu samotnému, jako spíš kvůli míšeňským vojákům. Nicméně králi bylo dovoleno vcházet do města s malým doprovodem. Měl možnost navštěvovat svou ženu Annu, která se mu asi snažila pomoci⁶¹. Nebylo proto velkým překvapením, že dne 14. září 1310 městkou branou

⁵⁹ Zbraslavská kronika. s. 185.

⁶⁰ Události léta 1310 byly velmi podrobně zaznamenány, jak u Petra Žitavského, tak později v odborné literatuře. Palacký F.: Dějiny II. Praha 1875; Šusta J.: Počátky Lucemburské 1308-1320. Praha 2002; Spěváček J.: Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1320. Praha 1994, Vaníček V.: Velké dějiny III. Praha 2002, Šárochová G.: 1.9.1310. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský. Praha 2002.

⁶¹ „*Paní Anna, Korutancova manželka, měla sídlo v domě Mikuláše od Věže na Novém trhu, takže korutanský vévoda mohl podle libosti vcházet a vycházet. Následkem toho celé ono ničemné vojsko*

(později Prašnou) a brankou u Sv. Františka Míšňané do města pronikli. Jindřich se brzy dostal zpátky na Hrad, kam, i přes slib, že tak neučiní, vpustil míšeňské posádky. Závazky vůči míšeňskému spojenci Jindřicha dovedly tak daleko, že mu fakticky novou smlouvou z 24. září 1310 předal správu království se všemi jeho důchody na dobu trvání společné obrany.

Za situace, kdy Míšeňští drželi Kutnou Horu i Pražský hrad, bylo zřejmé, že Jan Lucemburský bude muset dobýt strategická místa království vojensky. Tři týdny po svatbě opustil mladý Jan s Eliškou říšský dvůr a vydal se do Čech. Z Norimberka mu vyrazila na pomoc říšská knížata s asi třítisícovým vojskem. Většina domácích šlechticů již stála na lucemburské straně a to byl základ Janova úspěchu. Kutnou Horu se mu dobýt nepodařilo a tak zamířil ku Praze. Tu nakonec nedobyl bojem, ale lstí s pomocí Eliščina kaplana Berengara. V poledne 3. prosince 1310 se rozezněly zvony týnského kostela jako znamení pro Lucemburkovy věrné, kteří mu otevřeli bránu u kláštera Na Františku. Tudy proniklo Janovo vojsko do města, které během krátké doby úspěšně obsadilo. Lucemburští jezdci ve městě hlásali na všechny strany, že nový pán přináší jen mír.

Jindřich i Anna pochopili, že boj o českou korunu i nyní prohráli. Další podporu by mezi českými pány hledali jen těžko a zahraniční pomoc, kterou draze platili, nestačila. Cítili se podobně jako před čtyřmi lety, kdy království potupně a tajně opouštěli.

míšeňské vpadlo nepřátelsky do Prahy a pokořilo ji." (František Pražský: Kronika. In: Kroniky doby Karla IV. Praha 1987, s. 79).

7 Anna, královna česká

7.1 Život české královny na pražském dvoře

Vraťme se ale nyní k těm třem létům, které Anna jako česká královna na Pražském hradě prožila, a podívejme se na jednotlivé stránky jejího života, které nám prameny alespoň částečně poodhalují. Pro Annu představovalo období české vlády patrně nedůležitější etapu života, ve které se vyskytovaly jak radostné a naplňující okamžiky, tak (a ty převážily) chvíle zklamání a pocity zrady a křivdy.

Na sklonku léta roku 1307 zažívala Anna Přemyslovna obrovské štěstí, když se přes všechny peripetie dočkala vytouženého dědictví po svých předcích. Do Čech se nevrátila společně se svým mužem v létě 1307, ale až o několik měsíců později. Přesný důvod neznáme, je možné, že nechtěla podstupovat riziko nejisté cesty do českého království v době svého těhotenství nebo se zrovna narozeným potomkem. V červenci 1307 nebylo ještě jasné, jak celá volba dopadne, a Jindřich si možná nepřál, aby s ním Anna v neklidné době do Prahy cestovala. Informace o vývoji v Českém království a volbě jejího muže českým králem jí doručili až se zpožděním, protože ještě 20. srpna vystupovala jako dědička českého království, korutanská vévodkyně a tyrolsko-gorická hraběnka¹, nikoli jako česká královna. Jelikož sám Jindřich se po netradiční srpnové „korunovací“ označoval jako český král, je s podivem, že by tak hrdá Přemyslovna Anna nečinila. V dalších listinách již jako česká královna vystupovala, takže se zdá, že se o volbě svého muže dověděla opravdu až s určitým zpožděním někdy ke konci srpna 1307.

Než se vrátila do Čech, pobývala ve svém věnném městě Hall nebo na blízkých hradech. V Tyrolsku nebylo kvůli vojenským akcím Habsburků a jejich přívrženců o nic víc bezpečněji než v Čechách a tak se Anna, která jistě po návratu domů toužila, vydala zřejmě ještě téhož roku se svým doprovodem do Českého království.

Anna s Jindřichem si za svou rezidenci i přes určité nevýhody zvolili Pražský hrad. Manželé jej upřednostnili před některým ze staroměstských domů², který by asi

¹ „*Anna von gottes genaden erbe des kunigreichs ze Beheim, herczogin ze Kragen, grefin ze Tyrol unde ze Gorize*“. (Schönbach L.: Mitt. d. Ver. 1909, č. 47, s. 283).

² Král Václav II. žil s královským dvorem poslední léta života po požáru Pražského hradu na Starém Městě, pravděpodobně v domě zlatníka Konráda. Václav III. pobýval zpočátku asi také na Starém Městě a později na Hradě, stejně jako jeho nástupce, Rudolf Habsburský. Jan Lucemburský a Eliška

poskytoval mnohem větší pohodlí. Hrad, který roku 1303 vyhořel, měl za sebou jen provizorní rekonstrukci a královští manželé ho nemohli celý využívat. Původní přemyslovský palác a k němu přilehlé budovy nebyly ještě opraveny, a tak se královští manželé usídlili v ohněm nezasažené části hradu, tzn. ve skupině budov okolo západní Bílé věže. Prostory, které využívali, si patrně jen upravili k potřebám svého dvora. Požár roku 1303 nezasáhl klášter Sv. Jiří, církevní rezidenci a purkrabský dům³ na východním svahu, takže tyto budovy mohly nadále sloužit svým účelům.

Královský palác se zásadní rekonstrukce nedočkal ani během tříleté vlády Jindřicha a Anny. Vzhledem ke špatné finanční situaci manželů se na opravu Hradu zřejmě ani nepomýšlelo.

Na Pražském hradě se pravděpodobně také nacházel panovníkův dvůr. V porovnání s dvorem Václava II. nebyl dvůr Anny a Jindřicha nijak zvlášť ohromující ani početný⁴. Nemohli navázat na tradici z dob Annina otce, kdy pražský dvůr vzkvétal, holdoval různým radovánkám a slavnostem a byl nesmírně reprezentativní, protože tato éra rozkvětu skončila ještě za života Václava II. požárem Pražského hradu. Panovník i vedení dvora se museli přestěhovat na Staré Město a přizpůsobit se aktuálním podmínkám. Dvůr Jindřicha a Anny již sice znovu sídlil na Hradě, ale dosahoval ve srovnání s Václavovým jen skromného významu. Jen v jednom ohledu Jindřich na tradici Václava II. navázal, když na Hrad vrátil různé slavnosti a především hostiny⁵. Jindřichova záliba v pořádání hostin byla zřejmě všeobecně známa, což částečně vyznívá i ze slov kronikáře Dalimila, který krále hodnotí: „*O zem nestará se, má veliký hřích, že ho nezajímá nic, než vlastní břich*“⁶.

Dvory královen většinou úplně splývaly nebo se prolínaly s dvory jejich manželů, což byl také případ Anny a Jindřicha. Struktura jejího dvora byla zřejmě do značné míry integrována do vlastního panovnického dvora s tím, že existovalo také několik

Přemyslovna dále roku 1310 přednost pohodlí staroměstských paláců a sídlili v domě U Kamenného zvonu. (Poche E.: Praha, s. 73-81).

³ Po návratu do vlasti obýval nějaký čas purkrabský dům Karel IV. se svou první manželkou.

⁴ K Jindřichově královské kanceláři Haas A.: Česká královská kancelář za Jindřicha Korutanského. Praha 1947.

Ke dvoru a kanceláři krále Václava II. Malá D.: Skladba pražského dvora za vlády Václava II. *Mediaevalia Historica Bohemica* 9. Praha 2003. s. 97-163;

⁵ Šarochová G.: 1.9.1310 Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský. Praha 2002, s. 93-94.

⁶ Dalimilova kronika. s. 172. Jindřich si v pořádání hostin liboval i později v Korutanech a Tyrolsku. Zvláště v tomto směru pozoruhodná byla hostina pořádaná Jindřichem při příležitosti jeho druhé svatby s Adélou Brunšvické. Díky účtům tyrolského dvora jsou známy i finanční prostředky vynaložené na hostinu a ošacení. (Bumke J.: *Höfische Kultur. Literatur und Gesellschaft im hohen Mittelalter*, München 1997, s. 289).

dvorských úředníků bezprostředně určených královně⁷. K těmto dvořanům královen v první půli 14. století obvykle patřili hofmistr (hofmistryně), podkomoří, maršálek, komorníci, mistr kuchyně, písař kuchyně, lékař a kaplan⁸. Důležitou součástí dvora tvořil také fraucimor, tedy ženská část družiny, která ale nezahrnovala pouze služky a komorné, ale i ženy a dívky z lepších rodin⁹. Jmenovitě žádnou z Anniných společnic v Čechách neznáme, víme pouze, že některé z dívek tvořily Annin doprovod při nuceném odchodu z Čech¹⁰. Snad to byly ty společnice, které s Annou do království roku 1307 přišly z Tyrolska. Z okruhu královnina dvora jsou nám bohužel z let 1307-1310 jmenovitě známy jen dvě osoby, roku 1308 je zmiňován jakýsi Oldřich jako královnin komoří a Fridrich, královnin kaplan¹¹. Více informací o Annině dvoře a osobách s ním spojených máme až z pozdějšího tyrolsko-korutanského období¹².

Anna se o politický vývoj v Českém království zajímala a možná ho i v minimální míře ovlivňovala. Z jejího jednání zachyceného v pramenech vyplývá, že oficiálně vždy stála při svém muži a podporovala jej¹³. Postavení královny ve středověku loajalitu a poslušnost vůči manželovi očekávalo a vyžadovalo. Jen v málo případech se manželka proti svému muži otevřeně postavila a dala najevo jiné stanovisko¹⁴. Možnosti urozených dam nebo královen oficiálně ovlivňovat politiku byly Čechách poměrně malé, ale nesmíme zapomínat, že v případě harmonického a relativně spokojeného manželství mohl být vliv žen, coby rádkyní svých mužů, o něco výraznější. Otázkou

⁷ Neplatí to u některých výjimek, kdy byli manželé odloučeni, což byl případ Elišky Přemyslovny a Jana Lucemburského nebo Adléty Míšeňské a Přemysla. Samostatný dvůr měla ale také abatyše Kunhuta či královna vdova Alžběta Rejčka. (Hlaváček I.: Dvůr a rezidence českých panovníků doby přemyslovské a raně lucemburské. Stručný přehled vývoje a literatury pro dobu do roku 1346. In: Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku, edd. Václav Bůžek a Pavel Král, České Budějovice, s. 64, 65. Ke dvoru královny Markéty Babenberské srov. Moravcová I.: Dvůr královny Markéty Babenberské mezi lety 1246 – 1266. In: Dvory a rezidence středověku. Praha 2006. s. 21-42).

⁸ Kopičková B.: Urozená paní. In: Nodl M.-Šmahel F.(ed.): Člověk českého středověku. Praha 2002, s. 76.

⁹ Prokopová I.: Guta Habsburská – česká královna a její dvůr. In: Muzejní a vlastivědná práce 43. Časopis společnosti přátel starožitností 113. Praha 2005, s. 203.

¹⁰ Schneider F.: Iohannis abbatis Victoriensis Liber certrarum, Teil 2, Hannover 1910, s. 15, 39.

¹¹ Schönach L.: Beiträge zur Geschichte der Königin Anna von Böhmen († 1313). In: Mitt. d. Ver.; č. 45, s. 123.

¹² Srov. níže s. 92.

¹³ Svědčí o tom jak níže uvedená listina, tak Anniny kroky zaměřené proti Elišce po vyjádření její účasti na protikorutanském spiknutí nebo, budeme-li věřit Petru Žitavskému, královnina pomoc Jindřichovi a míšeňskému vojsku při proniknutí do Prahy roku 1310. (Zbraslavská kronika. s. 210).

¹⁴ Případy, kdy se tak stalo, jsou poměrně známé, protože se jednalo o něco nestandardního, co si vyžádalo pozornost kronikářů. Jedním z možných českých příkladů je roztržka mezi Eliškou Přemyslovnou a Janem Lucemburským. (Kopičková B.: Eliška Přemyslovna. Praha 2003, s. 42-52; Spěváček J.: Karel IV. Praha 1980, s. 57-63).

zůstává, zdali i Anna, podobně jako její matka, plnila úlohu soukromé rádkyně svého muže a případně nakolik se její vliv na Jindřichova politická rozhodnutí projevil.

Z období let 1307 – 1310 se nám zachovaly dva zlomky pozoruhodných listin, které svědčí o Annině diplomatické aktivitě. Jsou známy jen z výtahu publikovaného ve druhém svazku Regest¹⁵.

První z nich dokládá, že Přemyslovna v mezích svých možností veřejně podporovala svého muže a stála za ním¹⁶. Anna listinu adresovala zřejmě osobě světské, jejíž jméno ale neznáme. Indicií je pouze počáteční písmeno R., což evokuje jméno jednoho z nejmocnějších mužů království, Rajmunda z Lichtenburka. Rajmund se zasloužil o volbu Jindřicha Korutanského českým králem a zastával poté funkci podkomořího¹⁷. Jindřich se mu záhy po volbě odvděčil, když mu 20. srpna 1307 připsal hrad Bítov jako dědičné léno¹⁸. Pán z Lichtenburka patřil mezi královy věřitele a s tím může souviset právě zmiňovaná listina Anny Přemyslovny. V ní se královna před svědky zaručuje, zřejmě částečně i za svého manžela, který si od R(ajmunda) chce půjčit, nebo již půjčil (přesné datum vydání listiny neznáme), finanční prostředky¹⁹, a slibuje, že všechny výše uvedené závazky a ujednání dodrží.

Ještě méně konkrétních údajů poskytuje druhá listina, jejíhož adresáta také neznáme jménem²⁰. Královna se pravděpodobně obrací na osobu duchovní, která byla blízká jejímu otci Václavovi „*Wenceslao, Bohemiae et Poloniae rege, amico vestro...*“, a žádá ji o stálou podporu a náklonnost. Anna dotyčného zřejmě vnímá jako člověka, kterému může v nejisté době důvěřovat, stejně jako mu důvěřoval její otec. Oním v listině nejmenovaným duchovním, v němž Anna vidí otcovskou náhradu, nemůže být zřejmě nikdo z prostředí cisterciáků, protože ti se stavěli od počátku proti vládě Jindřicha Korutanského. Mohl by jím ale snad být Jan z Ostrova, vzdělaný klerik německého původu a doktor církevního práva, který za Václava II. zastával funkci královského kaplana a následně se zařadil také do královské rady a stal se jedním z vykonavatelů královy závěti²¹. O jeho blízkém vztahu k Václavu II. svědčí i to, že jej král pověřil

¹⁵ Původní dokumenty se do dnešních dnů v Čechách nedochovaly.

¹⁶ Emler J.: RBM II. č. 2163.

¹⁷ Urban J.: Lichtenburkové: vzestupy a pády jednoho panského rodu. Praha 2003. s. 148.

¹⁸ Emler J.: RBM II. č. 2136.

¹⁹ To, že si král Jindřich od Rajmunda půjčil finanční prostředky, je zřejmé z listiny ze 17. června roku 1308. (Emler J.: RBM II., č. 2178).

²⁰ Emler J.: RBM II. č. 2163.

²¹ Malá D.: Skladba pražského dvora za vlády Václava II. *Mediaevalia Historica Bohemica* 9. Praha 2003, s. 126.

kázáním při své hnězdenské korunovaci²². Petr Žitavský se o Janovi zmiňuje především v souvislosti s jeho viděním, které prý měl po smrti krále Václava²³. Jan z Ostrova v Čechách v letech korutanské vlády již nepobýval, protože byl roku 1306 zvolen biskupem brixenským. Od roku 1321 zastával ještě funkci biskupa bamberského následně i frisinského (od roku 1324). O jeho kontaktech s Annou Přemyslovnou existují přímé doklady. Jan Brixenský je uveden na prvním místě jako svědek Anniny závěti. Umírající Přemyslovna od něj dostala poslední pomazání a po její smrti za ni sloužil mši²⁴.

Co se týče dalších listin, které královna vydala v období let 1307-1310, musím konstatovat, že se jich zachovalo jen poskromnu a mají poměrně malý význam. Kromě již výše zmiňovaných je to latinsky psaná listina zřejmě z roku 1309, ve které Anna, jako královna česká a polská potvrzuje Rudolfovi, pražskému občanovi, a jeho dědicům darování statků v Habrové²⁵. Další listina královny Anny vydaná 23. října 1310 a psaná německy svědčí o špatné finanční situaci královských manželů. Anna v ní zprošťuje klášter Wilten v Korutanech od placení daní na tak dlouho, dokud sama nesplatí dluh 62 marek, který u něj má²⁶. V roce 1310 se královský dvůr potýkal s opravdu vážnými finančními problémy a zadlužení kvůli boji o České království stále narůstalo²⁷.

I když se Anna v listinách titulovala jako česká královna, není pravděpodobné, že pro ni někdy byla zorganizována slavnostní korunovace. Jindřich se nechal provizorně korunovat českým králem již 15. srpna 1307, ihned po své druhé volbě. Byla to taková uspěchaná a netradiční korunovace, kterou by bylo vhodnější nazvat spíše slavnostním nastolením panovníka. Slavnost neodpovídala přemyslovskému korunovačnímu řádu²⁸ a kronikáři ji zaznamenali jen ve zkratce nebo vůbec²⁹. Jindřich Korutanský usedl na

²² Zbraslavská kronika. s. 119.

²³ Tamtéž. s. 142.

²⁴ O posledním pomazání a mši se zmiňuje Jindřich Korutanský v dopise deseti tyrolským zemským správcům. (Wiessner H.: Monumenta historica ducatus Carinthiae. Díl VIII., s. 61, č. 180).

²⁵ Zmiňované statky kdysi patřily Annině pratetě, sestře královny Kunhuty, paní Grifině. (Emler J.: RBM II., č. 2203).

²⁶ Wiessner H.: Monumenta historica ducatus Carinthiae. Díl VII. č. 595.

²⁷ Dokladem jsou listiny vydané Jindřichem v době české vlády. Jejich přehled uvádí Haas A.: Česká královská kancelář za Jindřicha Korutanského. Praha 1947, s.36-39.

²⁸ Přemyslovský korunovační řád vycházel z německých vzorů, ale byl uzpůsoben českému prostředí tak, že se v něm ujaly i jiné zvyky. (Cibulka J.: Český řád korunovační a jeho původ Praha 1934, s. 162-170, Malat'ák D.: Korunovace Přemyslovských králů. In: Stát, státnost a rituály přemyslovského věku. Brno 2006. s. 47-66).

²⁹ To, že korunovace proběhla, je zřejmé z listiny vydané Jindřichem Korutanským 17. června 1308 (Emler J.: RBM II., č. 2178), ve které sám Jindřich uvádí, že byl povolán za krále v den Nanebevzetí Panny Marie.

Pražském hradě na starý stolec českých panovníků a břevnovský opat mu vsadil na hlavu svou mitru. Chyběl zde arcibiskup mohučský, který byl tím, kdo směl české krále korunovat a scházela i koruna. Proces připomínal spíše starší knížecí doby než slavné a honosné korunovace posledních Přemyslovců. Nicméně pro Jindřicha byl důležitý v jednom ohledu, chtěl jím totiž v očích veřejnosti zdůraznit, že je skutečným králem³⁰. Od té doby se nazýval králem českým a polským, vévodou korutanským a hrabětem tyrolským. Toto označení mu kvůli nestandardní „korunovaci“ nemůžeme upírat, protože byl řádně zvoleným panovníkem a navíc užívání titulu „král“ se na přelomu 13. a 14. století na řádnou korunovaci nevázalo tak důsledně jako v době předchozí. I Václav III. či Rudolf Habsburský, ačkoli nebyli korunovanými králi českých zemí, se tak titulovali³¹.

Z mlčení pramenů lze soudit, že Anna se své korunovace zřejmě nedočkala³². Během krátkých tří let, kdy s Jindřichem vládli v Čechách, nebyla na řádnou korunovaci zřejmě nikdy příhodná doba. Dá se předpokládat, že kdyby korunovanou královnou byla, Petr Žitavský by jí královský titul opakovaně neodpíral.

7.2 Bezdětné manželství?

V pramenech a literatuře nenajdeme mnoho zmínek o manželství Anny a Jindřicha a otázku jejich potomstva ponechávají často úplně stranou. Panuje proto přesvědčení, že bylo bezdětné³³. Ani v rodokmenech se nevyskytuje zmínka o nějakém potomstvu. Je vysoce pravděpodobné, že Anna jako bezdětná zemřela, ale neznamená to, že potomky nikdy neměla nebo nebyla v jejich očekávání. Vdávala se jako téměř šestnáctiletá, což

³⁰ Korunovace měla větší význam v dobách nejistého nástupnictví, protože panovník, který byl slavnostně posvěcen a korunován, se tím legitimoval jako skutečný král. Významu řádné korunovace si byl velice dobře vědom také Jan Lucemburský, který se záhy po zvolení dal mohučským arcibiskupem korunovat. (Cibulka J.: Český řád korunační a jeho původ Praha 1934, s. 183).

³¹ Výjimkou mezi českými králi byl Přemysl Otakar II., který se po osm let označoval jako „pán, dědic a syn krále Václava“ a teprve až po korunovaci roku 1261 společně s Kunhutou začal užívat královského titulu. Podobně zpočátku vystupoval i Václav II., v letech 1283-1284 se tituloval pouze „pán a dědic království českého“, ale k užívání královského titulu nakonec přistoupil dříve než proběhla ona slavná korunovace roku 1297. Českým králem se začal titulovat od roku 1285, kdy dostal Čechy a Moravu uděleny v léno od Rudolfa Habsburského (Žemlička J.: Přemyslovci. Jak žili, vládli, umřeli. Praha 2005, s. 311-315).

³² Některé manželky českých panovníků se korunovace nedočkaly vůbec nebo až s velkým prodlením. Markéta Babenberská královnou označována byla, ale nikoli tou českou, nýbrž římskou. České korunovace se nikdy nedočkala, protože Přemyslova korunovace se uskutečnila až v roce 1261, kdy už jeho ženou nebyla. (Kopičková B.: Urozená paní. In: Člověk českého středověku. Praha 2002, s. 75).

³³ Kopičková B.: Eliška Přemyslovna. Praha 2003, s. 89; Jaksch A.: Geschichte Kärnten bis 1335. Klagenfurt 1929, díl II. s. 190, Gasser F.: Heinrich von Karnten. 1950, s. 103.

byl pro budoucí matku ideální věk. Jindřich, i když vstupoval do manželství poměrně pozdě, po potomstvu velice toužil. Potřeboval syna, který by mohl zdědit nejen českou korunu, ale také celé korutansko-tyrolské panství. Měl sice čtyři bratry, ale ani oni se mužského potomka nedočkali. Vévoda Ludvík se pravděpodobně nikdy neoženil a Ota měl ze svého manželství s Eufémií Slezskou pouze čtyři dcery stejně jako již roku 1292 zesnulý vévoda Albert, kterému se narodila jediná dcera.

Manželství Anny a Jindřicha trvalo sedm a půl let a ukončila ho až Annina časná smrt. Teorii o bezdětnosti manželství zpochybňují dva prameny, jejichž výroky si ale vzájemně odporují. Upozornil na ně Ludwig Schönach v článku „Beiträge zur Geschichte der Königin Anna von Böhmen († 1313)“³⁴. Oba dva se vztahují k období Annina pobytu v alpských zemích po útěku roku 1306 a pocházejí z německých pramenů. NK

První zpráva z tyrolského kodexu³⁵ přináší tyto informace:

*„Anno domini 1307 post medium noctis sequentis diem 13. Novembris processit Anna primogenita, que obiit in Marcio“*³⁶.

Pokud by byla tato zpráva pravdivá, vyplývá z ní, že Anna s Jindřichem měli dceru pojmenovanou po matce Anna. Narodila by se v půli listopadu 1307, ale zemřela již několik měsíců po porodu v březnu roku 1308. Na svět by přišla zřejmě ještě v Tyrolsku či Korutanech³⁷, neboť české prameny o narození potomka Anny a Jindřicha mlčí. Pokud dítě opravdu zemřelo v březnu 1308, muselo to být již v Čechách, protože toho roku již Anna prokazatelně pobývala v Praze. nemuselo

Druhou zmínku o Annině dítěti objevil Schönach v kodexu Raitbuch³⁸:

³⁴ Jeho částečnou interpretaci přejímá Šusta: Dvě knihy českých dějin. Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300-1308. Praha 1926, s. 504.

³⁵ Schönach L.: Beiträge zur Geschichte der Königin Anna von Böhmen († 1313). In: Mitt. d. Ver.; č. 45, s. 121.

³⁶ V této zprávě se nemůže jednat o Annu, dceru korutanského vévody Oty, protože ta se narodila již roku 1300 a provdala se až roku 1327 za Rudolfa, falckraběte rýnského. Zemřela roku 1331. (Jaksch A.: Geschichte Karnten bis 1335. Klagenfurt 1929, díl II. s. 417).

³⁷ Pravděpodobněji v Tyrolsku, protože Anna pobývala hlavně na tyrolských hradech, které jí Jindřich zastavil posvatební smlouvou z Landshutu.

³⁸ Schönach L.: Beiträge zur Geschichte der Königin Anna von Böhmen († 1313). In: Mitt. d. Ver.; č. 45, s. 121.

„Anno domini m^o. ccc VII. die Mercurii XVII. Maii hora fere tertia natus est primogenitur ducis Heinrici.“

Anna by na základě této zprávy porodila 17. března roku 1307 chlapce, prvorozeného syna vévody Jindřicha. Tuto informaci o synovi by mohla potvrzovat novodobější kronika Jakuba Andrä, svobodného pána von Brandis, která pochází z první poloviny 17. století. Autor díla byl v letech 1609-1628 tyrolským zemským hejtmanem a mohl mít k dokumentům a listinám za 14. století přístup. Jakub von Brandis uvádí, že Jindřichova první žena, Přemyslovna Anna, porodila králi syna jménem Leopold³⁹, který zemřel dříve než jeho otec⁴⁰.

České prameny se o žádném potomstvu Anny a Jindřicha nezmiňují ani po volbě Korutance českým králem, což je trochu s podivem. Pokud se královským manželům v březnu opravdu narodil syn, stal se od srpna 1307 dědicem českého krále, na kterého se netrpělivě čekalo, a zároveň pokračovatelem linie přemyslovského rodu. Vysvětlením, proč v záznamech kronikářů zpráva o potomkovi chybí, může být velmi časná smrt chlapce, pokud opravdu žil.

Osobně se přikláním spíše k verzi o narození dcery. To, že by dcera v pramenech nebyla zmíněna, je poměrně pravděpodobné, málokdy se kronikáři zabývají narozením princezen, které zemřely v dětském věku⁴¹. Na druhou stranu narození prvorozených dcer Anniných současníc, Alžběty Rejčky a Elišky Přemyslovny, ve Zbraslavské kronice zaznamenáno je. Jedná se o případy, kdy se obě dívky dožily dospělého věku. Pokud Annina dcera již v necelém půlroce zemřela, nepovažoval Petr Žitavský zprávu za natolik důležitou, aby ji zaznamenával.

Podle listiny z 21. března 1308, ve které občané kouřimští deklarovali věrnost královskému páru, neměli Anna s Jindřichem v době sepsání listiny žádné potomky. „*Quod ipsum d. Heinricum ac Heredes suos futuros, si quos cum predicta d. Anna,*

³⁹ Jméno Leopold teorii příliš neprospívá, protože není pro rod Menhartovců ani pro Přemyslovce typické, objevuje se hlavně u Habsburků a Babenberků.

⁴⁰ „Anno 1335: Hat Khönig Heinrich sein Leben geendet. Er het drei Gemahlin: Die erste war wie hieuorgesetzt. Frau Anna. Khönigin in Beham. bei dern belham Er ainen Sohn. Leopold genannt, so in seiner Jugent, vor dem Vattern starb. ...“ (Brandis, Jakob Andrä, Freiherr von: Die Geschichte der Landeshauptleute von Tirol. Innsbruck 1850, s. 47).

⁴¹ Výjimku tvoří narození královských dcer, při jejichž porodu královna zemřela – jako v případě smrti královny Guty. (Zbraslavská kronika. s. 116). Častěji bývají dcery zmiňovány až v průběhu jejich života, u příležitosti zásnub, svatby či jiné významné události. (Zbraslavská kronika, s. 123, 236).

*regina nostra, hauerit...*⁴². Tento zápis potvrzuje, že pokud se manželům narodil v roce 1307 opravdu nějaký potomek, zemřel ještě před sepsáním listiny.

Rozluštění této otázky není vzhledem ke skromnosti pramenů úplně možné a proto mohu zůstat pouze u hypotéz. Domnívám se, že Anna s Jindřichem během sedmiletého manželství potomka měli, ale zemřel patrně již v dětském věku⁴³, jak napovídají výše uvedené zprávy. Nikde neexistuje zmínka o Annině neplodnosti a Jindřich děti také mohl mít, což je zjevné z druhého manželství a z existence nemanželských synů. Jediné, o co se můžeme opřít je fakt (podložený několika prameny), že Anna zemřela bezdětná⁴⁴. Sama to potvrdila ve své podrobné závěti, kde se o potomstvu ani slůvkem nezmínila.

7.3 Anna Přemyslovna a její titulatura

Co se týče Anniny titulace v pramenech, panuje zde zajímavá dvojkolejnost. V českých kronikách je jasně patrný subjektivní pohled kronikářů na popisované události a osoby, preferování Elišky Přemyslovny a negativní přístup k Anně. Protipólem tohoto stanoviska je Annino titulování v listinách, které sama vydala, nebo v nich byla zmíněna.

V českých kronikách je Anna poprvé jmenována v souvislosti se svým plánovaným sňatkem jako „panna Anna, sestra krále Václava III.“ „*virgo Anna*“⁴⁵. Po sňatku je Anna kronikáři označována jako „manželka korutanského vévody“ - „*domina Anna, coniunx Chorintiani ducis*“⁴⁶; „Korutancova manželka“ - „*coniunx Karanthiani*“⁴⁷; „vévodkyně korutanská, která se nazývá královnou českou“- „*ducissa Chorinthie, que nunc regina nominatur Bohemie*“⁴⁸. Velmi často jí Petr Žitavský nazývá „sestra panny Elišky, paní Anna“- „*soror virginis Elizabeth, domina Anna*“⁴⁹. Ani jednou nenalezneme Annu jako královnou českou, zbraslavský kronikář se na několika místech zmiňuje, že Anna se královnou českou nazývala, podle Petra jí ale tento titul nepřislouší.

⁴² Emler: RBM II., s. 937, č. 2172.

⁴³ Úmrtnost novorozenců a dětí byla ve středověku velmi častá a muselo se s ní počítat i ve vysokých kruzích. Z těchto důvodů zaznamenávali kronikáři smrt malých princů a princezen jen okrajově. (Kopičková B.: Eliška Přemyslovna. Praha 2002. s. 71-72).

⁴⁴ Zbraslavská kronika. s. 158.

⁴⁵ Tamtéž. s. 148.

⁴⁶ Tamtéž. s. 158.

⁴⁷ Kronika Františka Pražského. s. 375.

⁴⁸ Zbraslavská kronika. s. 171.

⁴⁹ Tamtéž. s. 166.

Jediné, co Petr Žitavský a jeho následovníci Anně Přemyslovně neupírají, je označení „dcera našeho království“ - „*regni nostri filia*“⁵⁰, což poukazuje na její velmi významné postavení dědičky království. Neopomíná dodat, že dcerou našeho království je také Eliška⁵¹. Důvody, proč čeští kronikáři Annu královnou nenazývají, jsou těžko pochopitelné v souvislosti s faktem, že Jindřichovi, proti kterému mají silnou averzi, titul českého krále neupírají.

Je zajímavé, že ani korutanský kronikář Jan z Viktringu Annu nikdy jako českou královnou neoznačuje. Jan psal svou kroniku až po smrti korutanského vévody a neměl důvod k takové zaujatosti, jako Petr Žitavský. Při příležitosti sňatku s korutanským vévodou Annu nazývá „dcera krále českého“ - „*Anna, filia regis Bohemorum*“⁵²; později „manželka Jindřicha, paní Anna“ - „*consors Heinrici, domina Anna*“. Proč pro něj není Anna královnou českou, není jasné.

Opačné stanovisko zaujímá z říšských kronikářů pouze Otakar Štýrský, který nahlíží na české události z úplně jiného úhlu pohledu. Annu téměř vždy nazývá královnou „*kunnigine*“⁵³, méně často pouze ženou vévody Jindřicha. Stejný titul užívá také kronikář kláštera Stams - „*domina Anna, regina Bohemie, prima conchoralis regis Heinrici*“⁵⁴.

Jak na sebe nahlížela sama Anna Přemyslovna je patrné z listin, které vydala. Z označení (z roku 1307) „dědička království českého“ - „*Anna von gottes genaden erbe des kunigreichs ze Beheim, herczogin ze Kragen, grefin ze Tyrol unde ze Gorize*“ jasně vyplývá, že své postavení považovala v neklidných dnech po vymření Přemyslovců za klíčové a na titulaci dědička českého království si zřejmě zakládala. Z vyjádření je patrná hrdost na přemyslovský původ. V dalších listinách, které Anna vydala v době českého panování 1307-1310, se již tituluje „královna česká a polská“ - „*Nos Anna, regina Boh. et Pol.*“⁵⁵ u záležitostí týkajících se Čech a úplný titul královna česká a polská, vévodkyně korutanská, hraběnka tyrolská a gorická - „*königin Anna ze*

⁵⁰Tamtéž. s. 173.

⁵¹ Na Markétu a Anežku, které měly naprosto stejná práva být nazývány „dcerami našeho království“, kronikář často zapomíná. Markéta se v době konfliktu Anny a Elišky na pražském dvoře nevyskytovala a Anežka, která byla ještě malé dítě, žila se svou matkou zřejmě v Hradci.

⁵² Schneider F.: *Iohannis abbatis Victoriensis Liber certrarum*, Teil 2, Hannover 1910, s. 372.

⁵³ Ottokars Österreichische Reimchronik, MGH Deutsche Chronikem V.2, s. 1251, verš 9647.

⁵⁴ Wiessner H.: *Monumenta historica ducatus Carinthiae*. Díl VIII, s. 61, č. 179.

⁵⁵ Emler: RBM II., č. 2203.

*Beheim und Polen, hertzoginne ze Kernden, grävinne ze Tyrol und Görz*⁵⁶ užívá u diplomatického materiálu týkajícího se alpských oblastí.

V posledním údobí života po nuceném odchodu z Čech se zmiňovaného titulu nikdy nevzdala. Cítila se stále právoplatnou královnou Čech zbavenou trůnu na základě spiknutí. V její závěti několikrát čteme „*künigin Anna von Beham*“⁵⁷.

Listiny, ve kterých je Anna zmiňována, dokazují, že ji minimálně část české veřejnosti, na rozdíl od kronikářů, českou, ale také polskou královnou titulovala⁵⁸. Stejně označení nalezneme také v listinách vydaných Jindřichem Korutanským za Annina života – „*domine Anne, regine Bohemie*“⁵⁹, i po její smrti – „*verstorben Gattin Anna, quondam regine Bohemie*“⁶⁰.

Není náhodou, že právě z titulace Anny Přemyslovny v kronikách a listinách vysvítá celý její příběh ve své typické rozpolcenosti. Ačkoli se sama cítila po smrti bratra oprávněnou dědičkou českého království a po boku svého legitimně zvoleného muže českou královnou, nikdy si v domácích kronikách toto označení nevysloužila. Byla českou královnou, dokonce první z přemyslovského rodu, kronikáři v její vlasti jí však titul upírali, a proto se do českých dějin jako královna vlastně nikdy nevepsala.

⁵⁶ Wiessner H.: *Monumenta historica ducatus Carinthiae*. Díl VII., č. 595.

⁵⁷ Schönach L.: *Beiträge zur Geschichte der königin Anna von Böhmen († 1313)*. In: *Mitt. d. Ver.*; č. 45, s. 130 - 133.

⁵⁸ Emler: *RBM II.* č. 2172.

⁵⁹ Schönach L.: *Beiträge zur Geschichte der königin Anna von Böhmen († 1313)*. In: *Mitt. d. Ver.*; č. 45, s. 129.

⁶⁰ Wiessner H.: *Monumenta historica ducatus Carinthiae*. Díl VIII., s. 71, č. 218.

8 Druhý odchod do Tyrol

8.1 Útěk z vlasti

Jindřich Korutanský ve chvíli, kdy vojska Jana Lucemburského ovládla velkou část Prahy, boj o České království vzdal a nepomýšlel už na nic jiného, než jak se co nejrychleji dostat do své milované alpské země. Fridrich Míšeňský tak bezradný nebyl, stále ještě ovládal Malou Stranu a Hrad. Zvažoval další postup a myslel především na sebe a nároky svého rodu. Jednal proto s vyslancem lucemburské strany, Petrem Mohučským, který mu nabízel, že sporná léna v Durynsku a Míšni (o která válčili Wettini už s Albrechtem Habsburským) budou římským králem uznána za majetek Wettinů v případě, že míšeňská posádka vyklidí Hrad a Malou Stranu. Po několikadenním jednání se obě strany dohodly na odchodu míšeňských vojsk¹.

„*Když se král Jan zdržoval v městě v pokoji, Korutanec na Hradě ve zmatku, konala se mezi nimi po pět dní za sebou rozličná vyjednávání, zda by se snad mohl najít mezi těmito knížaty nějaký přiměřený způsob dohody.*“² Jindřichovi a Anně nezbývalo než jednat o kapitulaci a možnostech čestného odchodu z Čech. Manželé žádali zabezpečení průchodu na zemské hranice, odkud chtěli s pomocí bavorských vévodů pokračovat do Tyrol. Obávali se msty některých českých šlechticů, které si zneprátelili. Jednání asi neprobíhalo příliš hladce a tak se do něj vložila samotná královna Anna³. Scénu, kdy královna přišla prosebně za Petrem Mohučským a při památce svého otce jej žádala, aby ji už dále nepokořoval a umožnil jí a jejímu muži bezpečný odchod, zachytil dokonce na dvou místech své kroniky Jan z Viktringu⁴. Mohučský arcibiskup jí byl ochoten vyhovět a slíbil jí, že nebudou stíháni říšským vojskem. Anně šlo také o

¹ Konečnou smlouvu uzavřeli 19.12.1310. Jan Lucemburský se Fridrichovi zavázal poskytnout v případě nutnosti vojenskou pomoc proti komukoli s výjimkou Říše. (Šusta J.: Počátky Lucemburské 1308-1320. Praha 2002, s. 123).

² Zbraslavská kronika. s. 226.

³ Jirí Spěváček vidí Anninu roli v prosincovém jednání jako velmi důležitou: „*Díky rozhodnosti Anny Korutanské, která se vrhla k nohám Petra z Aspeltu s prosbou, aby byli všichni ušetřeni a mohli ve zdraví odjet, proběhla kapitulace bez krveprolití.*“ (Spěváček J.: Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1320. Praha 1994, s. 141).

⁴ „*Consors Heinrici domina Anna ad pedes presulis procidit, securum de regno exitum poscit, beneficia, que a patre suscepit, in memoriam ei duxit. Qui eam cum marito et omni subpellectile et familia exituram sine offendiculo disposuit, Romanorum regis gratiam sibi affluenter commentandam in posterum in omnibus et ad omnia repromisit.*“ (Schneider F.: Iohannis abbatis Victoriensis Liber certarum, Teil 2, Hannover 1910, s. 15, 39).

poskytnutí dopravních prostředků a ochrany na namáhavou zimní cestu, ale v tom již neuspěla.

Jan z Viktringu jako jediný z kronikářů zaznamenal Anninu potupnou situaci po převratu v Čechách. Z jeho slov vyplývá, že Anna trpěla dvojí zradou. Za první stála její sestra, která byla nyní českou královnou. Eliška se nedokázala ani ve chvíli svého triumfu zachovat vůči Anně velkoryse a neposkytla jí ani požadované povozy a koně pro ni a dívky, které ji doprovázely⁵. Událost vypovídá o Eliščině povaze, o její zatvzelenosti, povýšenosti a zřejmě i nenávisti, kterou tehdy vůči sestře pociťovala. Anna jí to nikdy nezapomněla a až do své smrti neakceptovala její pozici české královny.

Druhým, kdo manžele ve chvíli, kdy to nejvíce potřebovali, zradil a neposkytl jim ochranu, byl Jindřichův bavorský strýc, falckrabě Rudolf. Ten právě s družinou opouštěl České království a odmítl Jindřichovi a Anně pomoci při jejich odjezdu ze země. Obával se, že by upadl v nemilost římského krále.

Manžele nakonec zachránili norimberský purkrabí Fridrich, Jindřichův příbuzný, a hrabě z Oettingen, kteří se zrovna také vraceli domů a poskytli jim na cestu svůj doprovod⁶.

Jindřich s Annou byli nuceni již podruhé potupně opustit České království. Odchod byl pro Annu Přemyslovnu mnohem bolestnější, než ten první, protože byla z milované země vypuzena vlastními lidmi, těmi, kteří jí a jejímu muži ještě nedávno přísahali věrnost. Největší zášť v tu chvíli cítila zřejmě vůči vlastní sestře Elišce, bez které by se celá lucemburská akce nepodařila. Manželé opustili Pražský hrad tajně a jen s malou družinou se před svítáním 9. prosince 1310 vydali se na cestu do Bavorska⁷. Jen náhodou se u Křivoklátu nesetkali s trojicí cisterciáckých opatů, kteří byli hlavními strůjci spiknutí proti nim. Ti se teprve nyní, když už měli jistotu, že Jan Lucemburský zvítězil, vraceli z Bavorska domů. Podle zbraslavského kronikáře s sebou Jindřich s Annou vzali jako rukojmí pražského měšťana Jindřicha, řečeného od Kamene, a několik měšťanských synů. Ty osvobodil nedaleko za Prahou, někde na Berounsku,

⁵ „...primus, quod a sorore, que modo regina terre fuerat, nec subsidium evectiois neque in curribus neque in equis habere potuit pro se vel pro puellis et earum sarcinulis transportandis...“ (Schneider F.: Iohannis abbatis Victoriensis Liber certrarum, Teil 2, Hannover 1910, s. 15, 39).

⁶ Schneider F.: Iohannis abbatis Victoriensis Liber certrarum, Teil 2, Hannover 1910, s. 15, 40.

⁷ Šusta J.: Počátky Lucemburské 1308-1320. Praha 2002, s. 122. Oproti tomu Petr Žitavský uvádí, že manželé prchli o půlnoci 9. prosince a to s celou svou družinou a Pražský hrad za sebou zanechali s otevřenými branami. (Zbraslavská kronika. s. 226).

pan Vilém Zajíc z Valdeka⁸. Jinak už prchajícího krále o nic obrat nemohl, protože Jindřich s Annou z Čech žádné cennosti či poklady neodnášeli. Opustili království zřejmě bez jakýchkoli finančních prostředků, takže si na cestu museli půjčovat⁹.

8.2 Život v alpských zemích (1311-1313)

Manželé cestovali přes bavorská města Landshut a Mnichov (do kterého dorazili 12. ledna 1311) do tyrolského Innsbrucku. Vraceli se do alpských zemí, jejichž nyní jediným pánem Jindřich byl. Vévodův starší bratr Ota, se kterým se o správu země dělil, zemřel totiž v květnu roku 1310, aniž by zanechal mužského potomka. Jindřichovi připadla vláda nad rozsáhlým alpským územím Korutan a Tyrolska. Pro Annu to byla malá satisfakce za opuštění Českého království. Finanční situace manželů nebyla o mnoho lepší než v Čechách a zastavování různých statků a majetků nebralo konce. Jindřich se musel vypořádat se závazky, které už vznikly během české vlády¹⁰.

Anna se až do konce svého života nikdy nevzdala titulu české královny a nikdy tím neuznala nástupnictví Lucemburků. Stejně tak Jindřich ji ve všech listinách během jejího života i po smrti tituloval Anna, královna česká. Ani on v tomto smyslu nikdy nepřestal být českým králem a zatvrzele se až do smrti tituloval „König von Böhmen und Polen“ (jen od užívání titulu polského krále později ustoupil).

V Tyrolsku žili manželé se svým dvorem zřejmě v „královském paláci“ ve městě Hall (budova dnešní městské radnice)¹¹. Rezidence se královským palácem nazývala od dob Jindřichovy české vlády až do jeho smrti roku 1335. Jindřich byl přesvědčen, že užívá-li královský titul, musí mít také svou královskou rezidenci.

Vztah korutanského vévody k římskému králi Jindřichovi VII. byl po českých událostech pochopitelně velmi chladný a nepřátelský. Když se Jindřich VII. chystal na římskou korunovaci, chtěl jet nejkratší cestou, tzn. přes brennerský průsmyk, území ovládané Jindřichem. Žádal proto korutanského vévodu o možnost přejezdu, ale Jindřich mu to neumožnil. Lucemburk si ho chtěl usmířit nabídkou účasti na římské jízdě, ale i to se setkalo ze strany korutanského vévody se zamítavým stanoviskem.

⁸ Zbraslavská kronika. s. 226.

⁹ Vyplývá to z listiny ze 14. února 1311, kterou Jindřich vydal v Innsbrucku, a ve které nařídil vyplatit 110 marek za zástavy, které učinil cestou z Čech. Listinu otiskl Schönach L.: Eine Urkunde könig Heinrichs von Kärnten aus dem Jahre 1311. In: Mit. D. Ver. 50, s. 628, 629.

¹⁰ K tomu Jaksch A.: Geschichte Karnten bis 1335. Klagenfurt 1929, díl II. s. 183, 184.

¹¹ Viz. Příloha č. 3.

K urovnání vztahů za života Jindřicha VII. Lucemburského už nedošlo. Římský císař zemřel během pobytu v Itálii 24. srpna 1313.

Naopak vztahy s Habsburky se vévoda po útěku z Čech snažil urovnat. Podařilo se mu to hlavně díky své sestře, královně Alžbětě, vdově po římském králi a matce Fridricha Habsburského. Ta patřila k hlavním zprostředkovatelům míru mezi oběma příbuznými, v rámci něhož byly zrušeny i závazky plynoucí ze znojenských úmluv. Přátelské vztahy mezi Menhartovci a Habsburky se po sedmi letech vrátily do starých kolejí¹². I Anna Přemyslovna částečně změnila svůj pohled na některé Habsburky. S římskou královnou vdovou měla zřejmě dobré vztahy, o čemž svědčí i perlový náhrdelník, která Anna od své švagrové dostala.

Mezi Anniny blízké přítelkyně a společnice v letech 1311-1313 patřily dcery hraběte Waltera ze Sternberka Kateřina, Anna a Markéta, které byly na dvoře Jindřicha a Anny vychovávány¹³. Co se týče dalších osob spojených s královniným dvorem, jsou nám známa ještě jména dvorních dam, Hedviky a Gredlein, královnina kaplana Jindřicha (zmiňován roku 1312), kancléře královny Fridricha, písaře Bernarda, komořího Stebleina, zpovědníka Wolframa, kaplana Alberta a krejčího Jakuba (všichni zmiňováni v závěti). Anna Přemyslovna měla samozřejmě své vlastní služebné, kolik jich bylo v Čechách nevíme, ale v Tyrolsku a Korutanech jich bylo pět, jak vyplývá ze zprávy z 5. července 1313¹⁴.

V listopadu 1312, předtím než manželé Tyrolsko opustili (Jindřich na rok, ale Anna navždy), měla Přemyslovna možnost setkat se s velkou částí Jindřichovy rodiny. Korutanský vévoda totiž nechal sloužit velkou zádušní mši za své rodiče a sourozence v klášteře Stams. Mše se kromě Jindřicha a Anny účastnili mnozí příbuzní, kteří se k této příležitosti sjeli až z Kraňska či Vídně¹⁵. Poté, ještě v zimních měsících, Jindřich odjel do Korutan a s ním zřejmě z Tyrolska odcestovala i jeho mladá žena.

¹² Mírová smlouva mezi rody byla uzavřena 17. dubna 1311 v Pasově. (Fräss – Ehrfeld C.: Geschichte Kärntens. Díl I. Das Mittelalter. Klagenfurt 1984, s. 377).

¹³ Jindřich Korutanský se o ně postaral i po Annině smrti tím, že jim našel vhodné ženichy. Markétu provdal roku 1315 za Johana von Ramus, Kateřinu za Jindřicha von Seefeld a Annu roku 1322 za Fridricha von Horberg. (Jaksch A.: Geschichte Karntens bis 1335. Díl II. Klagenfurt 1929, s. 186).

¹⁴ Schönach L.: Beiträge zur Geschichte der königin Anna von Böhmen († 1313). In: Mitt. d. Ver.; č. 45, s. 123.

¹⁵ Jaksch A.: Geschichte Karntens bis 1335. Díl II. Klagenfurt 1929, s. 188.

8.3 Annina smrt

Anna Přemyslovna si na život v alpských zemích asi nikdy úplně nezvykla, zřejmě i pro nedostatek času. Ve věku nedožitých dvaceti tří let zemřela v Lublani. I přes to, že se nám zachovala její podrobná závěť a několik důležitých zpráv, které se o její smrti zmiňují, zůstávají některé nezodpovězené otázky.

Anna Přemyslovna zemřela 3. září roku 1313 v hlavním městě Kraňska, Lublani. Neznáme důvod, proč Anna před svou smrtí do Kraňska cestovala, a patrně již nezjistíme příčinu královniny smrti. Žádný z pramenů, které se o její smrti zmiňují, neposkytuje ani náznak vysvětlení. Nešťastná náhoda či náhlá smrt to být nemohla, protože Anna stačila ještě sepsat svou závěť. Byla si vědoma, že umírá, a proto k sobě přivolala duchovní, jimž se vyzpovídala. Poslední pomazání dostala od biskupa Jana Brixenského, člověka, kterému důvěřovala a kterého znala ještě jako přítele jejího otce Václava. Řada duchovních dosvědčila Anninu závěť, nechyběli mezi nimi zmiňovaný biskup Jan Brixenský, biskup Jindřich z Gurku, Ditrich, farář ze St. Veit, opat augustiniánů Petr z Liebenbergu, bratři Ditrich a Jindřich, Annin zpovědník Wolfram a také Ditrich a Mikuláš, zemští písaři z Lublani.

Závěť se do dnešních dnů nedochovala v originále, ale máme alespoň přepis, za který vděčíme kronice Jakuba Andrä von Brandis. Brandis měl k dispozici patrně originál závěti, kterou přepsal do němčiny jeho doby, tj. do němčiny první poloviny 17. století¹⁶.

Annina závěť, kterou sepsal bolzánský kněz, je adresována Jindřichovi „*Lieber herr und würt, chünig Hainrich*“, kterého Anna hned v úvodu žádá, aby tuto poslední vůli pro klid její duše naplnil.

Anna si už uvědomovala blízkou smrt a vybrala si sama místo svého posledního odpočinku. Přála si být pohřbena v Bolzánu, v klášteře dominikánů¹⁷, kterému odkázala jak finanční hotovost, tak svoje zlaté¹⁸ a hedvábné šaty a jiné látky, ze kterých měla být zhotovena mešní roucha. Anna dokonce v závěti určila, v jakých šatech si přeje být pohřbena (tj. v šatech z červeného a zeleného sametu). Jindřich poslední přání své ženy

¹⁶ Brandis, Jakob Andrä, Freiherr von: Die Geschichte der Landeshauptstadt von Tirol. Innsbruck 1850, s. 48. Závěť je otištěna také v článku L. Schönacha: Beiträge zur Geschichte der Königin Anna von Böhmen († 1313). In: Mitt. d. Ver.; č. 45, s. 130-133.

¹⁷ Z tohoto kláštera byl Annin zpovědník Wolfram, na kterého královna v závěti také myslela. Wolfram byl i po smrti královny poměrně vlivnou osobou u dvora Jindřicha Korutanského.

¹⁸ Podle Augusta Jaksche tyto zlaté šaty Anna nosila jako české královna při slavnostních příležitostech (Jaksch A.: Geschichte Karntens bis 1335. Díl II. Klagenfurt 1929, s. 190).

respektoval a dominikánský klášter v Bolzáně se opravdu stal místem posledního odpočinku české královny¹⁹. Jakub Andrä von Brandis se ve své kronice zmiňuje, že u Annina hrobu byla až do jeho doby (tzn. do roku 1628) uložena také pozlacená stříbrná koruna, která snad patřila poslední Přemyslovně²⁰.

Anna se až do smrti cítila být právoplatnou dědičkou Českého království a proto nikdy neuznala nástup Jana Lucemburského a Elišky na český trůn. Svému muži v závěti odkázala všechna práva, která měla k Českému království a k Moravskému markrabství. Mimo to mu darovala své šperky, svícny a poháry, z nichž některé měla ještě po svém otci a některé dostala od své švagrové Alžběty, vdovy po Albrechtu Habsburském. Svou přemyslovskou rodinu v celé závěti záměrně ani slůvkem nezmínila. Nemohla zapomenout na potupu a zradu, které se jí v Čechách dostalo, a nikdy se s ní nevyrovnala.

Jako královna nezapomněla v poslední vůli obdarovat alespoň tím málem, co měla, kláštery v Tyrolsku, Korutanech a Kraňsku. Myslela také na své dvorní dámy a hraběnky ze Sternberka, kterým odkázala kromě finanční částky své osobní věci koberce, šaty, kabát nebo kožich. Vše ostatní rozdělila po malých částkách mezi své dvorské úředníky (písaře, komorníka, krejčího, zповědníka, kaplana atd.) a své služebné. Nechtěla zůstat nikomu dlužna a proto Jindřicha žádala, aby všechny její závazky pro klid její duše vyrovnal²¹. Přála si také, aby pánům z Lublaně, u kterých strávila poslední dny života, nahradil všechny nepříjemnosti, které z jejího pobytu měli.

Jindřich se svou ženou v posledních dnech jejího života nebyl²². Zpráva o její smrti ho zaskočila a zřejmě i zdrtila, jak vyplývá z listu, ve kterém o skonu manželky informuje 10 tyrolských zemských správců. „*Non possumus vultum hilarem pretendere, quos manus domini gravi tactu graviter contristavit, inmatura etenim nobis morte carissimam consortem nostram ex regali ortam origine nobis preripuit violenter...*“²³. Dopis tyrolským zemským správcům byl sepsán týden po smrti královny v Lublani.

¹⁹ „...prima consors Anna mortua in Laybaco ibique subterrata postea in Bosanum transfertur...“ (Schneider F.: Iohannis abbatis Victoriensis Liber certarum, Teil 2, Hannover 1910, s. 114).

²⁰ Brandis, Jacok Andrä, Freiherr von: Die Geschichte der Landeshauptleute von Tirol. Innsbruck 1850, s. 48.

²¹ Některé Anniny dluhy vyrovnával ještě roku 1316. (Wiessner H.: Monumenta historica ducatus Carinthiae. Díl VIII., s. 99, č. 320).

²² Jindřich Korutanský do Lublani přijel hned, co se smutnou zprávou o smrti manželky dověděl. Z jeho itineráře vyplývá, že 1.9. se nacházel v Brixenu, 4.9. v Gries, 7.9. v Mühlbachu a 10.9. v Lublani. (Wiessner H.: Monumenta historica ducatus Carinthiae. Díl VIII., s. 59-61).

²³ Wiessner H.: Monumenta historica ducatus Carinthiae. Díl VIII., s. 61, č. 180. Z dopisu se dá usuzovat, že ho smrt manželky, kterou měl rád, velmi zasáhla.

Jindřich jim nařídil, aby oznámili královninu smrt a nechali za ni v Tyrolsku sloužit mše. On sám se pak účastnil 13. září 1313 mše za zemřelou manželku, kterou sloužil brixenský biskup Jan z Ostrova, dávný dvořan a přítel Václava II.

Na památku Anny Přemyslovny měly být z rozhodnutí korutanského vévody každoročně v den její smrti slouženy mše v klášteře Tegernsee (Bavorsko)²⁴, Neustift (Tyrolsko)²⁵, Michelstätten (Kraňsko)²⁶, Millstatt (Korutany)²⁷.

Zprávu o smrti Anny Přemyslovny přináší několik pramenů, díky nimž můžeme určit i přesný den úmrtí na 3. září roku 1313²⁸. V českých kronikách bychom ale tuto informaci hledali marně. Jedině Petr Žitavský se zmiňuje o tom, že Anna „zemřela bezdětná v Korutanech roku 1313“ a předesílá, že o tom pojednávají obsírněji následující kapitoly, ale není tomu tak²⁹.

Anna se s Eliškou před smrtí již neusmířila a zřejmě jí ani neodpustila. Jen čas by snad mohl celý sesterský konflikt zmírnit, ale ten Anna neměla. Zemřela příliš brzy, kdy vzpomínka na České království zůstávala čerstvá a bolestná. Zato Eliška, která byla při Annině odchodu tak hrdá a neoblomná, na sestru, zdá se, v dalších letech svého života myslela a jejich roztržka ji patrně trápila. Možná také zpytovala svědomí a pochybovala, jestli se tenkrát rozhodla správně. Manželství s Janem Lucemburským nebylo takové, jaké si představovala, a ani s jeho panováním v Čechách nemohla být spokojena. Na Annu vzpomněla v roce 1320, když obdarovala dominikánky u Sv. Vavřince s podmínkou, že nechají sloužit mše o výročí smrti jejich rodičů, bratra Václava „a také sestry paní Anny, kdysi vévodkyně Korutanské“³⁰. Na svou starší sestru myslela také ve chvíli, kdy se jí narodila 27. března roku 1323 dvojčata, která symbolicky pojmenovala Anna a Eliška³¹. Snad tím chtěla vyjádřit svůj vztah k zesnulé sestře, kterou v období svého vlastního vyhnanství z Čech pochopila.

²⁴ Schönach L.: Beiträge zur Geschichte der Königin Anna von Böhmen († 1313). In: Mitt. d. Ver.; č. 45, s. 124.

²⁵ Tamtéž. s. 124.

²⁶ Jaksch A.: Monumenta historica ducatus Carinthiae. Díl VIII., s. 62, č. 182.

²⁷ Tamtéž. s. 71, č. 218.

²⁸ K tomu Schönach L.: Beiträge zur Geschichte der Königin Anna von Böhmen († 1313). In: Mitt. d. Ver.; č. 45, s. 124.

²⁹ Zbraslavská kronika. s. 158.

³⁰ Emler J.: RBM III. s. 255, č. 603.

³¹ Zbraslavská kronika. s. 336.

8.4 Život Jindřicha Korutanského

Jindřich Korutanský svou ženu přežil o dvacet dva let. Do smrti mu ji připomínal jak královský titul, který mu Anna společně s právy k českému království odkázala, tak její nikdy nesplacené věno. Korutanský vévoda, který věčně potřeboval nějaké finanční prostředky, si na to nejednou stěžoval. Nedůstojné spory s českým státem ohledně Annina věna se táhly minimálně až do podzimu roku 1333, kdy o něm s Jindřichem Korutanským jednal mladý Karel IV³².

Jindřichovo další panování bylo z hlediska mezinárodní politiky poměrně úspěšné. Zpočátku se jeho politické aktivity orientovaly především na Habsburky, s nimiž měl od roku 1311 opět vřelé vztahy. Po smrti Jindřicha VII. podporoval z pochopitelných důvodů volbu svého synovce Fridricha Habsburského římskoněmeckým králem. Fridrichovi se hodil každý kurfiřtský hlas a proto byl ochoten uznat Jindřicha, který se tak ostatně sám tituloval, jako českého krále. Jindřich Korutanský se tentokrát římské volby účastnil a svým sporným kurfiřtským hlasem Fridricha podpořil³³. Volba skončila patem a tak měla Říše opět dva krále, Fridricha Habsburského a Ludvíka Bavora. Rozhodující bitvy u Mühldorfu, 28. září 1322, se na straně Fridricha Habsburského účastnily také oddíly jeho korutanského strýce.

V následujících letech zastával Jindřich Korutanský v říšské politice především roli zprostředkovatelkou. Je to patrné už v září 1323, kdy zorganizoval schůzku obou rivalů v Mnichově, na níž Ludvík Bavor Fridrichovi navrhoval mírovou dohodu³⁴.

Jindřich se patrně dlouho nevzdával naděje na znovuzískání české koruny. Jeho malé šance mírně vzrostly roku 1317, kdy se české panstvo vzbouřilo proti Janu Lucemburskému a obrátilo se na Fridricha Habsburského. Vídeňských jednání mezi představiteli české šlechty a Fridrichem se účastnil i Jindřich Korutanský, který věřil, že by se situace mohla zvrátit v jeho prospěch. Měl k tomu své důvody, neboť mu Fridrich Habsburský slíbil dopomoci, bude-li to možné, k českému trůnu³⁵. Panská opozice se nakonec v únoru 1318 v Domažlicích s Janem dohodla a malá naděje Jindřicha Korutanského se rozplynula. Snahy na získání české koruny poté definitivně vzdal a věnoval se převážně domácí a říšské politice.

³² Bobková L.: Velké dějiny. Díl IV. s. 127.

³³ Spory ve vedly nejen o český kurfiřtský hlas, ale také o hlas saský.

³⁴ Šusta J.: Král cizinec. Praha 1939. s. 361.

³⁵ Fridrichovi šlo především o zajištění stálé podpory a pomoci korutanské strany v boji o říšskou korunu. (Šusta J.: Dvě knihy českých dějin. Počátky Lucemburské. Praha 2002. s. 279).

Korutanský vévoda byl i po smrti své první ženy velmi často ve finančních nesnázích. Celá česká vláda stála na počátku kolotoče dluhů, kterých se ani v následujících letech nedokázal zbavit. Mohlo za to i jeho neúměrné hospodaření a pověstná rozhazovačnost. Proto mu přišlo vhod, když ho na podzim roku 1321 Fridrich Habsburský z pozice římského krále pověřil říšským vikariátem nad Padovou a Trevisem. Měl tato města bránit proti vojskům veronského vladaře Cangrandeho della Scalla. Jindřich v tom ale spatřoval především zdroj příjmů a prostředek k vlastnímu obohacení. Konráda z Aufenštejna pověřil obranou města, což ale podle dobových kronikářů³⁶ znamenalo vydírání měšťanů a vymáhání peněz za poskytnutou ochranu. Obyvatelé obou měst se proto raději rozhodli poddat se Veroně a zbavit se tak v severní Itálii nenáviděného korutanského vévody³⁷.

Jindřich Korutanský se po Annině smrti ještě dvakrát oženil. Druhé manželství uzavřel 15. srpna 1315 s Adélou Brunšvicou. Bylo mu už přes čtyřicet a neměl zatím žádné potomstvo. Toužil hlavně po synovi, který by mohl převzít vládu v celém korutansko - tyrolském panství. Z manželství vzešly dvě dcery, Adéla, narozená roku 1317, a o rok mladší Markéta. Ani toto soužití nevydrželo dlouho, protože Adéla Brunšvicá po pěti letech, 18. srpna 1320, zemřela.

Jan Lucemburský, který si chtěl korutanského vévodu naklonit na svou stranu (a stranu Ludvíka Bavora), Jindřichovi na počátku 20. let navrhoval zprostředkování dvou sňatků. Marie, Janova sestra, se měla provdat za stárnoucího Jindřicha a mladý Václav, syn Jana Lucemburského, se měl oženit s korutanskou princeznou, patrně Markétou³⁸. Jindřich se sňatky souhlasil, ale ani jeden se nakonec, jak uvádí korutanský kronikář Jan z Viktringu, „kvůli odporu Marie Lucemburské“, která se rozhodnutí bratra vzepřela, nerealizoval.

Jan Lucemburský se myšlenky na sňatkové spojení s alpskými zeměmi nevzdával a přišel roku 1324 s novým sňatkovým projektem. Nevěstou korutanského vévody se měla tentokrát stát Janova sestřenice Beatrix Brabantská. Jindřich Korutanský měl dostat kromě desetitisícového věna také dvacet tisíc hřiven za nezaplacené věno své

³⁶ Dobu Jindřichova vikariátu rozhořčeně popisuje Albertino Mussato: *De gestis Italicorum post mortem Heinrici VII. cesaris libri XII.*

³⁷ Gasser F.: *König Heinrich von Böhmen.* Innsbruck 1950. s. 126.

³⁸ Roku 1321 bylo Jindřichovi již přes 50 let a měl pouze 2 dcery. Starší Adéla byla psychicky nemocná a tak se prozatím jako jediná dědička velkého alpského panství jevila Markéta Tyrolská, Jindřichova mladší dcera.

zesnulé manželky Anny³⁹. Jindřichova dcera, která si vezme Janova syna Jana Jindřicha, měla od českého krále dostat deset tisíc hřiven ve formě nemovitostí a urbury na Moravě a dvacet tisíc hřiven jako jitiční dar. Mimo to český král Jindřichovi slíbil nahradit i škody, které v Čechách v letech 1306-1310 utrpěl, vzdá-li se všech nároků a práv na České království⁴⁰.

Vévoda Jindřich se vším souhlasil a se sňatkem s Beatrix Brabantskou již počítal. Dal dokonce poblíž kláštera Wilten na podzim 1324 postavit nákladné stany pro svatební hosty a z důvodu svatebních nákladů vybíral daně nejen od svých poddaných, ale také ve svém vikářství v Padově a Trevisu. Na nevěstu ale čekal marně, nedorazila ani v první půli roku 1325. Když hrozilo ztroskotání pracně smluvených námluv, vypravil se situaci do Innsbrucku řešit sám Jan Lucemburský, který sliboval, že tentokrát slovo dodrží a nejpozději do 24. srpna dopraví nevěstu i syna do Tyrol. K tomu bylo stanoveno odškodné za Jindřichovy české náklady v letech 1306-1310 v hodnotě 10 tisíc hřiven. Měly být splaceny do přesně stanoveného termínu spolu s Anniným dlužným věnem.

Stejně jako před lety ani tentokrát Jan své sliby ohledně Jindřichova manželství a Annina věna nedodržel a korutanskému vévodovi už docházela trpělivost. Využili toho Habsburkové, kteří Jindřichovi nabídli jinou nevěstu, Beatrix Savojskou⁴¹. Korutanský vévoda nabídku přijal a v únoru 1328 se potřetí oženil. Janu Lucemburskému se podařilo udržet alespoň dohodu o druhém sňatku jeho syna Jana Jindřicha a Markéty Tyrolské. Od října 1327 byl dokonce mladý Jan Jindřich vychováván jako budoucí manžel Markéty na hradě Tyrol. Manželství korutanského vévody a Beatrix Savojské nepřineslo podle očekávání žádného potomka, Jindřichova manželka zemřela opět dříve než on. Vše nasvědčovalo tomu, že Markéta Tyrolská a její budoucí manžel se po Jindřichově smrti stanou, k nelibosti Habsburků a Wittelsbachů, dědici rozsáhlého alpského panství.

Jindřich Korutanský se dožil na středověk požeňnaného věku šedesáti pěti (nebo sedmdesáti) let. Zemřel 2. dubna 1335 v Tyrolsku, aniž by se dočkal legitimního syna⁴² a dědice. Byl pohřben v rodové hrobce Menhartovců v klášteře Stams.

³⁹ Přestože Annino věno bylo deset tisíc hřiven, v listině se opravu uvádí dvacetitísíková částka.

⁴⁰ Vše je obsaženo v listině krále Jana z 2. července 1324. (Emler J.: RBM III. s. 378, č. 996).

⁴¹ Beatrix Savojská byla sestra manželky Leopolda Habsburského, Kateřiny. Zároveň ale byla přes svou matku, Marii Brabantskou, příbuzensky spojena s Lucemburky.

⁴² Jindřich měl pouze dva nemanželské syny.

Záhy po jeho smrti se rozpoutal zápas o korutansko - tyrolské dědictví, který v lecčem připomínal boj o dědictví Přemyslovců po olomoucké vraždě. Ironií osudu byla jeho hlavní hrdinou opět žena - dědička, Markéta Tyrolská, a dalšími aktéry Lucemburkové, Habsburkové a Wittelsbachové. Ale to by už byl jiný příběh⁴³.

Se smrtí Jindřicha Korutanského odešly i skutečné vzpomínky na Annu Přemyslovnu, všichni, kdo ji znali, byli již většinou po smrti a tak se její životní příběh začal vyvíjet svou vlastní cestou. Jeho podobu určovali kronikáři a různým způsobem interpretovala historická tradice.

⁴³ K boji o kotutansko-tyrolské dědictví Bobková L.: Velké dějiny. Díl IV. s. 152-156, 174-180; Šusta J.: Král cizinec. Praha 1939. s.153-156. K Markétě Tyrolské Baum W.: Margarete Mautasch. Vídeň 2004.

174

9 Závěr

Když se 15. října roku 1290 Anna jako druhá dcera královských manželů Václava a Guty narodila, vypadalo to, že ji čeká tradiční život přemyslovské princezny. Měla strávit dětství u pražského dvora svých rodičů a poté se zasnoubit a vdát za nějakého významného ženicha, kterého jí otec vybere. A opravdu až do roku 1306 Annin život z této dráhy nijak nevybočoval. Po svatbě s Jindřichem Korutanským ho následovala do jeho vlasti a začínala si zvykat na nové postavení vévodkyně korutanské a hraběnky tyrolské.

V létě osudného roku 1306 se jí ale život zásadně změnil. Olomouckou vraždou přišlo České království o svého panovníka a žádný další Přemyslovec, který by se mohl vlády ujmout, neexistoval. Jedinou návaznost na domácí dynastii představovaly mladé Přemyslovny, sestry krále Václava III. Anna mezi nimi zaujímala nejdůležitější místo, protože byla nejstarší a vdaná. Otázkou zůstává, zdali volební sněm, který se sešel k volbě nového krále, respektoval dědičné nároky posledních Přemysloven jen z vlastní vůle, nebo se opíral o právní výklad situace obsažený v jakémsi „císařském privilegii“, jak se o něm zmiňují někteří kronikáři. Historikové zaujímají k této záležitosti různorodá stanoviska. Osobně se domnívám, že teorii o existenci takového privilegia o dědičnosti královských dcer by mohl podepřít také fakt, že Anna se po svém prvním nuceném odchodu roku 1306 v Tyrolsku titulovala jako „dědička českého království“.

Anna se dědictví po předcích dočkala po volbě svého muže českým králem roku 1307. Stala se první českou královnou z přemyslovského rodu a tohoto postavení se pochopitelně nechtěla vzdát. Uvědomovala si, že pozice Jindřicha Korutanského v Čechách je vratká a snažila se mu v mezích svých možností pomoci. Když se dověděla o tom, že její mladší sestra, se kterou strávila dětství a dospívání, se postavila do čela opozice, musela zaujmout rázné stanovisko. Konflikt, který se mezi posledními Přemyslovnami rozhořel, nevyvolala Anna, nýbrž Eliška, která se rozhodla chopit nabízené příležitosti, přestože to znamenalo svrhnout vlastní sestru, která měla k trůnu po volbě jejího manžela českým králem, nepochybně větší práva. Anna svůj boj o přemyslovské dědictví prohrála, ale s porážkou se nikdy nesmířila.

Po nuceném zimním odchodu z Českého království v roce 1310 už Anna svou rodnou zemi nikdy nespátřila. Žila dva roky se svým mužem v Tyrolsku a poté několik měsíců v Korutanech a Kraňsku, kde ji v Lublani zastihla smrt. Proč zemřela, se už

zřejmě nedovíme, ale díky rozsáhlé závěti si můžeme alespoň představit, jaké byly její poslední myšlenky. I po odchodu z Čech se cítila právoplatnou dědičkou království a proto i všechna svá práva k české a moravské zemi odkázala svému muži.

Annino místo v dějinách není zanedbatelné a ona sama si jistě zaslouží, abychom ji nazývali českou královnou.

10 Seznam pramenů a literatury

10.1 Prameny

Beneš Krabice z Weitmile: *Kronika Pražského kostela*, in: *Fontes rerum Bohemicarum* IV. ed. J. Emler, Praha 1884, s. 457-548.

Brandis, Jacok Andrä, Freiherr von: *Die Geschichte der Landeshauptsleute von Tirol*. ed. Wagner, Innsbruck 1850.

František Pražský: *Kronika Františka Pražského*, in: *Fontes rerum Bohemicarum* IV. ed. J. Emler, Praha 1884, s. 347-456.

Karel IV. Vlastní životopis. – *Vita Caroli Quarti*. Překlad J. Pavel, Praha 1987.

Kronika tak řečeného Dalimila. Překlad ze staročeského originálu M. Krčmová, přebásnění H. Vrbová, Praha 2005.

Kroniky doby Karla IV. – František Pražský, *Kronika*; Beneš Krabice z Weitmile, *Kronika pražského kostela*; Přibík řečený Pulkava z Radenína, *Kronika česká*; Jan Marignola, *Kronika česká*; Neplach, *Stručné sepsání Kroniky římské a české*. Vyd. M. Bláhová, Praha 1987.

Monumenta Germaniae historica: Scriptores

Scriptores rerum Germanicarum, Nova series 4. Chronica Mathiae de Nuwenburg, ed. Hofmeister A., Berlin 1924.

Scriptores rerum Germanicarum, Nova series 13. Thomas Ebendorfer, Chronica Austriae, ed. Lhotsky A., Berlin 1967.

Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi: 36 - Iohannis abbatis Victoriensis. Liber certrarum historiarum., Teil 1-2, ed. Schneider F., Hannover 1909 - 1910.

Deutsche chronikem 5. *Ottokars Österreichische Reimchronic*. Teil 1-2, ed.
Seemüller J., Hannover 1890-1893.

Monumenta historica ducatus Carinthiae.

VII. Die Kärntner Geschichtsquellen 1300 - 1310 (Unbekannter Einband)
ed. Wiessner H., Klagenfurt 1961.

VIII. Die Kärntner Geschichtsquellen 1310 - 1325 (Unbekannter Einband)
ed. Wiessner H., Klagenfurt 1963.

IX. Die Kärntner Geschichtsquellen 1326 - 1335 (Unbekannter Einband)
ed. Wiessner H. Klagenfurt 1968.

Přibík z Radenína řečený Pulkava, *Kronika česká*, in: *Fontes rerum Bohemicarum V.*
ed. J. Emler, Praha 1893, s. 1-326.

Regesta Diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae.

Pars II. (1253-1310) ed. Emler J., Praha 1882.

Pars IV.(1311-1333) ed. Emler J., Praha 1892.

Scriptores rerum Italicarum ab anno aerae christianae 500 ad 1500. Mediolani.

Pars IX. ed. Muratori L.A.

Zbraslavská kronika – *Chronicon Aulae Regiae*, in: *Fontes rerum Bohemicarum IV.* ed.
J. Emler, Praha 1884, s. 3-337. České překlady: *Zbraslavská kronika – Chronicon Aulae
Regiae*, přeložil F. Heřmanovský, verše R. Mertlík, předmluva Z. Fiala, rejstříky M.
Bláhová, Praha 1976.

10.2 Literatura

- Balzer Oswald: *Genealogia Piastów*. Krakow 1895.
- Baum Wilhelm.: *Margarete Maultasch*. Wien 2004.
- Bláhová Marie: *Historická chronologie*. Praha 2001.
- Birnbaumová A.: *Česká žena doby přemyslovské*. In: *Česká žena v dějinách národa*. Praha 1940.
- Bobková Lenka: *Velké dějiny zemí Koruny české*. Svazek IV. a (1310-1402), Praha – Litomyšl 2003.
- Bumke J.: *Höfische Kultur. Literatur und Gesellschaft im hohen Mittelalter*. München 1997.
- Cibulka Josef: *Český řád korunovační a jeho původ*, Praha 1934
- Čechura Jaroslav: *Královny a kněžny české*. Knižní klub, Praha 1996.
- Černá Marie: *Rozvod Přemysla Otakara I. s Adlétou Míšeňskou*. Časopis společnosti přátel starožitností českých 30/1922.
- Česko-rakouské vztahy ve 13. století*. Sborník příspěvků ze symposia konaného 26.-27. září 1996 ve Znojmě, red. Marie Bláhová a Ivan Hlaváček, Rakouský kulturní institut.
- Člověk českého středověku*, edd. M. Nodl, F. Šmahel, Praha 2002
- Čornej Petr – Kučera Jan – Vaníček Vratislav: *Evropa králů a císařů*. Praha 1997
- Dítě a dětství napříč staletími*. 2.Pardubické bienále 4.-5. dubna 2002, edd. Jiránek-Kubeš, Pardubice 2003.
- Dvory a rezidence ve středověku*. edd. D. Dvořáčková – Malá, Praha 2006.
- Dvořáčková – Malá, Dana: *Familiars regis. Duchovenstvo na dvoře krále Václava II*. V tisku.
- Duby George: *Rytíř, žena a kněz. Manželství ve Francii v době feudalismu*. Praha 2001.
- Encyklopedie českých klášterů*. Pavel Vlček – Petr Sommer – Dušan Foltýn, Praha 1997.
- Ennenová Edith: *Ženy ve středověku*. Překlad J. Karásek a P. Richterová, Praha 2001.

Fiala Zdeněk: *Přemyslovské Čechy. Český stát a společnost v letech 995-1310*. 2. vyd. Praha 1975.

Fiala Zdeněk: *O kronice zbraslavské a jejích autorech*, in: *Zbraslavská kronika, Chronicon Aulae Regiae*, překlad F. Heřmanovský, Praha 1976.

Fiala Z.: *Z kronikářských ohlasů vraždy Václava III.* *Vlastivědný věstník moravský*. 2006/3, s. 237-341.

Fräss-Ehrfeld Claudia: *Geschichte Kärntens*. Díl I., Das Mittelalter. Klagenfurt 1984.

Fräss-Ehrfeld Claudia: *Kärnten und Böhmen, Mähren, Schlesien*. Klagenfurt 2004.

Fridrich Gustav: *Rukověť křesťanské chronologie*. Praha – Litomyšl 1997.

Gasser Fritz: *König Heinrich von Böhmen*. Phil. Diss. Innsbruck 1951

Haas Antonín: *Česká královská kancelář za Jindřicha Korutanského*. Praha 1947.

Hlaváček Ivan – Kašpar Jaroslav – Nový Rostislav: *Vademecum pomocných věd historických*. Praha 1988

Hlaváček Ivan: *Dvůr a rezidence českých panovníků doby přemyslovské a raně lucemburské. Stručný přehled vývoje a literatury pro dobu do roku 1346*. In: *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, edd. Václav Bůžek a Pavel Král, České Budějovice

Hledíková Zdeňka: *Alžběta Rejčka*. *Dějiny a současnost* 5, 1991, s. 7-12.

Hledíková Zdeňka: *Biskup Jan IV. z Dražic*. Praha 1991.

Hledíková Zdeňka: *Alžběta, dcera Václava III.*, *Mediaevalia historia Bohemica* 8, 2001, s. 43-59.

Charvátová Kateřina: *Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142-1420, I. Fundace 12. století*. Karolinum, Praha 1998

Charvátová Kateřina: *"Chronicon Aulae Regiae jako klášterní kronika*, *Marginalia historica* V, 2002, s. 307-355.

Charvátová Kateřina: *Václav II*. Praha 2007. V tisku.

Jaksch August: *Geschichte Karntens bis 1335*. Díl I., II. Klagenfurt 1929.

Jan Libor: *Proces se Závašem a proměny královské vlády v letech 1289-1290*, *Český časopis historický* 105, 2005, s. 1-40.

Jan Libor: *Lenní přísahy a přísahy věrnosti na dvoře posledních Přemyslovců*, in: *Stát, státnost a rituály přemyslovského věku*. edd. Wihoda – Malat'ák, Brno 2006, s. 101-112.

Joachimová-Votočková Jiřina: *Královna Dagmar*, in: *Královny, kněžny a velké ženy české*, vyd. J. Stloukal, Praha 1941, s. 74-84.

Kalousek Jan: *České státní právo*. Praha 1892.

Kavka František: *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*. Praha-Litomyšl 2002.

Klabouch J.: *Manželství a rodina v minulosti*. Praha 1992

Kopičková Božena: *Historické prameny k postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*. Praha 1992.

Kopičková Božena: *Eliška Přemyslovna. Královna Česká*. Vyšehrad, Praha 2003.

Kopičková Božena: *Urozená paní*. In: *Člověk českého středověku*. Edd. Martin Nodl, František Šmahel, Praha 2002, s. 57-91.

Kopičková B.: *Vstup české medievalistky do studia dětské evropské problematiky? Glossy a otazníky*. In: *Dítě a dětství napříč staletími*. 2. Pardubické bienále 4.-5. dubna 2002. edd. Jiránek-Kubeš, Pardubice 2003.

Kalista Zdeňek: *Blahoslavená Zdislava z Lemberka. Listy z dějin české gotiky*, 2. vyd. Praha 1991.

Klabouch Jiří: *Manželství a rodina v minulosti*. Praha 1992.

Kontler László: *Dějiny Maďarska*, Praha 2001.

Krieger Karl Friedrich: *Habsburkové ve středověku. Od Rudolfa I. (1218-1291) do Fridricha III. (1415-1493)*, překlad P. Štěpánek, Praha 2003.

Kybalová Ludmila: *Dějiny odívání. Středověk*. Praha 2001

Le Goff Jacques: *Kultura středověké Evropy*. Odeon, Praha 1991

Le Goff Jacques: *Encyklopedie středověku*, překlad A. Boušková a kol. Praha 2002.

Lenderová Milena: *Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha 2002

Lesk královského majestátu ve středověku. Pocta Prof. PhDr. Františku Kavkovi, Csc. K nedežitým 85. narozeninám, edd. L. Bobková, M. Holá, Praha-Litomyšl 2005.

Lexikon des Mittelalters. díl IV., Mnichov 1989.

Malá Dana: *Skladba pražského dvora za vlády Václava II*. *Mediaevalia Historica Bohemica* 9. Praha 2003. s. 97-163

Malat'ák Demeter: *Korunovace přemyslovských králů*.in: Stát, státnost a rituály přemyslovského věku, edd. M. Wihoda – D. Malat'ák, Brno 2006, s. 47-66.

Moravcová Irena: *Dvůr královny Markéty Babenberské mezi lety 1246-1266*.in: Dvory a rezidence ve středověku, edd. D. Dvořáčková-Malá, Praha 2006, s. 21-40.

Musílek Martin: *Zajetí českého panstva patriciátem roku 1309*. Nепublikovaná diplomová práce FF UK. Praha 2006.

Nodl Martin: *Rituál královských svateb a zasnub*. Praha 2007. V tisku

Novotný Václav: *Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara (1253-1271)*, České dějiny I/IV, Praha 1937.

Ogris Alfred: *Vztah Přemysla Otakara II. Ke korutanskému vévodství na pozadí politického vývoje ve 13. století*. In Česko-rakouské vztahy, 1998

Palacký František: *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*. Svazek II., ed. Miloslav Novotný, Praha 1939

Pernoudová Regine: *Žena v době katedrál*. Praha 2002.

Pojsl Miloslav – Řeholka Ivan - Sulitková Ludmila: *Panovnická kancelář posledních Přemyslovců Václava II. A Václava III.*,SAP 24, 1974, s. 261-365.

Prokopová Irena: *Markéta Babenberská*. Nепublikovaná diplomová práce FF UK, Praha 2005.

Prokopová Irena: *Ženy a polická moc (zejména) ve vrcholném středověku*. In: Muzejní a vlastivědná práce. Časopis společnosti přátel starožitností přátel starožitností. č.3, 2003.

Prokopová Irena: *Guta Habsburská – česká královna a její dvůr*. In: Muzejní a vlastivědná práce 43. Časopis společnosti přátel starožitností 113. Praha 2005

Rall H.: *Die Wittelsbacher. Von Otto I. bis Elizabeth I.*, 1994

Razim Jakub: *Jindřich Korutanský jako český král ve světle dobových svědectví*. Nепublikovaná diplomová práce FF UK. Praha 2006

Riedman Josef: *Hrabata z Tyrol-Gorice a Přemysl Otakar II. – vliv českého krále v severovýchodní Itálii v*. In Česko-rakouské vztahy, 1998.

Riedmann Josef: *Geschichte Tirols*. München 1983.

Schönach Ludwig: *Eine Urkunde könig Heinrichs von Kärnten aus dem Jahre 1311*. In: Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 50.

Schönach Ludwig: Beiträge zur Geschichte der Königin Anna von Böhmen († 1313). In: Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen, č. 45.

Soukupová Helena: *Anežská klášter v Praze*. Praha 1989.

Soukupová Helena: *Přemysl Otakar II. a jeho pražské pohřebiště*. In *Česko-rakouské vztahy*, 1998.

Spěváček Jiří: *Král diplomat (Jan Lucemburský 1296-1346)*. Praha 1982.

Spěváček Jiří: *Jan Lucemburský a jeho doba (1296-1346)*. Praha 1994.

Spunar Pavel: *Kultura českého středověku*. Praha 1987.

Stloukal Karel: *Královny, kněžny a velké ženy české*. Praha 1941.

Šárochová Gabriela: *1.9.1310-Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský. Sňatek z rozumu*. Praha 2002

Šárochová Gabriela: *Radostný úděl vdovský: královny-vdovy přemyslovských Čech*. Praha 2004

Šárochová Gabriela: *Eliška Přemyslovna*. Nepublikovaná diplomová práce FF UK. Praha 1995.

Šusta Josef: *Skládal Václav II. básně milostné?* ČČH 21, 1915, s. 217-246

Šusta Josef: *Dvě knihy českých dějin. I. Poslední Přemyslovci a jejich dědictví (1300-1308)*, Praha 1917; *II. Počátky Lucemburské*. Praha 1919

Šusta Josef: *České dějiny II/1, Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*. Praha 1935

Šusta Josef: *České dějiny II/2, Král cizinec*. Praha 1939

Šusta Josef: *Záviš z Falkenštejna*. Český časopis historický 1, Praha 1895.

Tomek Wáclaw : *Dějepis města Prahy I*. Praha 1855.

Urbánková Emma – Stejskal Karel: *Pasionál abatyše Kunhuty*. Odeon, Praha 1975

Vaníček Vratislav: *Velké dějiny země Koruny české III.*. Praha 2002.

Veber Václav - Hlavačka Milan - Vorel Petr- Polívka Miloslav – Wihoda Martin – Měřínský Zdeněk: *Dějiny Rakouska*. Praha 2002.

Vlček Emanuel: *Čeští králové, I. Fyzické osobnosti českých panovníků II. Atlas kosterních pozůstatků českých králů přemyslovské a lucemburské dynastie s podrobným komentářem a historickými poznámkami*. Praha 1999.

Wiesflecker Hermann: *Meinhard der Zweite*, Innsbruck 1995

Wihoda Martin: *Mikuláš I. Opavský mezi Přemyslovci Habsburky*, Český časopis historický 99, 2000, s. 209-230.

Wihoda Martin: *Zlatá bula sicilská. Podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*, Praha 2006.

Wyrozumski Jerzy: *Królowa Jadwiga*. Krakov 1997

Žemlička Josef: *Století posledních Přemyslovců*. Melantrich, Praha 1986.

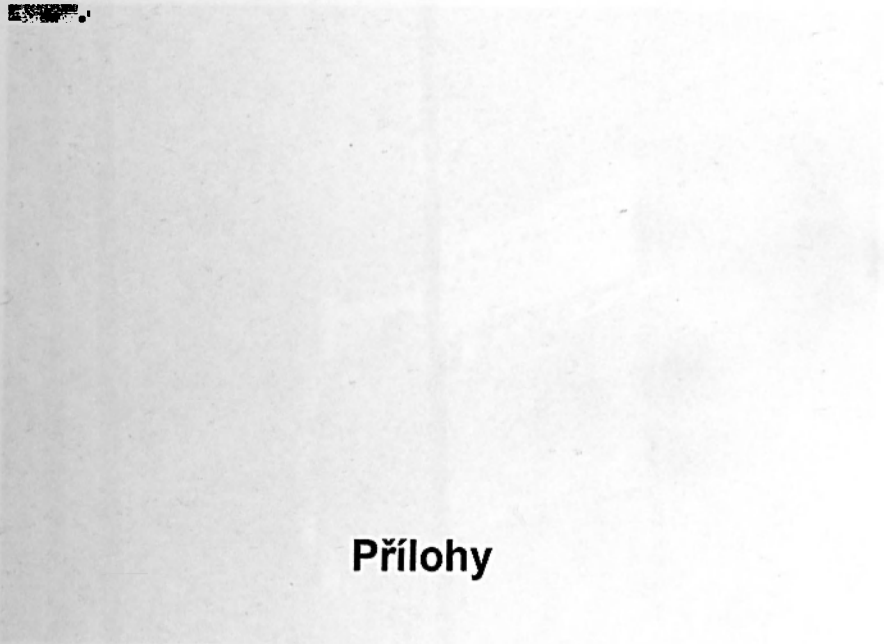
Žemlička Josef: *Přemyslovci: jak žili, vládli a umírali*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005.

Žemlička Josef: *Počátky Čech královských 1198-1253. Proměny státu a společnosti*. Praha 2002.

Žemlička Josef: *Rituál přísahy a koruna Václava II. K obrazu dvora posledních Přemyslovců*. In: *Lesk královského majestátu ve středověku*. Pocta Prof. PhDr. Františku Kavkovi, Csc. K nedožitým 85. narozeninám, edd. L. Bobková, M. Holá, Praha-Litomyšl 2005.

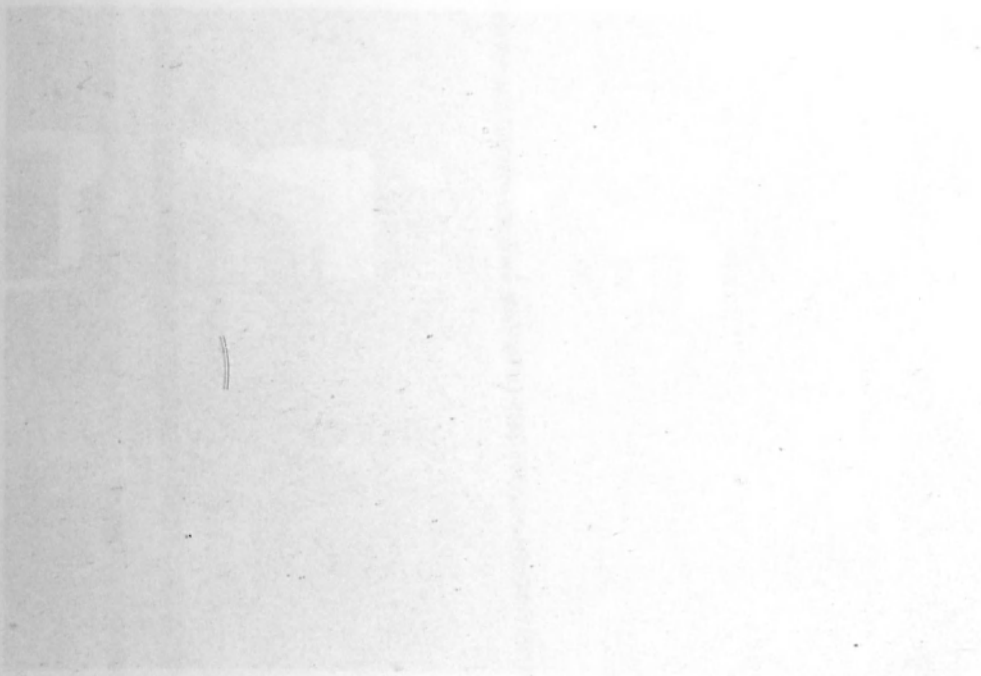
Příloha č. 1

Hrad Tutzberg



Přílohy

Královna pošt



Příloha č. 1

Hrad Tratzberg



Královnin pokoj



Příloha č. 2

Hrad Friedberg



Příloha č. 3

Královský palác – Hall



EN FREMYSLOVCŮ



RODOKMEN PŘEMYSLOVCŮ

Přemysl Otakar II., * kol 1233, † 26.8.1278

český král 1253 - 1278

‡1) 1252 - 1260, **Markéta Babenberská**

† 2.10.1267

dcera Leopolda VI. Rakouského

‡2) 25.10.1261, **Kunhuta Uherská**, † 9.9.1285

dcera Rostislava Haličského

Kunhuta, * 1265, † 22.11.1321

‡ 1291, **Boleslav Mazovský**

abatyše svatojiřská

Eufrozina **Václav**

Anežka, * 1269, † 17.5.1296

‡ 1278, **Rudolf Habsburský**

Jan Parricida

* 1290, † 13.12.1313

Václav II., * 27.9.1271, † 21.6.1305

1283 - 1305 český král, od 1300 polský král

‡1) 4.7.1287, **Guta Habsburská**

* 13.3.1271, † 18.6.1297

dcera Rudolfa Habsburského

‡2) 26.5.1303, **Alžběta Rejčka**

* 1.9.1288, † 18.10.1335

dcera Přemysla II. Velkopolského

Václav III.

* 6.10.1289, † 4.8.1306

král český, polský a uherský

‡ 5.10. 1305, **Viola**

dcera Měška I. Těšínského

† 21.9.1317

Anežka

* 6.10.1289, † po 1292

zasnoubení

Ruprecht Nasavský

† 2.12. 1304

Anna

* 15.10.1290, † 3.9.1313

‡ 13.2.1306, **Jindřich Korutanský**

1306, 1307-1310 český král

† 4.4.1335

Eliška

* 20.1.1292, † 28.9.1330

‡ 1.9.1310, **Jan Lucemburský**

1310-1346 český král

† 26.8.1346

Markéta

* 21.2.1296, † 8.4.1322

‡ 1303 **Boleslav Lehnický**

Anežka

* 15.6.1305, † 1337

‡ 1315, **Jindřich Javorský**

Přemysl Otakar

* 6.5.1288, † 19.11.1288

Guta

* 4.3.1293, † 3.8.1294

Jan

* 26.2.1294, † 1.3.1294

Jan

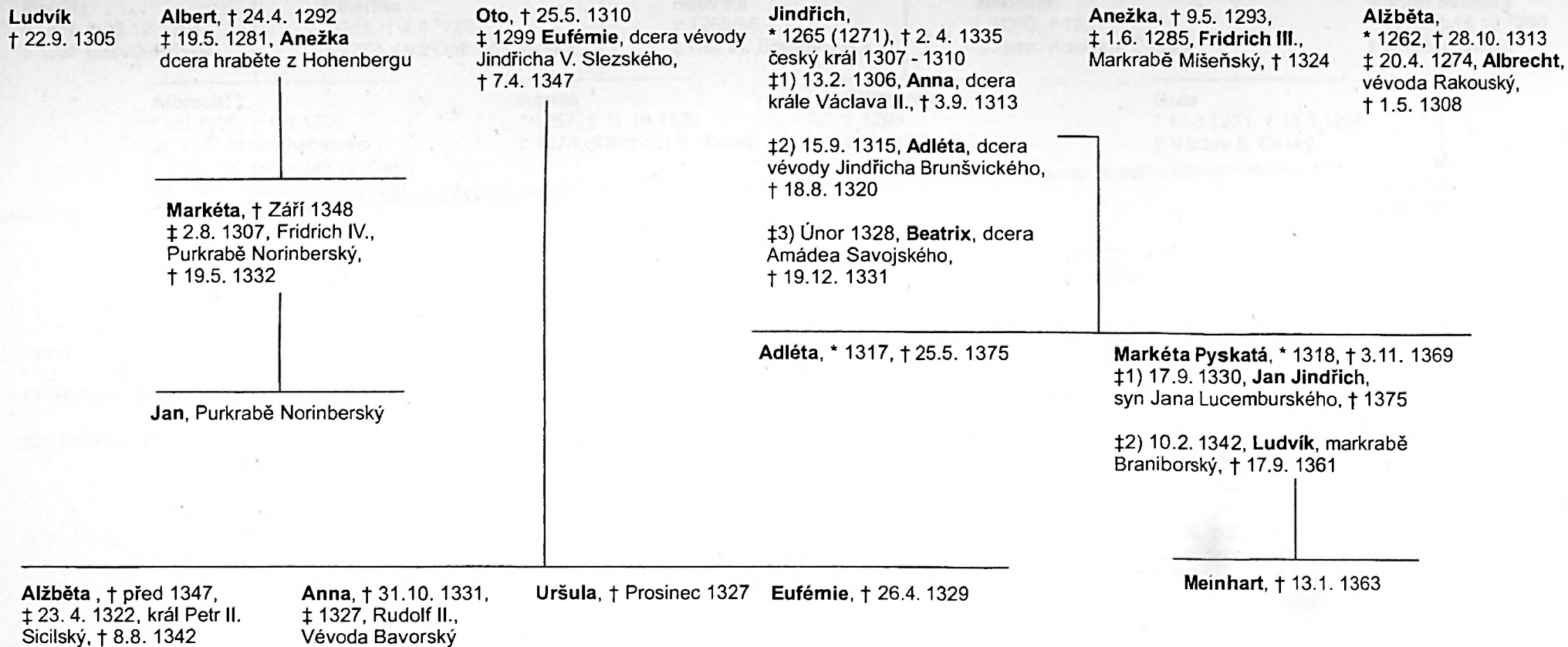
* 21.3.1295, † 6.12.1296

Guta

† 21.5.1297

RODOKMEN MENHARTOVců

Meinhart II., * 1238, † 12.11. 1295
 † 6.1. 1259, **Alžběta Bavorská**,
 vdova po králi Konrádu IV., † 9.10. 1273



RODOKMEN HABSBUKŮ

Rudol I. Habsburský, * 1.5.1218, † 15.7.1291

od 1273 římskoněmecký král

‡1) Gertruda z Hohenberku, † 1281

‡2) Agnes Burgundská, * 1270, † 1323

Matilda
* 1251, † 23.12.1304
‡ 1237 **Ludvík Přisný**

Kateřina
* 1256, † 4.4. 1282
‡ 1279, **Ota Dolnobavorský**

Hedvika
† 1285/86
‡ **Ota VI. Braniborský**

Hartman
* 1263, † 1281
‡ zasn. **Kunhuta Česká**

Rudolf Švábský
* 1270, † 15.10. 1290
‡ **Anežka Česká**

Albrecht I.,
* asi 1255, † 1.5.1308
od 1273 hrabě habsburský
1282-1298 rakouský vévoda
od 1298 římskoněmecký král
‡ **Alžběta Tyrolská**

Agnes
* 1257, † 11.10.1322
‡ 1273, **Albrecht II. Saský**

Klemencia
† 1293
‡ **Karel Martell**

Guta
* 13.3.1271, † 18.6.1297
‡ **Václav II. Český**

Jan Paricida
* 1290, † 1312/13

Anna
* 1277/79, † 1327
‡1) **Heřman Braniborský**

‡2) **Jindřich VI. Slezský**

Rudolf I. Český
* kol 1281, † 3.7.1307
od 1298 vévoda rakouský
od 1306 král český
‡1) **Blanka Francouzská**

‡2) **Alžběta Rejčka**

Leopold
* 1290, † 9.7.1326
od 1365 vévoda rakouský
a švábský, lankrabě alsaský
‡ **Kateřina Savojská**

Jindřich
* 1299, † 3.2.1327
vévoda rakouský
‡ **Alžběta z Vimeburku**

Agnes
* 1280, † 1364
‡ **Ondřej III. Uherský**

Fridrich III. Krásný
* 1289, † 13.1.1330
od 1298 vévoda rakouský
od 1314 římskoněmecký král
‡ **Alžběta Aragónská**

Albrecht
* 12.12.1298, † 20.7.1358
1324 vévoda rakouský
‡ **Jana z Pfirtu**







Ota
* 23.7.1301, † 26.2.1339
vévoda rakouský
‡1) **Alžběta Dolnobavorská**






‡2) **Anna Česká**, † 1338

Meinhard's II. Länderbildung 1259-95



Erklärung der Zeichen:

-  Landesgrenzen der von Meinhard II. auf Dauer gebildeten oder erworbenen Länder (Tirol, Kärnten).
-  Grenzen der Meinhard II. zeitweilig untergeordneten Länder, Hochstift, Pfandbesitz, Herrschaften etc. (Hochstift Trient und Brixen, Grafschaft Görz, Pfandbesitz Krain)
-  Grenzen der Landgerichte in Tirol und Krain (die Namen sind im allgemeinen ausgeschrieben)
-  Grenzen der geistlichen Immunitäten, die dem landesherrlichen Hochgericht unterstellt sind.
-  Tiroler Erbsitz nach der Meraner Teilung 1254.
-  Meraner Teilungslinie 1254.

-  Dauerhafte Erwerbungen Meinhard's II. in Tirol 1230—1295. Die fallweise beigewiesenen Jahreszahlen geben den annehmbarsten oder spätesten Zeitpunkt der Erwerbung.
-  (Unterscheidung) überwiegend 1-jähriger Einrentenungen: rechts: Vogteien etc. Meinhard's II. in Tirol, Kärnten und Krain
-  Tirol-Görz Teilungslinie 1271.
-  Görz-Grafschaft nach der Teilung von 1271.
-  Grenzen von weltlichen Görzer Besitzern oder Einfriedbüchern.

Grundlagen: Handschriftliche Sammlung der Görzer Quellen von Wiesflecker und Voder — Wiesflecker, Regesten Meinhard's II. und Görzer Regesten — Stolz, Politisch-historische Landesbeschreibung von Tirol — Erläuterungen zum Historischen Atlas der Alpenländer für Tirol, Kärnten, Krain, Istrien, Görz (von Stolz, Volheim, Jakob, Wutte, Hauptmann, Pirchegger und Mell) — Unter Maistat, und die Quellenlage gestatten naturgemäß keine genauere Kenntniserhebung und Abgrenzung der Herrschaftsrechte.

